

Upoznaj SYSTEM da bi ga mijenjao

*Olivera Komar
Danijela Bošković
Zlatko Vujović*

upoznaj zakon da bi ga mijenjao

Naslov:
**Upoznaj sistem da bi
ga mijenjao**

Autori:
Olivera Komar
Danijela Bošković
Zlatko Vujović

Izdavač:
Centar za monitoring - CEMI

Adresa:
Hercegovačka 49/II
Podgorica

Tel: 081 66
www.cemi.cg.yu

Idejno rješenje korica:
Simonović Jadranka

Kompjuterski slog:
Alter Ego

Štampa: Studio Mouse
Tiraž: 1000

Predgovor

Ovaj priručnik namijenjen je srednjoškolicima koji se prvi put susreću sa nekim institucijama pravno-političkog sistema i njime se želi postići da taj prvi susret bude prijatan i razumljiv. Želimo da mladi čovjek kada napuni 18 godina i stekne biračko pravo bude svjestan da i od njega zavisi dinamika i vrste promjena koje se dešavaju u našem društvu. Mladi čovjek mora da prvo da upozna sistem da bi kasnije mogao da učestvuje u njegovom mijenjaju na bolje.

Upoznaj sistem da bi ga mijenjao je projekat koji Centar za monitoring CEMI sprovodi u saradnji i pod pokroviteljstvom Međunarodnog centra Ulof Palme iz švedske. Projektom se želi postići da se mladi ljudi, kao nosioci društveno-političkog života u Crnoj Gori, uključe sa dovoljnom količinom informacija o suštini, kako pravnog i političkog sistema Republike i njene lokalne samouprave, tako i o institucijama, načinu funkcionisanja tih institucija i realnim problemima u društvu. Smatramo da se samo tako mogu formirati politički aktivni građani koji neće biti podložni manipulacijama i zloupotrebama.

„Upoznaj sistem da bi ga mijenjao„ je projekat edukacije srednjoškolaca o pravno-političkom sistemu Republike u kojoj žive. Obuhvata tri faze: odabir i edukaciju grupe srednjoškolaca iz svih opština o osnovnim državno-pravnim kategorijama, institucionalne posjete najznačajnijim državnim organima prilikom čega se ta grupa srednjoškolaca i praktično upoznaje sa njihovim radom, i konačno seriju radionica o srednjim školama u svim opštinama gdje obučeni srednjoškolci upoznaju svoje vršnjake sa onim što su naučili.

CEMI je sa realizacijom ovog projekta počeo prije dvije godine i njime je do sada obuhvaćeno preko 2400 srednjoškolaca iz svih opština Crne Gore. Najbolji među njima obučeni su za vršnjačke edukatore u oblasti pravno-političkog sistema. Oni su, takođe, imali priliku da posjete najvažnije državne institucije i to Predsjednika Republike, Vladu i Ustavni sud, a u drugoj godini projekta organe lokalne samouprave.

Projekat se nastavlja...

Autori

Sadržaj

Predgovor

Prvi dio - Politika, država, društvo

- 1.1. Uvodni dio, pojam politika
- 1.2. Vlast
- 1.3. Vladavina
- 1.4. Moć, autoritet i vlast
- 1.5. Legalitet i legitimitet
- 1.6. Država

Drugi dio - Ljudska prava i slobode

- 2.1 Ideja „ljudskih prava i sloboda“, i njeno utemeljenje
- 2.2 Međunarodno utemeljenje ideje „ljudskih prava i sloboda,“
- 2.3 Ustavno utemeljenje sloboda i prava građana
- 2.4 Slobode i prava građana u Crnoj Gori
- 2.5 Lične slobode i prava građana
- 2.6 Političke slobode i prava
- 2.7 Ekonomska, socijalna i kulturna prava i slobode
- 2.8 Lokalna samouprava
- 2.9 Prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa

Treći dio - Politički sistemi

- 3.1. Politički sistem
- 3.2. Zakonodavna vlast
- 3.3. Nadležnost i organizacija Skupštine u Crnoj Gori
- 3.4. Kako do zakona?
- 3.5. Kratka istorija parlamentarizma u Crnoj Gori
- 3.6. Predsjednik Republike
- 3.7. Vlada

Četvrti dio - Sudski sistem u Crnoj Gori

- 4.1 Istorijat sudskog sistema
- 4.2 Definisane pojmove „sudstvo,“ i „sudski sistem,“
- 4.3 Struktura i nadležnost sudova
- 4.4 Nezavisnost i samostalnost sudova
- 4.5 Izbor sudija

Peti dio - Lokalna samouprava u Crnoj Gori

- 5.1. Istorijat razvoja lokalne samouprave
- 5.2. Pravni okvir
- 5.3. Opština kao lokalna zajednica

- 5.4. Skupština opštine
- 5.5. Predsjednik opštine
- 5.6. Lokalni funkcioneri i službenici
- 5.7. Učešće građana u ostvarivanju lokalne samouprave
- 5.8. Odnosi organa lokalne samouprave sa drugim pravnim licima

Šesti dio - Izborni i partijski sistemi

- 6.1. Pravo na političko udruživanje
- 6.2. Partije i partijski sistemi
- 6.3. Funkcije političkih partija u društvu
- 6.4. Političko udruživanje u Crnoj Gori
- 6.5. Izbori
- 6.6. Savremeno značenje izbora
- 6.7. Biračko pravo i pravo glasa
- 6.8. Da li raspolazete pravom glasa?
- 6.9. Kada može biti oduzeto biračko pravo?
- 6.10. Izborni sistem
- 6.11. Većinske i proporcionalne izborne metode
- 6.12. Građansko nadgledanje izbora u Crnoj Gori
- 6.13. Razvoj građanskog nadgledanja izbora u Crnoj Gori
- 6.14. Metodi građanskog nadgledanja izbora
- 6.15. Kontrola izbornih rezultata
- 6.16. Sprovođenje izbora u Crnoj Gori
- 6.17. Izborna procedura
- 6.18. Procedura glasanja

- Dodatak I - Ustav Republike Crne Gore
- Dodatak II - Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda
- Dodatak III - Izmjenjena i dopunjena Evropska povelja o participaciji mladih u lokalnom i regionalnom životu
- Dodatak IV - Evropska povelja o lokalnoj samoupravi

Prvi dio

Politika, država, društvo

1. *Politika kao vještina upravljanja društvom*

1.1. Uvodni dio, pojam politika

Prije bilo kakvog definisanja pojma politike, onaj ko se nađe u toj ne baš zavidnoj ulozi, pokušaće da se opravda i ogradi od svega negativnog što ponekad čini sadržaj ovog pojma. Pa će taj neko krenuti od toga da politika nije samo dnevna politika, i nije da „ne bira sredstva,“ i nije samo beskorisno pričanje i prodavanje magle...

Mi ćemo početi malo drugačije. Zamislite svoj grad, ulice, ljude, svakodnevni život... Onda zamislite da u gradu više nema nikakve vlasti, nikakve uprave, nikakvih institucija, nikakvih obaveznih pravila, propisa, zakona, čak ni signalizacije u saobraćaju. Svaki čovjek je svoj gospodar i gospodar onoga što ima ili, bolje rečeno, onoga što je u mogućnosti da zaštiti.

Kako izgleda sada taj grad? Možda je prva reakcija - sjajno! Svako može da radi što god hoće. Ali i druga: Užasno! Svako može da radi što god hoće!

Postoje dvije osnovne teorije šta se dešava u takvom „prirodnom stanju,“. Po jednoj, ljudi su u prirodnom stanju dobri, plemeniti. Život bez društvenih pravila je život u blagostanju. Postoje, doduše, pojedinci, koji predstavljaju izuzetak i koji bi mogli ugroziti, prije svega imovinu većine, koju nema ko da štiti, pa je samo zbog toga neophodno uvesti neku vrstu vlasti. Rodonačelnik ove teorije bio je znameniti engleski filozof i političar iz 17. vijeka Džon Lok.

Po drugoj teoriji, ljudi su zli i u prirodnom stanju odmah bi došlo do otimačine, nasilja i uspostavljanja tiranije jačeg. Autor ove teorije, svakako antropološki opravdanije, bio je Tomas Hobs.

Koji god scenario uzeli, vrlo brzo bismo došli do zaključka da pojedinci bez neke vrste međusobne integracije ne bi mogli opstati. A integracija u svakom obliku vodi formiranju društva, a društvo mora da živi pod određenim pravilima. I eto nas ponovo kod politike.

Ovdje ćemo zastati za trenutak i politiku definisati kao djelatnost kojom ljudi stvaraju, mijenjaju i održavaju pravila pod kojima žive.

Da se vratimo na „pravdanje,“ sa početka - politika kao pojam nije ni nešto dobro, ni loše, jednostavno je neophodna. Dobrom ili lošom čini je njen sadržaj, konkretni ljudi, konkretne odluke.

Korijen riječi „politika,“ nalazi se u grčkoj riječi polis kojim su označavani gradovi-države na koje je bilo podijeljeno antičko grčko društvo. U to vrijeme pod politikom su smatrani poslovi u vezi sa polisom. Otuda još potiče shvatanje da izučavati politiku na neki način znači izučavati vršenje vlasti. Ali, u najširem smislu, valja dodati.

Politika se uvijek vezuje za neki društveni problem, sukob koji treba razriješiti. Od vrste sukoba zavisi i mjesto i uloga politike. Što je sukob veći i isključiviji manje je mjesta za dogovor i kompromis, pa samim tim i politiku.

O politici se može govoriti kroz bar četiri prizme, kao umjetnosti vladanja, kao vještini vršenja javnih poslova, kao vještini postizanje sporazuma i saglasnosti i kao moći i podjeli resursa.

1.2. **Vlast**

Vlast je jedna od nezaobilaznih komponenti politike. Uvijek neko mora da donosi odluke, propise, upravlja društvom.

Pod vlašću se smatra sposobnost izricanja neporecive volje u ime i za račun društva.

Taj neko, vlast, imala je razne oblike i lica kroz vijekove. Poznati njemački sociolog i politički ekonomista s početka XX vijeka Maks Veber razdvojio je tri vrste vlasti:

- tradicionalnu vlast
- harizmatiku vlast
- birokratsku ili legalnu vlast

Primjer za tradicionalnu vlast bilo bi neko kraljevstvo iz srednjeg vijeka. U kraljevstvu vlast ima kralj. On je neprikosnoveni vladar i vrhovna moć je njegova volja. On je na vlasti zbog toga što je rođen u kraljevskoj porodici i što mu pravo na tron pripada običajima. Običaj i tradicija glase - najstariji kraljev sin postaje budući kralj. Ne najpametniji, ne naj sposobniji, ne najljepši, najstariji. U društvima gdje postoji tradicionalna vlast sve je ograničeno i unaprijed zacrtano običajima i tradicijom. Na osnovu nje vladar dolazi na vlast i vrši je kasnije. Bilo kakve promjene teško se ostvaruju. Tradicija se dugo stvara i teško mijenja.

Primjer za harizmatiku vlast bila bi pripovjetka Radoja Domanovića - Vođa. Vlast u potpunosti pripada jednoj osobi, jednom lideru. On je zaslužuje svojim kvalitetima kojima zavodi i opija svoje podanike - rječitošću, sposobnošću, hrabrošću, lukavošću... Sve zavisi od njega i njegove volje. Problem nastaje kada ta osoba na neki način ode sa vlasti. Cijeli sistem koji je do tada bio zasnovan na jednom čovjeku raspada se.

Birokratska vlast je legalna ili zakonska vlast. To je vlast koja je zasnovana ne na ljudima (oni su promjenjivi), ne na tradiciji i običajima već na pravnim propisima. Jedan vladar (jer i tu neko mora da vrši vlast) vlada na osnovu onoga što mu je propisano da može da uradi. U ovoj vrsti vladavine građani su najsigurniji i ova vrsta vladavine postoji u gotovo svim savremenim sistemima sa manjim primjesama prve dvije.

1.3. Vladavina

Vladavinu možemo shvatiti dvostruko: kao vladavinu poretka i sistema nad pojedincem, i kao vladavinu konkretnih ljudi nad drugim ljudima kroz mehanizme vlasti koji im stoje na raspolaganju.

Vlast mora neko da vrši. Neophodna je ljudska komponenta da bi se zakoni i propisi donosili i sprovodili. Pojedinaac može vladati po svom ličnom pravu, kao što su to radili feudalci u srednjem vijeku ili pojedinac može vršiti vlast kao svoje javno ovlaštenje. To znači da je od društva dobio zadatak da za društvo na najbolji mogući način vrši vlast. Ovako dobijena služba je vremenski ograničena, „vladari,“ su smjenjivi i odgovaraju za način na koji vrše vlast. Na vlast dolaze u proceduri koja podrazumijeva najčešće mogućnost učešća ostalih na ravnopravnim osnovama. Ili drugim riječima, vlast nije rezervisana za jednu posebnu osobu koja je stiče npr. rođenjem. Za vlast mogu konkurisati svi. Takav način dolaska na vlast kasnije utiče na samo vršenje vlasti, jer se onda više pretvara u prvu verziju definicije vladavine - vladavina poretka nad pojedincem, nego u vladavinu jednog ili više ljudi nad drugima.

1.4. Moć, autoritet i vlast

Moć, autoritet i vlast nisu isto. Moć i autoritet mogu biti komponente vlasti, ali i ne moraju.

Moć bi najjednostavnije mogli definisati kao sposobnost nametanja svoje volje.

Postoje razne vrste moći, ekonomska, kulturna, ideološka, fizička... Jedna vlast može u sebi da sabere razne vrste moći, prije svega političku, ali i ekonomsku, i ideološku... fizičku... ali i ne mora. Možete li zamisliti vlast bez ekonomske moći? Teško, ali moguće.

Sa druge strane autoritet je sposobnost uticanja na druge na račun poštovanja koje drugi osjećaju prema vama.

Autoritetu se ne odupire, autoritet se poštuje. Vlast može da uživa autoritet kod svojih građana, naprimjer zaslužila je poštovanje dobrom i brižnom politikom prema svojim građanima. U takvoj situaciji građani poštuju odluke vlasti ne zbog toga što moraju, već zbog toga što žele.

Dobra vlast bi trebalo da posjeduje i jedno i drugo. I da ima moć da sprovede odluke koje je donijela i da bude poštovana od strane građana. No, nije uvijek tako. Vlast kojoj nedostaje autoritet i bazira se isključivo na svojoj moći približava se tiraniji, dok vlast koja pokušava da obezbijedi očuvanje poretka samo kroz autoritet veoma često biva neefikasna.

1.5. Legalitet i legitimitet

Korijen oba ova pojma je latinski - lex, legis - zakon. Tu pojam legaliteta i ostaje - legalno ili zakonito je ono što odgovara onome što je napisano u zakonu. Legitimitet ide dalje. U pitanju je manje konkretan moralni princip koji glasi da vlast ili odluka vlasti mora biti prihvaćena od strane naroda kao opravdana. S obzirom na to da bi vlast trebalo da izražava opšti princip, tj. ono što je u opštem interesu društva kojim se vlada.

Par primjera: Profesor u srednjoj školi može postaviti pitanje svim učenicima i ne biti zadovoljan odgovorom te svima upisati slabe ocjene. Njegova odluka je legalna, u smislu u skladu je sa školskim propisima koji kažu da profesor ima pravo da procjenjuje i ocjenjuje znanje učenika. A da li je legitimna, tj. opravdana? Jeste, ako je profesor lekciju koju je pitao dobro objasnio, pa dao dovoljno vremena i literature učenicima da je savladaju, a oni ni pored toga nisu znali, ali nije ukoliko bilo koji od ovih uslova profesor nije ispunio.

Drugi primjer: Progon i ubistva Jevreja u periodu nacističke Hitlerove Njemačke bili su legalni. U Njemačkim zakonima zaista je stajalo to da su Jevreji građani drugog reda koje treba uništiti. I šaljući Jevreje u logore Hitler nije radio ništa nezakonito, ništa nelegalno. Slijedio je njemačke zakone. Međutim, da li je ubistvo i progon Jevreja bio opravdan? Veoma teško, bar bilo kakvim racionalnim argumentima.

U skladu sa tim je i razlikovanje dva pojma *pravne države i vladavine prava*.

Pravna država je svaka država u kojoj se zakoni poštuju. ✓

Vladavina prava je država u kojoj se zakoni poštuju, ali se na tome ne zaustavlja. Ide se dalje do ispitivanja kvaliteta zakona.

Vladavina prava je država u kojoj zakoni moraju biti takvi da se u njima poštuju ljudska prava kako su definisana osnovnim međunarodnim aktima. ✓

Ako se vratimo na primjer Hitlerove države, ona jeste bila pravna država, ali je bila izuzetno daleko od vladavine prava. Savremene tendencije idu ka tome da se ta dva principa poštuju komplementarno, tj. i da se zakoni poštuju i da su zakonima ispoštovana ljudska prava.

1.6. Država

O državi možemo govoriti sa stanovišta funkcija koje ona obavlja u društvu ili sa stanovišta načina njenog organizovanja.

Sa stanovišta funkcija jedne države treba se fokusirati na ulogu koju jedna država vrši u društvu. Najvažnija uloga države je očuvanje društvenog poretka. To znači da je država skup ustanova koje podržavaju poredak i obezbjeđuju društvenu stabilnost. Organizaciono državu možemo definisati kao aparat vlasti u najširem značenju ili skup

institucija koje su javne i odgovorne za kolektivno organizovanje društvenog života. S obzirom na to da na njen teret pada organizacija društva, njeno finansiranje pada na teret tog istog društva.

Institucije vlasti su razne: birokratija, vojska, policija, sudovi, sistem socijalne i sistm zdravstvene zaštite... Pet je ključnih obilježja države:

1. Država je suverena. To znači da je njena volja neprikosnovena na njenoj teritoriji gdje ona vrši apsolutnu vlast. Nijedna druga država ne može, npr. sprovesti volju na njenoj teritoriji bez njenog dopuštenja.
2. Državne institucije su javne. Služe za sprovođenje i donošenje kolektivnih odluka, dakle odluka u ime i za cijelo društvo.
3. Država bi trebalo da bude izraz legitimnosti. To znači da su njenje odluke donijete u javnom interesu (ili bi tako bar trebalo) i za opšte dobro, te ih kao takve građani treba da prihvate.
4. Država ima monopol nad sredstvima fizičke prinude. Ovo zvuči jako grubo, ali znači da država u svojim rukama ima vlast nad vojskom i policijom uz pomoć kojih može obezbijediti i silom sprovođenje svojih odluka. Država raspolaže raznim sredstvima moći, ali je najmoćnije jer monopolizuje legitimna sredstva fizičke prinude (da, i to postoji:).
5. Država je teritorijalna organizacija. To znači dvije stvari - da mora biti geografski određena i da se njena vlast prostire između geografski veoma jasno definisanih granica. Sa druge strane, ona je predstavnik svoje teritorije na međunarodnom planu i smatra se autonomnim entitetom među drugima.

Država je zajednica svojih državljana i to veoma konkretna, istorijska zajednica. Ko su državljanjani jedne države definisano je zakonom o državljanstvu te države. Naime, prevaziđena su shvatanja kako državljanjani jedne države mogu biti samo pripadnici određene nacionalnosti. Koncept savremene države podrazumijeva koncept građanske države tj. države svih njenih građana koji to svojstvo stiču na tri načina:

- ius soli (pravo po teritoriji) - ili na osnovu toga što su rođeni na njenoj teritoriji bez obzira na to da li su roditelji njeni državljanjani
- ius sanguinis (pravo po krvi) - ili na osnovu toga što su roditelji bili državljanjani jedne države pa to postaju rođenjem i njihova djeca
- stečenim pravom - u posebnom postupku pred državnim organima jedno lice može dobiti pod određenim uslovima (nekom posebnom zaslugom, ili na osnovu dugog boravka na teritoriji te države...) državljanstvo.

Sticanjem državljanstva jedno lice stiče niz prava i obaveza u vezi sa državom čije državljanstvo ima. Ali, ne sva. Neka prava stiču se ostvarivanjem dodatnih uslova. Npr. biračko pravo punoljetstvom.

Drugi dio

Ljudska prava i slobode

2.1 Ideja „ljudskih prava i sloboda,, i njeno utemeljenje

Ljudska prava nastaju kao prirodna prava s obzirom na to da ih čovjek stiče rođenjem i da država ili neki drugi autoritet ih ne obezbijavaju svojom voljom. Ljudske slobode i prava se ostvaruju u odnosima sa drugim subjektima, fizičkim i pravnim licima unutar države i međunarodne zajednice.

Ljudska prava su samo ona subjektivna prava, koja se ne duguju državi i njenoj volji, već ih ljudsko biće ima samim tim što je ljudsko biće, dakle što je nezavisno od države i objektivnog prava koje ona stvara.

Ljudska prava podjednako pripadaju svim ljudskim bićima, bez razlike, jer su zasnovana upravo na činjenici rođenja koja je esencijalna svakom ljudskom biću. Ono što odlikuje ova prava jeste univerzalnost, a druga važna osobina je „esencijalno politička priroda, jer se ona ostvaruju ili krše u državno-pravnom poretku, i odnose se, usmjerena su na državnu vlast.

Ljudska prava i slobode dijelimo u prava prve i prava druge generacije. Većina prava koja pripadaju prvoj generaciji, a u njih ubrajamo većinu građanskih i političkih prava, predstavljaju *negativne slobode*, jer država ima pravnu obavezu da se ne miješa i ne ometa građane u vršenju ovih prava. Takva je sloboda kretanja, mišljenja, izražavanja, mirnog okupljanja.

Obezbjeđenje adekvatnih uslova života, pravo na besplatno školovanje, liječenje, zdravstveno osiguranje priparaju skupini ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, tj. spadaju u grupu prava druge generacije. Ova prava se razlikuju od prava prve generacije po tome što su ona u društvenoj zajednici pozitivna - zahtijevaju miješanje države u ekonomski, kulturni i privredni život građana. Država je dužna da *pozitivnim, zakonskim propisima* omogući ostvarivanje ovih prava i blagostanje i standard života čovjeka.

2.2 Međunarodno utemeljenje ideje „ljudskih prava i sloboda„

Brojni su međunarodni, pravno-politički dokumenti o ljudskim pravima, a postoje brojne teorije o nastanku ljudskih prava i sloboda. Ideja ljudskih prava i sloboda, njene društvene vrijednosti i ciljevi su opisani u filozofsko-teorijskim radovima i političkim dokumentima koji predstavljaju *materijalne izvore ljudskih prava*. Takođe, postoje i brojni državni i međunarodni pravni akti čiji sadržaji predstavljaju *formalne izvore ljudskih prava*.

Poseban je značaj je posvećen prirodno-pravnoj teoriji koja je izvršila veliki uticaj u pogledu pisanja različitih pravno-političkih dokumenata o ljudskim pravima, od kojih je najznačajnija Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, gdje stoji da su „*urođeno ljudsko dostojanstvo i jednaka i neotuđiva prava svih članova ljudske porodice, temelj slobode, pravde i mira u svijetu... i da se sva ljudska bića rađaju jednaka i slobodna u dostojanstvu i pravima.*„. Ustavni propisi i zakoni su pravni akti koji predstavljaju izvore ljudskih prava u unutrašnjem pravu. U izvore međunarodnog prava ubrajamo pravila međunarodnog običajnog prava, međunarodne ugovore i opšta pravna načela priznata od strane prosvijećenih naroda. Postoje i odluke međunarodnih organizacija, sudske odluke i jednostrani akti država kao izvori ljudskih prava.

Pravila međunarodnog običajnog prava su uvrštena u Statut Međunarodnog suda pravde. Uspostavljeni međunarodni običaji obavezuju države protiv njihove volje, čak ako država smatra da je to protiv njihovih političkih, nacionalnih ili vjerskih interesa.

Treba pomenuti najznačajnije međunarodne ugovore, i to: Paktove o pravima čovjeka (o građanskim i političkim, o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima), koji su ratifikovani od strane preko 130 država, potom ženevsku konvenciju o zaštiti žrtava rata od 1949, ratifikovanu od strane 150 država, Konvenciju o pravima djeteta, Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, Konvenciju o spriječavanju i kažnjavanju zločina genocida, Konvenciju o spriječavanju diskriminacije u odnosu na žene.

Opšta pravna načela takođe su veoma važan izvor ljudskih prava, a odnose se na uopštene principe karakteristične za savremene pravne sisteme koji služe kao rukovodeći principi u postupku tumačenja i primjene konkretnih normi.

Od odluka međunarodnih organizacija treba izdvojiti Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima koja je usvojena od strane Generalne Skupštine OUN, decembra, 1948. godine kao i Povelju UN koju je usvojio Savjet bezbjednosti UN kao rezoluciju u slučajevima narušavanja mira, ugrožavanja mira ili akta agresije. Rezolucijom Savjeta bezbjednosti od 1993. godine je uspostavljen Međunarodni tribunal za

sudjenje licima odgovornim za kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine.

Jednostrani akti država služe kako bi se jednostranim izjavama volje države prihvatile određene obaveze u odnosima prema građanima države. Primjer za ovaj izvor ljudskih prava jeste Versajski sistem zaštite manjina koji su neke države, nakon I svjetskog rata, jednostranim izjavama volje prihvatile i uvele u svoj unutrašnji pravni poredak.

Sudske presude predstavljaju važan pomoćni izvor međunarodnog prava o ljudskim pravima. Međunarodni sudovi, rješavajući konkretne slučajeve, samo primjenjuju postojeće pravo, a pri tom ne stvaraju nova pravna pravila. Posebno je značajan Evropski sud za ljudska prava iz Strazbura, koji je uspostavljen Evropskom konvencijom o ljudskim pravima od 4. novembra, 1950. godine. Sud donosi presude koje su obavezne za strane koje su u sporu, ali i za države članice Savjeta Evrope kao i za pojedince, tj. građanstvo ovih država. U izvore međunarodnog prava ubrajamo pravila međunarodnog običajnog prava, međunarodne ugovore, opšta pravna načela priznata od strane prosvijećenih naroda, sudske presude i jednostraneakte država.

2.3 Ustavno utemeljenje sloboda i prava građana

Ljudska prava su, obično, određena uvodnom glavom, tj. prvim poglavljem Ustava jedne države, mada se njihova sadržina „provlači„ i kroz druga poglavlja, naročito ona koja regulišu organizaciju, podjelu i nadležnost državnih organa i institucija. Uzimajući u obzir prirodu ljudskih prava i sloboda, ona se ne mogu ograničavati, niti dovoditi u pitanje voljom države. Iz tog razloga ona imaju „nadustavan karakter„ i zbog toga je Ustav složeniji i teže se mijenja od bilo kog drugog pravnog akta jedne države.

Ustavnim dokumentima se garantuju i priznaju ljudska prava, osnovna građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava. Ustavi novijeg datuma sadrže prava treće generacije, kao što su pravo na zdravu prirodnu okolinu, pravo na razvoj i dr.

Zakoni su važan izvor unutrašnjeg prava kada govorimo o ljudskim pravima i slobodama. Međutim, zakonom ili podzakonskim aktom se mogu ograničiti ili potpuno negirati prava propisana Ustavom, pri čemu takvi akti moraju biti poništeni. Ustavni sud je nadležan za ocjenjivanje ustavnosti i zakonitosti akata koji se donose u državi, tj. Ustavni sud vodi računa o tome da li su zakoni i podzakonski akti donjeti u skladu sa Ustavom, odnosno, zakonom.

Zakonskim aktima se konkretizuju i razrađuju ustavne odredbe o ljudskim pravima. Zakoni, i podzakonski akti se donose u skladu sa Ustavom.

2.4 Slobode i prava građana u Crnoj Gori

Pravnim aktima se propisuju i garantuju prava i obaveze građana. Svaki građanin jedne zemlje je obavezan da bude upoznat sa pravima ali i obavezama koje su propisane aktom. Najviši pravni akt jedne države je Ustav; niži od Ustava su zakoni i podzakonski akti. Zakoni i podzakonski akti moraju biti u skladu sa onim što predviđa Ustav. Slobode i prava građana ostvaruju se na osnovu Ustava ; čak 63 člana Ustava RCG proklamuju slobode i prava građana, klasifikujući ih u pet skupina, i to u: lične slobode i prava, političke slobode i prava, ekonomske, socijalne i kulturne slobode i prava, pravo na lokalnu samoupravu i u posebna prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa.

Građanska i politička prava ili prava prve generacije obavezuju državu na uzdržavanje od miješanja u ljudski život, dostojanstvo, mišljenje, privatnost, „osim u mjeri koja je neophodna za život u društvu i zajednici sa drugim ljudima..”

✓ ***Građanska i politička prava i slobode predstavljaju prava prve generacije, tzv. negativne slobode što podrazumijeva a država nema prava da se miješa u ljudski život i privatnost čovjeka i građanina. Opštim odredbama su određene univerzalne ljudske vrijednosti kada govorimo o ljudskim pravima i slobodama:***

Sloboda i jednakost

- Građani su slobodni i jednaki, bez obzira na bilo kakvu posebnost ili lično svojstvo.
- Svi su pred zakonom jednaki.

Nepovredivost

- Slobode i prava su nepovredivi.
- Svako je obavezan da poštuje slobode i prava drugih.
- Zloupotreba sloboda i prava protivustavna je i kažnjiva.

Zaštita

- Svako ima pravo na jednaku zaštitu svojih sloboda i prava u zakonom utvrđenom postupku.
- Pravo žalbe
- Svakome se jamči pravo na žalbu ili drugo pravno sredstvo protiv odluke kojom se rješava o njegovom pravu ili na zakonu zasnovanom interesu.

Pravna pomoć

- Svako ima pravo na pravnu pomoć.
Pravnu pomoć pružaju advokatura, kao samostalna i nezavisna služba i druge službe.

Životna sredina

- Svako ima pravo na životnu sredinu i na blagovremeno i potpuno obavještanje njenom stanju.
- Svako je obavezan da čuva i unaprijeđuje životnu sredinu...

2.5 Lične slobode i prava građana

Ustavom RCG su zagaranтовane lične slobode i prava građana, koja spadaju u građanska prava, tj. prava prve generacije. Navodimo neke od zagaranтовanih ličnih sloboda i prava:

Nepovredivost ličnosti.

- Jamči se nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta čovjeka, njegove privatnosti i ličnih prava.
- Jamči se dostojanstvo i sigurnost čovjeka

Smrtna kazna

- Život čovjeka je neprikosnoven.
- Smrtna kazna može se propisati i izreći samo za najteže oblike teških krivičnih djela.

Lišenje slobode

- Svako ima pravo na ličnu slobodu.
- Lice lišeno slobode mora odmah biti obaviješteno, na svom jeziku ili na jeziku koji razumije, o razlozima lišenja slobode.
- Lice lišeno slobode istovremeno mora biti upoznato da nije dužno ništa da izjavi.
- Na zahtjev lica lišenog slobode organ je dužan da o lišenju slobode odmah obavijesti njegove najbliže.
- Lice lišeno slobode ima pravo da na njegovom saslušavanju prisustvuje branilac koga izabere.
- Nezakonito lišavanje slobode je kažnjivo.

Poštovanje ličnosti

- Jamči se poštovanje ljudske ličnosti i dostojanstva u krivičnom i svakom drugom postupku, u slučaju lišenja, odnosno ograničenja slobode i za vrijeme izvršavanja kazne.
- Zabranjeno je i kažnjivo svako nasilje nad licem koje je lišeno slobode, odnosno kojem je sloboda ograničena, kao i svako iznuđivanje priznanja i izjava.
- Zaštita fizičkog integriteta
- Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ponizavajućem kažnjavanju i postupanju. Zabranjeno je vršiti na čovjeku, bez njegove dozvole, medicinske i druge oglede.

Načelo zakonitosti

- Niko ne može biti kažnjen za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo pred viđeno zakonom ili propisom zasnovanom na zakonu kao kažnjivo djelo, niti mu

- se može izreći kazna koja za to djelo nije bila predviđena.
- Krivična djela i krivične sankcije određuju se zakonom.
 - Niko ne može biti smatran krivim za krivično djelo dok to ne bude utvrđeno pravosnažnom odlukom suda.

Naknada štete

- Lice koje je neosnovano lišeno slobode ili je neosnovano osuđeno ima pravo na naknadu štete od države.

Pravo na odbranu

- Svakome se jamči pravo na odbranu i pravo da uzme branioca pred sudom ili drugim organom nadležnim za vođenje postupka.

Ne bis in idem

- Niko ne može dva puta odgovarati za isto kažnjivo djelo.

Kretanje i nastanjivanje

- Građaninu se jamči sloboda kretanja i nastanjivanja.
- Sloboda kretanja i nastanjivanja može se ograničiti samo ako je to neophodno za vođenje krivičnog postupka, sprečavanje širenja zaraznih bolesti ili za odbranu Savezne Republike Jugoslavije.

Stan

- Stan je nepovrediv.
- Službeno lice smije ući u stan ili druge prostorije protiv volje njegovog držaoca i u njima vršiti pretres na osnovu odluke suda.
- Pretres se vrši u prisustvu dva svjedoka.
- Službeno lice smije ući u tuđi stan ili druge prostorije i bez odluke suda i vršiti pretres bez prisustva svjedoka ako je to neophodno radi neposrednog hvatanja učinioca krivičnog djela ili radi spasavanja ljudi i imovine.

Tajna pisma

- Tajna pisma i drugih sredstava opštenja je nepovrediva.
- Od načela nepovredivosti tajne pisma i drugih sredstava opštenja može se odstupiti na osnovu odluke suda ako je to neophodno za vođenje krivičnog postupka ili za odbranu Savezne Republike Jugoslavije.

Podaci o ličnosti

- Jamči se zaštita podataka o ličnosti.
- Zabranjena je upotreba podataka o ličnosti van namjene za koju su prikupljeni.
- Svako ima pravo na bude upoznat sa prikupljenim podacima o ličnosti koji se na njega odnose, kao i pravo na sudsku zaštitu u slučaju njihove zloupotrebe.

2.6 Političke slobode i prava

Političke slobode ili prava participacije znače pravo građana da učestvuju u formiranju, vršenju, kontroli, i smjeni vlasti. Tome služe aktivno i pasivno biračko pravo, pravo na samoopredjeljenje, pravo na kritiku vlasti i jednak pristup javnim službama i funkcijama. Od političkih sloboda i prava određenih ustavom RCG, treba izdvojiti:

Biračko pravo

- Građanin Crne Gore koji je navršio 18 godina života ima pravo da bira i da bude biran.
- Biračko pravo se ostvaruje na izborima.
- Biračko pravo je opšte i jednako.
- Izbori su slobodni i neposredni, a glasanje je tajno.

Inicijativa, predstavka i peticija

- Svako ima pravo da pokrene inicijativu, podnese predstavku, peticiju ili predlog državnom organu i da dobije odgovor.
- Niko ne može biti pozvan na odgovornost, niti trpjeti druge štetne posljedice zbog stavova iznijetih u inicijativi, predstavci, peticiji ili predlogu, osim ako je time učinio krivično djelo.

Slobode čovjeka

- Jamči se sloboda ubjeđenja i savjesti.
- Jamči se sloboda misli i javnog izražavanja mišljenja, sloboda vjerovanja, javnog ili privatnog ispovijedanja vjere, kao i sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti, kulture i upotrebe svog jezika i pisma.
- Niko nije obavezan da se izjašnjava o svom mišljenju, vjeri i nacionalnoj pripadnosti.

Sloboda štampe

- Jamči se sloboda štampe i drugih vidova javnog obavještavanja.
- Građani imaju pravo da u sredstvima javnog obavještavanja izražavaju i objavljuju svoja mišljenja.
- Izdavanje novina i javno obavještavanje drugim sredstvima dostupno je svima, bez odobrenja, uz upis kod nadležnog organa.
- Radio difuzni sistem uređuje se zakonom.

Odgovor, ispravka, naknada štete

- Jamči se pravo na odgovor i pravo na ispravku objavljenog netačnog podatka ili obavještenja, kao i pravo na naknadu štete prouzrokovane objavljivanjem netačnog podatka ili obavještenja.

Sloboda govora

- Jamči se sloboda govora i javnog istupanja.

Sloboda zбора

- Građanima se jamči sloboda zбора i drugog mirnog okupljanja, bez odobrenja, uz prethodnu prijavu nadležnom organu.
Sloboda zбора i drugog mirnog okupljanja građana može se privremeno ograničiti odlukom nadležnog organa radi sprečavanja ugrožavanja zdravlja i morala ili radi bezbjednosti ljudi i imovine

Neravnopravnost i netrpeljivost

- Protivustavno je i kažnjivo svako izazivanje i podsticanje nacionalne, rasne, vjerske i druge neravnopravnosti, kao i izazivanje i raspirivanje nacionalne, rasne, vjerske i druge mržnje ili netrpeljivosti.

Građani i međunarodne organizacije

- Građani imaju pravo učešća u regionalnim i međunarodnim nevladinim organizacijama.
Građani imaju pravo obraćanja međunarodnim institucijama radi zaštite svojih sloboda i prava zajamčenih Ustavom.

2.7 Ekonomska, socijalna i kulturna prava i slobode

Ekonomska, socijalna, i kulturna prava pripadaju pravima druge generacije. Država je ta koja treba da preduzima adekvatne mjere da bi se ljudima, građanima te države, osiguralo pravo na rad, zdravstveno i socijalno osiguranje, obrazovanje, nadoknada u slučaju nezaposlenosti, liječenje, minimalan životni standard koji obuhvata ishranu, odijevanje, stanovanje. Iz ovog razloga ih nazivamo pozitivnim pravima i slobodama, obzirom da zahtijevaju miješanje države u ljudski život u cilju obezbjeđivanja neophodnih uslova za život i rad građana države.

Ekonomska, socijalna i kulturna prava i slobode su prava druge generacije, a zovemo ih još i pozitivnim slobodama, obzirom da država učestvuje u ostvarenju ovih prava u društvenoj zajednici. Ustavom su određena sljedeća ekonomska, socijalna i kulturna prava i slobode:

Svojina

- Jamči se pravo svojine.
Niko ne može biti lišen prava svojine niti mu se pravo svojine može ograničiti, osim kada to zahtijeva javni interes utvrđen zakonom ili na osnovu zakona, uz naknadu koja ne može biti niža od tržišne.

Nasleđivanje

- o Jamči se pravo nasleđivanja.

Privređivanje i preduzetništvo

- Jamči se sloboda privređivanja i sloboda preduzetništva.
Zabranjeni su svaki akt i radnja kojima se stvara ili podstiče monopolski položaj i sprečava tržišno privređivanje.

Porezi

- Svako je obavezan da plaća poreze i druge dažbine.

Autorska prava

- Jamči se sloboda stvaranja i objavljivanja naučnih i umjetničkih djela, naučnih otkrića i tehničkih izuma, a njihovim stvaraocima moralna i imovinska prava.

Pravo na rad

- Svako ima pravo na rad, na slobodan izbor zanimanja i zapošljavanja, na pravične i humane uslove rada i na zaštitu za vrijeme nezaposlenosti.
Zabranjen je prinudni rad.

Prava zaposlenih

- Zaposleni imaju pravo na odgovarajuću zaradu.
- Zaposleni imaju pravo na ograničeno radno vrijeme i plaćeni odmor.
- Zaposleni imaju pravo na zaštitu na radu.
- Omladina, žene i invalidi uživaju posebnu zaštitu na radu.

Štrajk

- Zaposleni imaju pravo na štrajk radi zaštite svojih profesionalnih i ekonomskih interesa.
- Zaposleni u državnim organima i profesionalni pripadnici policije nemaju pravo na štrajk.

Socijalno osiguranje

- Obaveznim osiguranjem zaposleni obezbjeđuju sebi i članovima porodice sve oblike socijalnog osiguranja.
Država obezbjeđuje materijalnu sigurnost građaninu koji je nesposoban za rad i nema sredstava za život, kao i građaninu koji nema sredstava za život.

Zaštita invalida

- Invalidima se jamči posebna zaštita.
Zdravstvena zaštita
- Svako ima pravo na zaštitu zdravlja.
Djeca, trudnice i stara lica imaju pravo na zdravstvenu zaštitu iz javnih prihoda, ako to pravo ne ostvaruju po nekom drugom osnovu.

Brak

- Brak se može zaključiti samo uz slobodan pristanak žene i muškarca.

Porodica

- Porodica uživa posebnu zaštitu.
- Roditelji su obavezni da brinu o djeci, da ih vaspitavaju i školuju.
- Djeca su obavezna da se staraju o svojim roditeljima kojima je potrebna pomoć.

Majka i dijete

- Majka i dijete uživaju posebnu zaštitu.
- Djeca rođena van braka imaju ista prava i obaveze, kao i djeca rođena u braku

Zloupotreba djece

- Zabranjena je zloupotreba djece.
- Zabranjeno je zapošljavanje djece i maloljetnika na poslovima štetnim za njihovo zdravlje i razvoj.

Školovanje

- Svako ima pravo na školovanje pod jednakim uslovima.
- Osnovno školovanje je obavezno i za njega se ne plaća školarina.

Nauka, kultura i umjetnost

- Država pomaže i podstiče razvoj prosvjete, nauke, kulture, umjetnosti, sporta, fizičke i tehničke kulture.
- Država štiti naučne, kulturne, umjetničke i istorijske vrijednosti.

Država i priroda

- Država štiti životnu sredinu.
- Sloboda privređivanja i sloboda preduzetništva ograničene su zaštitom životne sredine.

2.8 Lokalna samouprava

Ustavom RCG se garantuje pravo na lokalnu samoupravu, tj. pravo građana da odlučuju neposredno ili preko posredno izabranih predstavnika o određenim javnim poslovima ili drugim poslovima koji su od interesa za lokalno stanovništvo.

Jamči se pravo na lokalnu samoupravu.

- Lokalna samouprava ostvaruje se u opštinama i glavnom gradu.
- Građani u lokalnoj samoupravi odlučuju neposredno i preko slobodno izabranih predstavnika o određenim javnim i drugim poslovima od neposrednog interesa za lokalno stanovništvo.
- Organi lokalne samouprave u opštini su skupština i predsjednik opštine.
- Republika pomaže lokalnu samoupravu.

2.9 Prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa

U petom odjeljku Ustava RCG vrlo precizno su regulisana prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa. Njima se garantuje zaštita identiteta, upotreba maternjeg jezika i pisma u postupku pred državnim organima, pravo na školovanje i informisanje na svom jeziku, srazmjerna zastupljenost u javnim službama i organima državne vlasti.

Zaštita identiteta

- Pripadnicima nacionalnih i etničkih grupa jamči se zaštita nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.
- Zaštita prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa ostvaruje se u skladu sa međunarodnom zaštitom ljudskih i građanskih prava.

Jezik, pismo, školovanje i informisanja

- Pripadnici nacionalnih i etničkih grupa imaju pravo na slobodnu upotrebu svog jezika i pisma, pravo na školovanje i pravo na informisanje na svom jeziku.

Simboli

- Pripadnici nacionalnih i etničkih grupa imaju pravo na upotrebu i isticanje nacionalnih simbola.

Udruživanje

- Pripadnici nacionalnih i etničkih grupa imaju pravo osnivanja prosvjetnih, kulturnih i vjerskih udruženja, uz materijalnu pomoć države.

Nastavni programi

- Nastavni programi prosvjetnih ustanova obuhvataju i istoriju i kulturu nacionalnih i etničkih grupa.

Jezik

- Pripadnicima nacionalnih i etničkih grupa jamči se pravo na upotrebu svog jezika u postupku pred državnim organima.

Zastupljenost

- Pripadnicima nacionalnih i etničkih grupa jamči se pravo srazmjerne zastu pljenosti u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave

Ostvarivanje prava

- Posebna prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa ne mogu se ostvariti suprotno Ustavu, načelima međunarodnog prava i načelu teritorijalne cjelovitosti Crne Gore.

U cilju ostvarivanja i kontrole primjene propisanih prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa, članom 76. Ustava RCG je formiran poseban organ - Republički savjet za zaštitu prava nacionalnih i etničkih grupa, na čijem čelu se nalazi Predsjednik Republike. Ustav Srbije ne sadrži posebne odredbe o zaštiti i pravima manjina; u okviru opštih odredbi o ljudskim pravima „ je predviđeno da pripadnici drugih naroda i narodnosti imaju pravo na obrazovanje na svom jeziku, u skladu sa zakonom.,,

Treći dio

Politički sistemi

3.1. Politički sistem

Sistem kao pojam je uređeni skup nekih svojih djelova. Politički sistem možemo odrediti funkcionalno i strukturno. Funkcionalno politički sistem određujemo prema ulozi koju ima u društvu, tj. u društvenom sistemu.

Politički sistem je jedan od podsistema društvenog sistema čija je uloga omogućavanje donošenja legitimnih opšteobaveznih odluka.

Strukturno, politički sistem čine institucije sistema, obrasci ponašanja, uloge, ustanove, organizacije i pravila. Svo političko ponašanje odvija se unutar sistema.

Političke sisteme možemo dijeliti s obzirom na neke njihove osobine. Tako npr. postoje sistemi jedinstva i sistemi podjele vlasti. Tvorac ove podjele je Monteskje i ona polazi od toga da postoje tri vlasti: zakonodavna, izvršna i sudska, te se sistemi dijele s obzirom na to da li su te tri vrste vlasti jasno odvojene u svom radu ili su povezane i prepliću se. Da bi jedno društvo uspješno funkcionisali neophodno je da vlasti sarađuju, ali da formalno budu odvojene. Svrha ovog dijeljenja jeste da se raščlani moć koja je koncentrisana u svakoj od vlasti i time spriječi tiranija.

Jedna od savremenih podjela političkih sistema je na demokratske i autokratske. Demokratski politički sistemi su oni kod kojih postoji ograničena i kontrolisana vlast, na koju pojedinci ostvaruju djelotvorne uticaje. U demokratiji se poštuju ljudska, posebno politička prava i slobode, poštuju se izvjesne procedure i „pravila igre„. U autokratskim sistemima svega toga nema.

3.2. Zakonodavna vlast

Zakonodavnu vlast u jednoj državi najčešće vrši Skupština. Skupština ili narodno predstavništvo je jedna od najvažnijih institucija u jednoj državi. Prvi skupštinski oblici pojavljuju se u srednjem vijeku u Engleskoj, španiji, Francuskoj, međutim prvim pravim parlamentom smatra se britanski iz 13. vijeka. Iako je svoj konačni oblik dobio nakon „slavne revolucije„ do tada je imao razvijen niz procedura, nadležnosti i odnosa.

Skupština ima tri funkcije:

- Donošenje zakona
- Rasprava o najznačajnijim političkim pitanjima
- Kontrola izvršne vlasti

3.3. Nadležnost i organizacija Skupštine u Crnoj Gori

Zakonodavnu vlast u Crnoj Gori obavlja Skupština Republike. Skupštinu čine poslanici koje biraju građani neposrednim i tajnim glasanjem, na osnovu opšteg i jednakog biračkog prava. Jedan poslanik se bira na 6000 birača. R. Crne Gora ima jednodomu Skupštinu koja se sastoji od 75 izabranih poslanika (predstavnik).

Predsjednik i potpredsjednik

- Skupština ima predsjednika i jednog ili više potpredsjednika, koje bira iz svog sastava na period od četiri godine. To vremensko trajanje funkcije za koju je izabrani određen zovemo mandatom. Predsjednik predstavlja Skupštinu, raspisuje izbore za Predsjednika Republike i vrši druge poslove utvrđene poslovnikom Skupštine.

Mandat

- Mandat Skupštine traje četiri godine. Za vrijeme ratnog stanja, mandat Skupštine produžava se do uspostavljanja mira. Na predlog najmanje 25 poslanika, Vlade ili Predsjednika Republike, Skupština može skratiti mandat.

Radna tijela Skupštine

- Za razmatranje pitanja iz nadležnosti Skupštine, predlaganje akata i vršenje drugih poslova iz nadležnosti Skupštine, obrazuju se radna tijela Skupštine - odbori i komisije.
- Radno tijelo ima predsjednika, sekretara i određen broj članova koji se biraju iz redova poslanika.
- Predsjednik i članovi se biraju na četiri godine.
- Radno tijelo radi u sjednicama na kojima se usvaja ili ne usvaja predlog zakona koji se kasnije stavlja na dnevni red sjednice Skupštine (plenarna sjednica). Predsjednik radnog tijela je dužan da sazove sjednicu ako to zatraži predsjednik Skupštine ili trećina članova radnog tijela. Sjednici radnog tijela prisustvuju predsjednik, sekretar, većina članova radnog tijela i predstavnici predlagača zakona.
- U Skupštini radi osam odbora i dvije komisije.

Nadležnost

Nadležnost podrazumijeva određeni krug ovlašćenja i drugih poslova koje Skupština obavlja saglasno sa Ustavom Crne Gore. Skupština:

- donosi Ustav;
- donosi zakone, druge propise i opšte akte;
- donosi prostorni plan Crne Gore, budžet i završni račun;

- utvrđuje načela za organizaciju državne uprave;
- potvrđuje međunarodne ugovore iz nadležnosti Republike;
- raspisuje republički referendum;
- raspisuje javne zajmove i odlučuje o zaduživanju Crne Gore;
- bira i razriješava predsjednika i članove Vlade, predsjednika i sudije Ustavnog suda, predsjednike i sudije svih sudova;
- imenuje i razriješava državnog tužioca i druge funkcionere;
- daje amnestiju za krivična djela utvrđena republičkim zakonom;
- vrši i druge poslove utvrđene Ustavom.

Zasijedanja

- Skupština radi na redovnim i vanrednim zasijedanjima.
- Redovno zasijedanje održava se dva puta godišnje, u skladu sa Poslovníkom Skupštine.
- Prvo redovno zasijedanje počinje prvog radnog dana u martu, a drugo prvog radnog dana u oktobru.
- Vanredno zasijedanje saziva se na zahtijev najmanje trećine od ukupnog broja poslanika, na zahtijev predsjednika Republike ili predsjednika Vlade.
- Vanredno zasijedanje se može održati u vremenu od prvog radnog dana u januaru do posljednjeg radnog dana u februaru i od prvog radnog dana u avgustu do posljednjeg radnog dana u septembru.

Odlučivanje

Skupština odlučuje ako sjednici prisustvuje više od polovine ukupnog broja poslanika (kvorum), a odluke donosi većinom glasova prisutnih poslanika (prosta većina), ako Ustavom nije drukčije određeno.

Skupština odlučuje većinom glasova od ukupnog broja poslanika (kvalifikovana većina) o zakonima kojima se uređuju:

- način osvarivanja sloboda i prava ,
- izborni sistem,
- utvrđivanje materijalnih obaveza građana,
- državni simboli,
- razriješanje predsjednika Republike,
- izbor i povjerenje Vlade,
- raspisivanje referenduma,
- skraćivanje mandata i
- poslovnik Skupštine.

Raspuštanje Skupštine

- Skupština se raspušta ako ne izabere Vladu u roku od 60 dana od dana kada predsjednik Republike predloži kandidata za predsjednika Vlade.
- Skupština se ne može raspustiti za vrijeme ratnog stanja, neposredne ratne opasnosti ili vanrednog stanja.
- Ako Skupština duže vrijeme ne obavlja nadležnosti utvrđene Ustavom, Vlada može, pošto sasluša mišljenje predsjednika Skupštine i predsjednika klubova poslanika u Skupštini, raspustiti Skupštinu.
- Vlada ne može raspustiti Skupštinu ako je pokrenut postupak glasanja o nepovjerenju Vladi.
- Raspuštanje Skupštine utvrđuje ukazom predsjednik Republike i određuje datum izbora za novu Skupštinu.
- Postupak izglasavanja nepovjerenja Vladi je sredstvo kojim Skupština kontrolira rad Vlade. Predstavnici Vlade (ministri) sjede u Skupštini za vrijeme zasjedanja i polažu odgovornost pred Skupštinom - poslanici imaju pravo da upućuju pitanja ministrima na koja su oni obavezni da odgovore.
- Vlada može, ukoliko Skupština ne obavlja ustavne nadležnosti, raspustiti Skupštinu. To je sredstvo kojim Vlada kontrolira rad Skupštine. Iz ovog proizilazi da su i Vlada i Skupština odgovorni za svoj rad jedno prema drugom. U pitanju je poznati sistem teže i protivteže.

Predlaganje zakona

- Pravo predlaganja zakona, drugog propisa ili opšteg akta imaju Vlada, poslanik i najmanje 6 000 birača.

3.4. Kako do zakona?

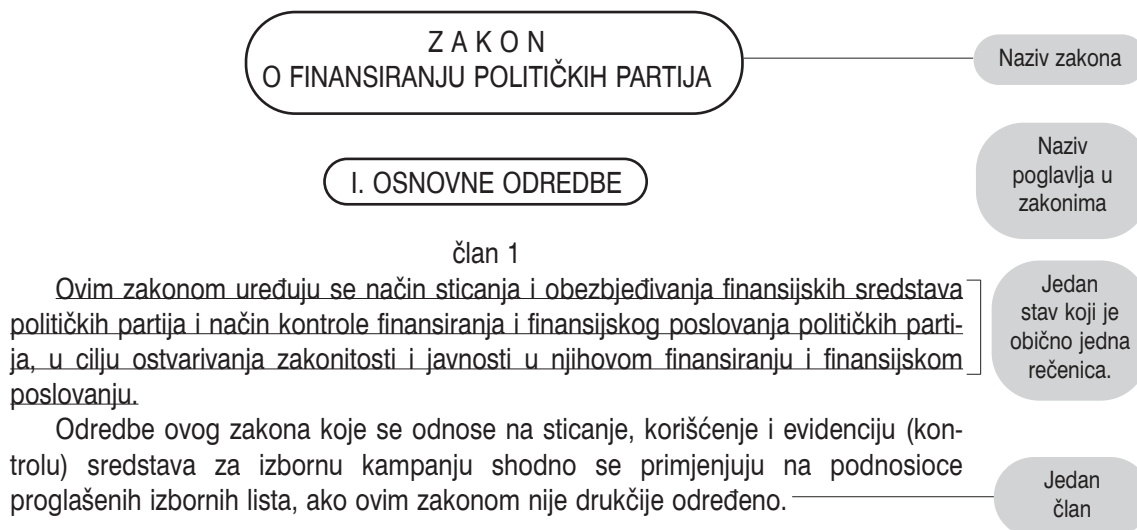
Ko može da predloži zakon Skupštini?

Jedan poslanik, Vlada ili 6.000 građana

Ko zapravo piše zakone?

Iako ime zakonodavac strašno zvuči zakone pišu ljudi koji su stručni iz oblasti za koju se zakon donosi. Najčešće ih angažuju poslanici ili Vlada. Da bi bio napisan dobar zakon neophodno je prvo procijeniti situaciju stanja u državi po tom pitanju. Dakle, uraditi analize kojima bi se iskazali trendovi u društvu, šta nije valjalo u dotadašnjem zakonodavstvu, da li se i kako zakon najlakše može primijeniti. Zatim treba uraditi komparativnu studiju kako bi se vidjelo kakva su sve rješenja zastupljena u razvijenim zemljama. Nakon toga rješenja koja su sakupljena bivaju analizirana i upoređivana kako bi se izvukli standardi. Nakon toga stručnjaci pišu tekst zakona. Zakon je sastavljen iz članova i stavova.

Primjer:

Šta se onda dešava?

Prijedlog zakona se podnosi uz obrazloženje. Obrazloženje je poseban dokument u kome se objašnjava šta je svrha donošenja tog zakona, koji su osnovni instituti u njemu tretirani i zašto su predložena određena rješenja.

Ukoliko predlagač nije poslanika već Vlada ili građani, oni imaju pravo da pošalju dva predstavnika koji će da učestvuju u radu parlamenta povodom tog prijedloga zakona. Nakon što je zakon predložen, on se umnožava i prosljeđuje svim poslanicima. Ukoliko predlagač nije Vlada, tekst prijedloga se šalje Vladi da da svoje mišljenje.

Prije nego se nađe na dnevnom redu Skupštine koji predlaže predsjednik Skupštine, Prijedlog zakona mora da prođe kroz određene Skupštinske odbore. Skupštinski odbori su uža radna tijela Skupštine koja su specijalizovana za određene oblasti i koja pripremaju krajnju verziju teksta za usvajanje. članovi odbora su poslanici, međutim po potrebi mogu se pozvati i neki stručnjaci koji će doprinijeti boljem radu Odbora.

Svaki tekst ide na bar dva odbora - zakonodavni odbor i svoj matični odbor, tj. odbor specijalizovan za onu materiju koju taj prijedlog zakona reguliše.

U Skupštini Crne Gore ima 8 odbora. To su:

- 1) Odbor za ustavna pitanja;
- 2) Zakonodavni odbor;
- 3) Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu;

- 4) Odbor za privredu, finansije i zaštitu životne sredine;
- 5) Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu, zdravstvo, rad i socijalno staranje;
- 6) Odbor za međunarodne odnose;
- 7) Odbor za ljudska prava i slobode;
- 8) Odbor za kontrolu rada Službe državne bezbjednosti.

Odbor za ustavna pitanja razmatra predlog za promjenu Ustava; utvrđuje tekst nacрта i predlog amandmana na Ustav; razmatra promjene Ustava Savezne Republike Jugoslavije, koje se vrše na osnovu saglasnosti skupština republika članica i razmatra načelna pitanja primjene Ustava.

Odbor za ustavna pitanja ima predsjednika i 12 članova.

Zakonodavni odbor razmatra: predloge zakona i drugih akata koje donosi Skupština sa stanovišta njihove usklađenosti sa Ustavom i pravnim sistemom, kao i u pogledu njihove pravne obrade; predloge za davanje autentičnog tumačenja zakona; akte o pokretanju postupka za ocjenu ustavnosti zakona ili ustavnosti i zakonitosti drugih propisa; stara se o jedinstvenoj zakonodavnoj metodologiji, kao i jedinstvenoj pravno-tehničkoj obradi akata koje donosi Skupština; utvrđuje predlog autentičnog tumačenja zakona; utvrđuje prečišćeni tekst zakona i drugog propisa ako je zakonom, odnosno drugim propisom za to ovlašten.

Zakonodavni odbor ima predsjednika i osam članova.

Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu razmatra predloge zakona i drugih akata i druga pitanja koja se odnose na: osnivanje, organizaciju i nadležnost organa vlasti i postupak pred tim organima; odbranu; sistem lokalne samouprave; državne simbole; upotrebu nacionalnih simbola; državne praznike; republičko državljanstvo; izborni sistem; referendum; teritorijalnu organizaciju Republike; organizaciju i položaj glavnog grada i prestonice; ostvarivanje posebnih prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa; štampu i druge vidove javnog obavještanja; krivična i druga djela, odgovornost i kazne; amnestiju, pomilovanja i pravnu pomoć.

Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu ima predsjednika i osam članova.

Odbor za privredu, finansije i zaštitu životne sredine razmatra predloge zakona i drugih akata i druga pitanja koja se odnose na: razvoj, svojinu i svojinske odnose; prirodna bogatstva; privređivanje i preduzetništvo; energetiku; rudarstvo; industriju; pomorstvo i saobraćaj; poljoprivredu; šumarstvo, vodoprivredu; turizam; trgovinu; prostorni plan Republike i uređenje prostora; stambenu oblast; građevinsko zemljište; robne rezerve, republički budžet i završni račun; finansiranje državnih funkcija; poreze i druge dažbine; imovinsko-pravne i obligacione odnose; javne zajmove i zaduživanje Republike; banke; osiguranje imovine i lica; igre na sreću; zaštitu i unapređivanje životne sredine, prirode i prirodnih dobara; zaštitu od opasnih i štetnih materija; zaštitu od drugih izvora ugrožavanja životne sredine.

Odbor za privredu, finansije i zaštitu životne sredine ima predsjednika i osam članova.

Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu, zdravstvo, rad i socijalno staranje razmatra predloge zakona i drugih akata i druga pitanja koja se odnose na: predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje i vaspitanje; visoko-univerzitetsko obrazovanje; nauku, kulturu, umjetnost, sport, fizičku i tehničku kulturu; zaštitu naučne, kulturne, umjetničke i istorijske vrijednosti; zdravstvenu zaštitu; zaštitu invalida, majki i djece; sve oblike socijalnog staranja; brak i porodicu; zapošljavanje, rad i prava zaposlenih.

Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu, zdravstvo, socijalno staranje i rad ima predsjednika i osam članova.

Odbor za međunarodne odnose razmatra međunarodne ugovore koje potvrđuje Skupština i druge akte i pitanja iz nadležnosti Skupštine u ovoj oblasti.

Odbor za međunarodne odnose ima predsjednika i šest članova.

Odbor za ljudska prava i slobode razmatra predloge zakona i drugih akata koji se odnose na način ostvarivanja sloboda i prava čovjeka i razmatra načelna i pojedinačna pitanja iz oblasti ostvarivanja, unapređivanja i zaštite ljudskih prava i sloboda.

Odbor za ljudska prava i slobode ima predsjednika i šest članova.

Odbor za kontrolu rada Službe državne bezbjednosti razmatra ostvarivanje Ustavom utvrđenih sloboda i prava čovjeka i građanina u radu Službe državne bezbjednosti, razmatra predloge zakona i drugih akata od značaja za ostvarivanje funkcije ovog odbora koji se odnose na državnu bezbjednost, može zahtijevati od nadležnih državnih organa, tijela i službi pružanja informacija i izvještaja o primjeni metoda i sredstava Službe državne bezbjednosti kada ocijeni da su njima ugrožene slobode i prava čovjeka i građanina utvrđene Ustavom, može zahtijevati od nadležnih državnih organa, tijela i službi pružanje globalnih informacija o finansijskim izdacima za Službu državne bezbjednosti, razmatra pojedinačna pitanja eventualnih povreda sloboda i prava u radu Službe državne bezbjednosti i druga pitanja iz nadležnosti Skupštine u ovoj oblasti.

Ako pitanje koje se razmatra ima karakter državne tajne, članovi odbora su dužni da dobijene podatke čuvaju kao državnu tajnu.

Odbor za kontrolu rada Službe državne bezbjednosti ima predsjednika i 10 članova.

Nadležno radno tijelo može u svom izvještaju predložiti Skupštini da usvoji predlog zakona u cjelini, da usvoji zakon u tekstu izmijenjenom u odnosu na tekst koji je podnio predlagač ili da predlog zakona ne usvoji.

Ako je na predlog zakona podniet veći broj amandmana kojima se bitno mijenja sadržina predloga zakona, Skupština može, na predlog radnog tijela, odlučiti da predlog zakona razmatra kao nacrt zakona.

Kada dobije pozitivnu ocjenu na odboru Prijedlog zakona može ići dalje, tj. na plenarnu sjednicu. Na plenarnoj sjednici još jednom se raspravlja o tekstu zakona međutim, tada se malo šta mijenja. Ako poslanik želi nešto da promijeni mora to da učini u obliku amandmana.

Predlog za izmjenu ili dopunu predloga zakona podnosi se u obliku amandmana u pisanoj formi i mora biti obrazložen.

Amandman se podnosi najkasnije dva dana prije početka sjednice na kojoj se razmatra predlog zakona, a dostavlja se predsjedniku Skupštine.

U toku pretresa predloga zakona amandman može podnijeti samo predlagač zakona i to u pisanoj formi sa obrazloženjem.

Amandman na predlog zakona upućuje se poslanicima, predlagaču, Vladi, ako ona nije predlagač zakona i nadležnom radnom tijelu, ako ono nije podnosilac amandmana.

Nadležno radno tijelo dužno je da, prije sjednice Skupštine, razmotri amandmane koji su podnijeti na predlog zakona i predloži Skupštini koje amandmane da prihvati, a koje da odbije.

Skupština odlučuje o amandmanima po redosljedu članova predloga zakona na koji su podnijeti.

Ako je na isti član predloga zakona podnijeto više amandmana, prvo se odlučuje o amandmanu kojim se predlaže brisanje tog člana, a zatim o amandmanima poslanika, nadležnog radnog tijela i Vlade.

Amandman koji je podnio predlagač zakona i amandman koji je predlagač zakona prihvatio postaje sastavni dio predloga zakona i o njemu Skupština posebno ne odlučuje.

O predlogu zakona na sjednici Skupštine vodi se načelni pretres i pretres u pojedinostima.

Načelni pretres obuhvata raspravu o: ustavnom osnovu, razlozima za donošenje zakona, posljedicama koje će proizaći za građane, preduzeća i druge subjekte i ocjeni potrebnih sredstava iz budžeta za sprovođenje zakona.

Po završenom načelnom pretresu, Skupština odlučuje da li se predlog zakona prihvata u načelu ili ne prihvata.

Kad je predlog zakona prihvaćen u načelu, Skupština prelazi na pretres u pojedinostima i odlučuje o amandmanima.

Prilikom prelaska na pretres u pojedinostima, Skupština odlučuje da li se predlog zakona pretresa po članovima, poglavljima ili drugim djelovima.

Ako predlog zakona sadrži odredbe za koje se predlaže povratno dejstvo, Skupština će posebno odlučiti da li za to povratno dejstvo postoji javni interes.

Po završenom pretresu i glasanju o amandmanima pristupa se glasanju o predlogu zakona u cjelini.

Predlagač zakona može povući predlog zakona sve do završetka pretresa predloga zakona.

Nakon pretresa o prijedlogu zakona se glasa. Postoje dvije vrste većine koja je potrebna da bi neki tekst postao zakon - prosta i apsolutna. Prosta većina je većina od ukupnog broja poslanika koji su prisutni na zasijedanju, a apsolutna većina od ukupnog broja poslanika jedne Skupštine. Na primjer, ukoliko u Skupštini RCG ima 75 poslanika, prosta većina je najmanje 20 poslanika (jer je 38 neophodno za kvorum), dok je apsolutna 38 poslanika. Skupština odlučuje većinom glasova ukupnog broja poslanika, dakle apsolutnom većinom o zakonima kojima se uređuje način ost-

varivanja sloboda i prava, uređuje izborni sistem, utvrđuje materijalne obaveze građana, uređuju državni simboli, o razrešenju predsjednika Republike, o izboru Vlade i povjerenju Vladi, o raspisivanju referendumu, o skraćivanju mandata i o svom poslovanju.

Nakon što je izglasan potrebnom većinom Zakon se prosljeđuje na potpis Predsjedniku Republike koji ga proglašava ukazom

Osam dana nakon objavljivanja u Službenom listu RCG Zakon stupa na snagu, tj. počinje da važi.

3.5. Kratka istorija parlamentarizma u Crnoj Gori

Skupština (1796 - 1905)

U Crnoj Gori su povremeno sazivane **narodne skupštine**, u vidu opštercnogorskog zbora glavara, na kojima su se rješavala najznačajnija opštenarodna i državna pitanja. Nakon donošenja **Zakonika 1798. godine**, Mitropolit Petar I Petrović je formirao organe vlasti, među kojima je i **Praviteljstvo suda crnogorskog i brdskog**.

Petar II Petrović Njegoš je, kasnije, reorganizovao ovaj organ i nazvao ga **Praviteljstvujušči senat crnogorski i brdski**. Senat je, pored vladara, bio najviši organ vlasti u Crnoj Gori i imao je upravnu i sudsku vlast, a dijelom i zakonodavnu. Broj senatora, koji su birani iz reda najuglednijih Crnogoraca, nije bio stalan. Senat je ukinut 1879. godine, a ustanovljen je **Državni savjet**, kao savjetodavni organ Knjaza u oblasti zakonodavstva, **ministarstva** kao organi uprave i **Veliki sud**.

Krajem XIX i početkom XX vijeka razvijena je značajna zakonodavna aktivnost. Običajno pravo je zamijenjeno pisanim zakonima. Značajno je istaći donošenje **Opšteg imovinskog zakonika** za Knjaževinu Crnu Goru dr Valtazara Bogišića, koji može poslužiti kao primjer usklađivanja tradicije i savremenosti.

Brojni faktori, kako unutrašnji, tako i spoljašnji uticali su da Knjaz Nikola 1905. godine donese **Ustav za Knjaževinu Crnu Goru**.

Skupština (1905 - 1918)

Prvi izbori za Narodnu skupštinu održani su 14. (27.) novembra 1905. godine. Neposredno su birana 62 poslanika, dok je 14 poslanika u Skupštinu ulazilo po položaju (virilni poslanici). Kako nijesu postojale političke partije, na izborima su pobjeđivali oni koji su imali lične i porodične zasluge, ali i oni koji su bili bogatiji.

Narodna skupština je bila **jednodoma**. Za narodnog poslanika birao se crnogors-

ki državljanin, sa navršenih 30 godina života. Narodni poslanici su se birali na četiri godine, a Narodna skupština se obnavljala u potpunosti, po isteku njenog mandata, ili po raspuštanju prije isteka mandata. U Skupštini je osnovan **Klub narodnih poslanika** koji je poslužio kao osnov za formiranje **Narodne stranke**, prve političke stranke u CG. Skupština izabrana za period od 1906. do 1909. godine, raspuštena je 9. jula 1907. godine.

Izbori za novi saziv Skupštine održani su 27. septembra 1911. godine. Na drugom prethodnom sastanku novoizabrane **Crnogorske narodne skupštine** za predsjednika skupštine izabran je **Jovan Plamenac**, koji je već bio ministar prosvjete i unutrašnjih poslova, a kasnije predsjednik izbjegličke vlade i vođa Božićnog ustanka. Iako je Skupština bila izabrana za period od 1914 - 1917. godine, ona se od 1912. godine više nije sastajala zbog Balkanskih ratova.

Povodom objave rata Austro - Ugarske Srbiji, Crnogorska narodna skupština sastala se vanredno 1. avgusta 1914. godine. Crna Gora je objavila rat Austro - Ugarskoj 6. avgusta 1914. godine. U toku rata Skupština nije sazivana, sve do 25. decembra 1915. godine, kada je, u već kritičnoj situaciji za Crnu Goru, sazvana u vanredno zasjedanje. Tada je Vladi iskazano nepovjerenje za rad i ona je podnijela ostavku. Na sjednici od 4. januara 1916. godine Skupština je usvojila rezoluciju u kojoj se ističe riješenost da se istraje „ u borbi do konačne pobjede„. Istog dana, Crnogorska narodna skupština je raspuštena i više se nije sastajala zbog okupacije Crne Gore.

Skupština (1918 - 1946)

Podgorička skupština je održana novembra 1918. godine, i na njoj su donijete odluke o detronizaciji crnogorske dinastije Petrovića i o **prisajedinjenju Crne Gore Srbiji** u zajedničku državu, Kraljevinu Jugoslaviju, pod srpskom dinastijom Karađorđevića.

Prvi centralni organi vlasti u Crnoj Gori javljaju se za vrijeme II svjetskog rata na prvim oslobođenim teritorijama u ljeto 1941. godine - tzv. **Narodnooslobodilački odbori (NOO)**. Osnivačka skupština **ZAVNO (Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja)** Crne Gore i Boke održana je u Kolašinu 15. i 16. novembra 1943. godine, na kojoj je donijeta Rezolucija o osnivanju ZAVNO Crne Gore i Boke i izabrana Delegacija za Drugo zasjedanje AVNOJ - a. **Crnogorska antifašistička skupština narodnog oslobođenja (CASNO)** konstituisana je u najviše zakonodavno i izvršno tijelo Crne Gore. Potom je donijeta izjava o pravima i dužnostima građana, Odluka o osnivanju Vjerske komisije, Poslovnik o radu.

Na drugom zasjedanju CASNO - a konstituisana je Crnogorska narodna Skupština koja je izabrala svoje Predsjedništvo i donjela Zakon o narodnoj vlasti Crne Gore, na osnovu koga je obrazovana prva Vlada.

Skupština (1946 - 2003)

Nakon donošenja Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ) koji je bio prvi u svijetu poslije II svjetskog rata, Crna Gora je donijela svoj Ustav 31. decembra 1946. godine koji je ozakonio postojeću vlast, njene organe i potvrdio suverena prava i državnost Republike. Ustavni zakon od januara 1953. godine formalno je stavio van snage Ustav od 1946, odnosno 1947. godine i predstavlja prelaz ka samoupravnom sistemu i inauguriše dvodomnu Skupštinu. Slijedi Ustav od 1963., sa amandmanima iz 1967., 1968. i 1971. godine kojeg je zamijenio Ustav od 1974. koji je ojačao položaj i ulogu Skupštine kao organa društvenog samoupravljanja i najviših organa vlasti u okviru prava i dužnosti Republike. Posebna novina je uvođenje delegatskog sistema (delegacije biraju delegate u skupštine opština, iz kojih se, obrazuju skupštine republika i savezna skupština).Sve je to trebalo da obezbijedi jači utcaj birača na rad Skupštine, čiji je izvršni organ bilo Izvršno vijeće i koja je birala Predsjedništvo Republike.

Ustavom od 1992. godine, koji je donijet formiranjem nove države - Savezne Republike Jugoslavije, uspostavljen je parlamentarni sistem organizacije vlasti.

3.6 Predsjednik Republike

Izbor

- Predsjednika Republike biraju građani neposrednim i tajnim glasanjem, na osnovu opšteg i jednakog biračkog prava, na vrijeme od pet godina.
- Za vrijeme ratnog stanja mandat predsjednika Republike se produžava do uspostavljanja mira.
- Isto lice može biti izabrano za predsjednika Republike najviše dva puta.

Prestanak mandata

- Mandat predsjednika Republike prestaje istekom vremena na koje je biran, razriješenjem ili ostavkom.
- Predsjednika Republike može razriješiti Skupština samo kad Ustavni sud utvrdi da je povrijedio Ustav.
- Postupak za utvrđivanje povrede Ustava pokreće Skupština.

Nadležnost

Predsjednik Republike:

- predstavlja Republiku u zemlji i inostranstvu;
- proglašava ukazom zakone;
- raspisuje izbore za Skupštinu;

- predlaže Skupštini kandidata za predsjednika Vlade, predsjednika i sudije Ustavnog suda;
- predlaže Skupštini raspisivanje republičkog referenduma;
- daje pomilovanja za krivična djela propisana republičkim zakonom;
- daje odlikovanja i priznanja;
- vrši i druge poslove utvrđene Ustavom.

Predsjednik Republike je član Vrhovnog savjeta odbrane.

Proglašavanje zakona

- Predsjednik Republike ukazom proglašava zakon u roku od sedam dana od dana njegovog usvajanja.
- Predsjednik Republike može, u roku od sedam dana od dana usvajanja zakona, zahtijevati da Skupština ponovo odlučuje o zakonu. Predsjednik Republike je dužan da proglasi ponovo usvojeni zakon.

Vršenje funkcije

- U slučaju prestanka mandata predsjednika Republike, do izbora novog predsjednika, kao i u slučaju privremene spriječenosti predsjednika da obavlja svoju funkciju, tu funkciju obavlja predsjednik Skupštine, odnosno, predsjednik Vlade ako je Skupština raspuštena.

3.7 Vlada

Sastav

- Vladu čine predsjednik, jedan ili više potpredsjednika i ministri.
- Predsjednik Vlade rukovodi Vladom.

Izbor

- Kandidat za predsjednika Vlade iznosi u Skupštini svoj program i predlaže sastav Vlade.
- Ako Skupština ne prihvati program, predsjednik Republike, u roku od 10 dana, predlaže novog kandidata za predsjednika Vlade.

Nespojivost funkcija

- Član Vlade ne može vršiti poslaničku i drugu javnu funkciju, niti profesionalno obavljati drugu djelatnost.

Nadležnost

Vlada:

- utvrđuje i vodi unutrašnju i spoljnu politiku;

- predlaže i izvršava zakone, druge propise i opšte akte;
- donosi uredbe, odluke i druge akte za izvršavanje zakona;
- zaključuje međunarodne ugovore iz nadležnosti Republike;
- predlaže prostorni plan, budžet i završni račun Republike;
- utvrđuje organizaciju i način rada državne uprave;
- vrši nadzor nad radom ministrastava i drugih organa uprave, poništava i ukida njihove akte;
- donosu uredbe sa zakonskom snagom za vrijeme vanrednog stanja, neposredne ratne opasnosti ili rata, ako Skupština nije u mogućnosti da se sastane, koje je dužna podnijeti na potvrdu Skupštini čim ona bude u mogućnosti da se sastane;
- vrši i druge poslove utvrđene Ustavom i zakonom

Ostavka

- Vlada i član Vlade mogu podnijeti ostavku.
- Ostavka predsjednika Vlade smatra se ostavkom Vlade.

Razriješenje

- Predsjednik Vlade može predložiti Skupštini da razriješi člana Vlade.

Pitanje povjerenja

- Vlada može u Skupštini postaviti pitanje svog povjerenja.

Pitanje nepovjerenja

- Skupština može izglasati nepovjerenje Vladi.
- Predlog da se glasa o nepovjerenju može podnijeti najmanje deset poslanika.
- nepovjerenju Vladi glasa se najranije tri dana od dana podnošenja predloga.
- Ako je Vlada dobila povjerenje, predlog za glasanje o nepovjerenju iz istih razloga ne može se podnijeti u roku kraćem od 90 dana od dana glasanja.

Prestanak mandata

- Vladi prestaje mandat prestankom mandata Skupštine, raspuštanjem Skupštine, podnošenjem ostavke i kad izgubi povjerenje.
- Vlada koja je izgubila povjerenje, koja je podnijela ostavku ili joj je prestao mandat zbog raspuštanja Skupštine, vrši funkciju do izbora nove Vlade.

Državna uprava

- Poslove državne uprave vrše ministarstva i organi uprave. Prenošenje i povjeravanje pojedinih poslova državne uprave mogu se zakonom prenjeti na lokalnu samoupravu.
- Pojedini poslovi državne uprave mogu se propisom Vlade povjeriti lokalnoj samoupravi, ustanovama i pravnim licima.

Četvrti dio

Sudski sistem u Crnoj Gori

4.1 Istorijat sudskog sistema

Crna Gora ima zajedničku pravnu istoriju sa bivšom Socijalističkom Federativnom Republikom Jugoslavijom, uključujući i jak uticaj Austro-Ugarske. U vrijeme dok je Crna Gora funkcionisala kao Republika u sastavu bivše SFRJ, veoma je bio izražen uticaj izvršne vlasti i političkih partija, znatno manji uticaj su vršili sudovi.

Danas Crna Gora funkcioniše pod demokratskim Ustavom kojim se garantuje odvojenost sudske, izvršne i zakonodavne vlasti. Sudovi u Crnoj Gori primjenju set novih zakona koji su usvojeni u periodu sprovođenja reformi pravosuđa u 2003/2004. godini. Od zakona iz oblasti sudstva treba izdvojiti Zakon o sudovima, Krivični zakon, ali i zakone koji regulišu sudski postupak - Zakon o krivičnom postupku, Zakon o parničnom postupku, Zakon o vanparničnom postupku i Zakon o izvršnom postupku.

Crna Gora ima Ustavni sud, redovne sudove, pravosudni sistem organa za prekršaje. Novim Zakonom o sudovima se predviđa Apelacioni sud i Upravni sud koji su osnovani 1. jula, 2004. godine.

4.2 Definisanje pojmova „sudstvo,, i „sudski sistem,,

Osnovna funkcija suđenja jeste donošenje sudskih akata od strane nadležnih sudskih organa.

Sudskim aktima nazivamo pojedinačne pravne akte koji sadrže pojedinačne pravne norme i pojedinačnu sankciju

(protivpravno učinjeno ponašanje i pravilo o ponašanju onoga koji je takvu radnju izvršio). Sudski postupak čini procedura rješavanja konkretnih slučajeva: (građansko - pravnih sporova, upravnih sporova, krivičnih..)

Dvojna je uloga parvosuđa:

- 1) sudovi štite pravni poredak i omogućuju ostvarivanje zagarantovanih prava;
- 2) štite zajamčena ljudska prava i slobode.

Prema Zakonu o sudovima⁴, u Crnoj Gori postoje sudovi opšte nadležnosti (osnovni, viši i Apelacioni sud), specijalizovani sudovi (privredni i Upravni sud), Vrhovni sud i Ustavni sud. Prema Ustavu RCG⁵, sud sudi u vijeću, dok se zakonom može odrediti da u određenim slučajevima sudi sudija pojedinac.

⁴Sl. list RCG, br. 20/95

⁵članu 101, stav 1

Ustav Crne Gore sadrži proklamaciju o samostalnosti i nezavisnosti sudova, kao i odredbu da su sudovi vezani samo zakonima i drugim opštim aktima⁶. Takođe je Ustavom⁷ predviđeno načelo podjele vlasti, i izričito je predviđena stalnost sudijske funkcije. Sudije Ustavnog suda imaju ograničen mandat na 9 godina. Ustavom je određena i zabrana premještanja sudija u drugi sud bez njihove volje.⁸

Zakonom o sudovima se uređuje „osnivanje, organizacija i nadležnost sudova, uslovi i postupak izbora sudije; disciplinska odgovornost; prestanak funkcije i razrješenje sudije; uslovi i postupak izbora, prestanka i razrješenja sudije - porotnika; sastav, izbor, nadležnost i način rada Sudskog savjeta; organizacija rada suda, pravosudna uprava, finansiranje rada sudova i ostala pitanja od značaja za blagovremeno i uredno funkcionisanje sudova.,,

Sudovi imaju ulogu da štite pravni poredak, omogućuju ostvarivanje prava zagarantovanih Ustavom i zakonom, i da štite zajamčena ljudska prava i slobode.

4.3 Struktura i nadležnost sudova

Ustavni sud

Ustavni sud je institucija u sistemu vlasti koja u zakonom predviđenom postupku vrši kontrolu ustavnosti i zakonitosti akata koji se donose, kao i zaštitu Ustavom zagarantovanih prava i sloboda građana. Nadležnosti Ustavnog suda Crne Gore su:

- 1) utvrđuje i daje ocjenu o tome da li je Predsjednik Republike povrijedio Ustav;
- 2) odlučuje o ustavnim žalbama kada je povrijeđeno neko pravo ili sloboda konačnom pravosnažnom odlukom ili pojedinačnim aktom donijetim na osnovu opšteg akta ;
- 3) odlučuje o sukobu nadležnosti između jedinica lokalne samouprave i o sporovima u vezi sa referendumom a koji nisu u nadležnosti redovnih sudova;
- 4) odlučuje o sukobu nadležnosti između sudskih i upravnih organa;
- 5) odlučuje o zabrani rada političkih partija i o povredama prava za vrijeme trajanja izbora.

Svaki građanin ima pravo da pruži inicijativu za pokretanje postupka pred Ustavnim sudom, ali postupak mogu da pokrenu samo ovlašćeni predlagači (državni organi i pravna lica).

⁶Ustav RCG, član 100

⁷Članom 5. članom 103, stav 1

⁸Ustav RCG, član 103, stav 4 i Zakon o sudovima, član 42, stav 2.

Svako kome je povrijeđeno pravo nekom konačnom prvosnažnom odlukom i pojedinačnim aktom ima pravo da u određenom roku traži od nadležnog organa izmjenu tog akta podnošenjem „ustavne žalbe„.

Postupajući po „ustavnoj žalbi„, Ustavni sud svojom odlukom poništava takav pojedinačni pravni akt. Odluke Ustavnog suda su obavezne izvršne. Ustav Crne gore predviđa „ustavnu žalbu„ i onda kada nije predviđena druga sudska zaštita.

U druge organe pravosudnog sistema ubrajamo: javno pravobranilaštvo, državno tužilaštvo, organi za prekršaje, advokature, arbitraže...

Vrhovni sud

Ovaj sud je najviši sud u sistemu sudovanja redovnih sudova. Vrhovni sud odlučuje o žalbama na odluke viših sudova i privrednih sudova, a obezbjeđuje i vanredne pravne lijekove u drugim slučajevima u Crnoj Gori. Ustanovljenjem Apelacionog i Upravnog suda u Crnoj Gori, uloga Vrhovnog suda se više odnosi na rješavanje konačnih žalbi na odluke drugih sudova.

Apelacioni sud

Apelacioni sud rješava direktne žalbe na slučajeve koje je prethodno rješavao viši ili privredni sud.

Apelacioni i Upravni sud su novi sudovi u Crnoj Gori, ustanovljeni novim Zakonom o sudovima.

Viši sud

Viši sudovi su u Bijelom Polju i Podgorici. U prvom stepenu viši sud sudi u krivičnom postupku o krivičnim djelima za koja je, kao glavna kazna, propisana kazna zatvora preko 10 godina. Viši sud sudi i u postupku o krivičnim djelima odavanja državne tajne, pozivanja na nasilnu promjenu državnog uređenja, izazivanja nacionalne, rasne, vjerske mržnje, povrede teritorijalnog suvereniteta, povrede ugleda Republike, kršenja zakona od strane sudije, ubistva na mah, silovanja.

Viši sudovi u Crnoj Gori rješavaju slučajeve ozbiljnih krivičnih djela za koja se propisuje zatvorska kazna preko 10 godina.

Privredni sud

Privredni sudovi su u Podgorici i Bijelom Polju. Njihova nadležnost se odnosi na registrovanje privrednih društava i u prvom stepenu sude za građanske privredne predmete i privredne prekršaje.

Osnovni sudovi

Na teritoriji Crne Gore postoji 15 osnovnih sudova, od kojih je za teritoriju opština Berane i Andrijevića osnovan sud u Beranama; za teritoriju opština Bijelo Polje i Mojkovac osnovan sud u Bijelom Polju; za teritoriju opština žabljak i šavnik osnovan sud u žabljaku; za teritoriju opština Kotor, Budva i Tivat osnovan sud u Kotoru; za teritoriju opština Nikšić i Plužine osnovan sud u Nikšiću. U ostalih deset opština ustanovljeni su osnovni sudovi za teritorije opština.

Nadležnost Osnovnog suda se odnosi na suđenja za krivična djela za koja je zakonom propisana kao glavna novčana kazna ili kazna zatvora do 10 godina, za krivična djela za koja je posebnim zakonom određena nadležnost osnovnog suda; na odlučivanje po molbi za brisanje osude, prestanak mjera bezbjednosti i prestanak pravnih posljedica osude. U građanskim predmetima osnovni sud sudi u sporovima iz imovinskih, bračnih, porodičnih, ličnopravnih, autorskih i drugih odnosa; u sporovima povodom ispravke ili odgovora na informaciju sadržanu u sredstvima javnog informisanja i o zahtjevima povodom povrede ličnih prava učinjenih u sredstvima javnog informisanja. Osnovni sud sudi sporove iz radnog odnosa, iz oblasti zaključenja i primjene kolektivnih ugovora, primjene propisa o štrajku, o izboru i razrješenju organa u preduzećima i drugim pravnim subjektima. Njegova nadležnost se odnosi i na rješavanje vanparničnih predmeta u prvom stepenu, rješavanje izvršnih stvari i sporova tokom izvršnog postupka, vršenju poslova pravne pomoći.

Petnaest osnovnih sudova u Republici su nadležni za krivična djela koja se kažnjavaju novčanom kaznom ili kaznom zatvora do 10 godina.

Teritorijalni organi za prekršaje

Organi za prekršaje su ustanovljeni u 17 opština, i njihova funkcija je da presuđuju prekršaje kao što su saobraćajni prekršaji koji se kažnjavaju novčanom kaznom ili zatvorskom kaznom do 60 dana. Nakon donošenja Odluke, organ za prekršaje Odluku podnosi Sudu za prekršaje sa sjedištem u Podgorici.

4.4 Nezavisnost i samostalnost sudova

Nezavisnost i samostalnost sudova, u pogledu funkcionisanja sudske vlast, različito se definišu. Nezavisnost podrazumijeva da se sudska funkcija ne smije vršiti ni pod čijim uticajem, dok se samostalnost odnosi na činjenicu da niko ne smije da utiče na sudiju u vršenju sudske funkcije. Rad sudova je javan, i svako ima pravo da se obrati sudu radi ostvarivanja svojih prava.

Nezavisnost sudova i samostalnost sudova su odvojene kategorije kojima se opisuje način funkcionisanja sudske vlasti.

4.5 Izbor sudija

Zakonom o sudovima je određeno da sudiju i sudiju - porotnika bira i razrješava Skupština Republike Crne Gore. Broj sudijskih mjesta, za svaki sud, utvrđuje Sudski savjet na prijedlog ministra pravde, a na osnovu inicijative predsjednika suda.

Lice koje se bira za sudiju mora da ispunjava određene opšte uslove koje se odnose na to da: 1) je državljanin RCG ili državne zajednice Srbija i Crna Gora; 2) ima opštu zdravstvenu i poslovnu sposobnost; 3) da je diplomirani pravnik; 4) da je položio pravosudni ispit. Takođe, sudija, pored opštih uslova, mora da ispunjava i posebne uslove koje se odnose na radno iskustvo na poslovima pravne struke, i to za sudiju: 1) osnovnog suda 5 godina, 2) privrednog suda 6 godina, 3) višeg suda osam godina; 4) Apelacionog suda i Upravnog suda 10 godina; 5) Vrhovnog suda 15 godina.

Sudije Ustavnog suda se biraju iz reda „uglednih pravnih stručnjaka sa najmanje 15 godina iskustva u struci.“, Predsjednik Ustavnog suda se bira iz reda sudija tog suda. Pet sudija ovog suda bira Skupština Crne Gore na prijedlog Predsjednika Republike. Sudije se biraju na 9 godina bez prava ponovnog imenovanja. Predsjednik Ustavnog suda ima trogodišnji mandat. Skupština, po preporuci Pravosudnog savjeta, i pošto se objavi javni konkurs za popunjavanje upražnjenih mjesta, imenuje i druge sudije i sudije porotnike. Sudije i sudije porotnici imaju neograničen mandat. Sudije sudova za prekršaje moraju imati završen pravni fakultet, položen pravosudni ispit i moraju ispunjavati ostale uslove za rad u upravnim organima. Za rad u Sudu za prekršaje traži se i rano iskustvo od 5 godina rada na pravnim poslovima. Sudije organa za prekršaje imenuje Vlada na period od 5 godina, s tim što oni mogu ponovo biti imenovani.

Sudije porotnici rade sa profesionalnim sudijama u tročlanim i petočlanim vijećima u osnovnim, privrednim, i višim sudovima gdje imaju jednak broj glasova kao i profesionalne sudije. Sudija porotnik mora imati najmanje 30 godina, biti pravno sposoban i biti građanin Crne Gore. Za sudiju porotnika koji učestvuje u postupku prema maloljetnicima, se bira lice koje ima profesionalno iskustvo u radu sa maloljetnicima, a u privrednom sudu se bira lice koje ima profesionalno iskustvo u privrednom prometu i poslovanju.

✓ ***Od svih profesionalnih sudija u Crnoj Gori se traži da posjeduju diplomu Pravnog fakulteta i da imaju radno iskustvo na poslovima pravne struke, ali ne postoji obaveza da su obavili praksu u sudovima prije nego što su imenovani u zvanje sudije. Sudije porotnici ne moraju imati neko posebno obrazovanje niti se traži od njih da su prošli neku posebnu obuku.***

Novi Zakon o sudovima je donio novine u pogledu sastava Pravosudnog savjeta čime se učinio korak naprijed u pogledu ostvarivanja transparentnosti i objektivnosti u izboru sudija. Na čelu Pravosudnog savjeta nalazi se predsjednik Vrhovnog suda, a u njegov sastav ulaze još 6 sudija, dva profesora prava, i dva ugledna pravna stručnjaka.⁹

⁹Zakon o sudovima, član 76

Peti dio

Lokalna samouprava u Crnoj Gori

5.1 Istorijat razvoja lokalne samouprave

Termin „lokalna samouprava,“ ima značenje sistema lokalne vladavine, s tim što se negdje shvata kao potpuna autonomnost lokalnih od centralnih organa, a negdje kao oblik vlasti koji je u većoj mjeri vezan za centralne državne organe, tj. centralnu vlast. Opšte je pravilo da centralni organi državne vlasti ostvaruju svoje funkcije na cijeloj državnoj teritoriji, dok necentralni obavljaju te poslove samo na užoj državnoj teritoriji.

Nastanak i porijeklo lokalne smouprave vezuju se za srednjovjekovnu feudalnu državu od jedanaestog do IV vijeka, iako neki stariji mislioci tvrde da je ona nastala još ranije, u doba antičke Grčke. Dvanaesti i trinaesti vijek označava period kada je u okviru velikih imperija (Engleske, Francuske, Turske) došlo do postepene decentralizacije nekih teritorija - gradova, koje su u to vrijeme imale razvijenu manufakturu, poljoprivredu i trgovinu. Takve jedinice su se nazivale „slobodnim gradovima,“. Lokalna vlast se kasnije konstituisala na različite načine, kao komunalna, gradska, seoska, pokrajinska.

Lokalna samouprava na teritoriji Kraljevine Srba, Hravata i Slovenaca od 1918. do 1929, a od 1929. do 1941. na teritoriji Kraljevine Jugoslavije, bila je organizovana na različite načine, ali je u svim fazama razvoja opština bila osnovna jedinica. U toku rata i revolucije (1941 - 1945) uspostavljeni su novi organi vlasti nazvani narodni odbori. Organizacija i rad narodnih odbora bila je uređena prvim Opštim zakonom o narodnim odborima (donešenim maja, 1946) kada su utemeljene lokalne zajednice kao administrativno - teritorijalne jedinice: sela, gradovi, srezovi, okruzi i obalsti. U periodu od 1955. do 1974. opština postaje osnovna političko - teritorijalna organizacija i društveno - ekonomska zajednica građana. Od 1974. do 1990. lokalna samouprava doživljava svoj najviši pravni i stvarni razvoj, organizovana je u znaku državnog i društveno - političkog uređenja po Ustavu od 1974. godine.

Odredbama crnogorskog Ustava od 1992. god. uspostavlja se savremeni tip lokalne samouprave u kojima se „jamči pravo na lokalnu samoupravu,“ (čl. 66. Ustava RCG). Građani u lokalnoj samoupravi odlučuju neposredno i preko slobodno izabраниh predstavnika o određenim javnim poslovima od neposrednog interesa za lokalno stanovništvo. Ustavom se samo načelno pominje lokalna samouprava u Crnoj Gori, dok se sva pitanja organizacije i rada opština definišu Zakonom o lokalnoj samoupravi i Zakonom o finansiranju lokalne samouprave (2003).

5.2 Pravni okvir

Pravo građana i organa lokalne zajednice da uređuju i upravljaju određenim javnim i drugim poslovima, na osnovu sopstvene odgovornosti i u interesu lokalnog stanovništva, ostvaruju se u lokalnoj samoupravi, odnosno, u opštini, glavnom gradu i prijestonici Republike¹⁰.

Lokalna samouprava podrazumijeva pravo građana da, u interesu lokalnog stanovništva, upravljaju određenim javnim i drugim poslovima.

U Crnoj Gori je pravo građana da upravljaju određenim javnim poslovima zagarantovano Zakonom o lokalnoj samoupravi. Na nivou opštine kao lokalne samouprave, postoje organi lokalne samouprave preko kojih opština obavlja poslove određene Zakonom, u korist lokalnog stanovništva. U opštini se ostvaruje zadovoljavanje potreba od interesa za lokalno stanovništvo, poslove opština vrši i preko organa mjesne zajednice i javnih službi. Opština je teritorijalna jedinica i tip lokalne zajednice u kojoj lokalno stanovništvo ostvaruje svoja prava koja su zakonom zagarantovana. Lokalno stanovništvo čine građani koji žive i raspolazu nepokretnom imovinom na teritoriji opštine.

5.3 Opština kao lokalna zajednica

Opština ima svojstvo pravnog lica, naziv i teritoriju utvrđenu zakonom. Opština, u skladu sa zakonom, donosi:

- planove i programe razvoja,
- prostorne i urbanističke planove;
- budžet i završni račun;
- program razvoja i zaštite životne sredine i ostale programe i planove određene Zakonom.

Opština je dužna da obezbijedi uslove za obavljanje i razvoj raznovrsnih djelatnosti, od kojih treba pomenuti komunalne djelatnosti, preduzetništvo, korišćenje građevinskog zemljišta, poslovnog prostora. Potrebno je osigurati socijalnu zaštitu koja se odnosi na kućnu njegu i pomoć starim i invalidnim licima, rješavanje stambenih pitanja, dječju zaštitu koja se odnosi na odmor i rekreaciju djece, smještaj, ishranu, javni prevoz putnika u lokalnom saobraćaju, informisanje lokalnog stanovništva. Opština se stara i o zaštiti erozivnih područja, vrši poslove inspeksijskog nadzora, vodi evidencije stanovništva i biračke spiskove, ustanovljava javna priznanja i nagrade, odlučuje o pravima i obavezama građana u poslovima iz svoje nadležnosti.

¹⁰Zakon o lokalnoj samoupravi, „Sl. List RCG,, br

Svaka opština ima organe preko kojih funkcioniše i obezbeđuje uslove za obaljanje i razvoj raznovrsnih djelatnosti. Organizacija i nadležnost organa lokalne samouprave su uređenim Zakonom o lokalnoj samoupravi.

Organi lokalne samouprave su skupština opštine i predsjednik opštine.

5.4 Skupština opštine

Skupština je predstavnički organ građana opštine. Izbore za skupštinu opštine raspisuje predsjednik opštine. Vlada može raspisati izbore u slučaju da se oni ne raspišu u skladu sa zakonom. Građani biraju skupštinu i predsjednika skupštine na osnovu slobodnog, opšteg, jednakog i neposrednog biračkog prava. Skupština koju čini 30 odbornika se bira na vrijeme od 4 godine sa po još jednim odbornikom na svakih 5000 birača.

Poslovi skupštine

Skupština donosi:

- statut;
- propise i druge akte;
- planove i programe razvoja opštine;
- prostorne i urbanističke planove;
- budžet i završni račun budžeta;
- raspolaže imovinom;
- raspisuje referendum za teritoriju opštine;
- odlučuje o građanskoj inicijativi;
- osniva javne službe;
- bira i razrješava predsjednika skupštine, imenuje sekretara i članove savjetaavnih tijela;
- podnosi prijedlog za ocjenu ustavnosti i zakonitosti akata državnih organa;

Predsjednik skupštine

Skupština ima predsjednika kojeg bira na prijedlog jedne trećine odbornika, iz svojih redova, većinom glasova ukupnog broja odbornika na 4 godine. Predsjednik skupštine saziva skupštinu, predsjedava i rukovodi njenim radom. Skupština može imati i sekretara kojeg imenuje skupština na prijedlog predsjednika skupštine. U slučaju odsutnosti ili spriječenosti predsjednika skupštine, skupštinom predsjedava odbornik kojeg odredi predsjednik skupštine.

5.5 Predsjednik opštine

Funkcija predsjednika opštine je profesionalna, za razliku od funkcije predsjednika skupštine koja je, po pravilu, volonterska. Predsjednik opštine se bira na 5 godina, u najviše dva mandata. Izbore za predsjednika opštine raspisuje skupština opštine.

Predsjednik opštine:

- 1) predstavlja i zastupa opštinu;
- 2) predlaže propise i druge akte koje donosi skupština, kao i način rješavanja pojedinih pitanja iz nadležnosti skupštine;
- 3) stara se i odgovoran je za izvršavanje zakona, drugih propisa i opštih akata;
- 4) utvrđuje organizaciju i način rada lokalne uprave, na predlog glavnog administratora;
- 5) imenuje i razrješava potpredsjednika opštine, uz saglasnost skupštine;
- 6) podnosi građanima i skupštini izvještaj o svom radu i ostvarivanju funkcija lokalne samouprave, najmanje jedanput godišnje;
- 7) usmjerava i uskladjuje rad organa lokalne uprave, javnih službi i agencija čiji je osnivač, radi efikasnijeg ostvarivanja njihovih funkcija i kvalitetnijeg pružanja javnih usluga, o čemu donosi odgovarajuće akte;

Predsjednik opštine, privremeno, donosi akte iz nadležnosti skupštine, ukoliko skupština nije u mogućnosti da se sastane ili je iz drugih razloga onemogućen njen rad, a njihovim nedonošenjem bi se ugrozio život građana ili imovina veće vrijednosti. Predsjedniku opštine prestaje mandat prije isteka vremena na koje je izabran: opozivom, izglasavanjem nepovjerenja, podnošenjem ostavke i po sili zakona.

Prestanak mandata predsjednika opštine skupština konstatuje aktom. Gradjani mogu pokrenuti postupak opoziva predsjednika opštine. Postupak opoziva može pokrenuti najmanje 20% birača u opštini. Inicijativu za pokretanje postupka nepovjerenja može pokrenuti najmanje jedna trećina odbornika ili najmanje 10% građana u opštini i Vlada. O podnijetoj inicijativi odlučuje skupština opštine.

5.6 Lokalni funkcioneri i službenici

Predsjednik i potpredsjednik opštine, predsjednik skupštine i glavni administrator su lokalni funkcioneri. Zaru i druga prava lokalni funkcioneri ostvaruju u skladu sa zakonom i propisima skupštine opštine. Zaposleni u organima lokalne uprave su lokalni službenici i namještenici kojima ne može prestati služba niti se može pogoršati položaj zbog članstva u političkoj ili sindikalnoj organizaciji; pravni status svih zaposlenih se reguliše propisima kojima se uređuje status republičkih funkcionera, državnih službenika i namještenika.

U mjesnoj zajednici jedne opštine građani odlučuju i učestvuju u ostvarivanju lokalnih potreba i interesa u različitim oblastima, u skladu sa statutom.

5.7 Učešće građana u ostvarivanju lokalne samouprave

U cilju zadovoljavanja kulturnih, sportskih, obrazovnih, zdravstvenih, informativnih i drugih potreba, lokalno stanovništvo učestvuje u organima upravljanja javnih službi

i drugim pravnim licima koja vrše javna ovlašćenja i pružaju usluge građanima.

Oblici participacije građana

Oblici neposrednog učešća građana u izjašnjavanju i odlučivanju su: inicijativa, građanska inicijativa, zbor građana, referendum (mjesni i opštinski) i drugi oblici izjašnjavanja i odlučivanja utvrđeni statutom. Građani imaju pravo da pokrenu inicijativu pred nadležnim organima radi razmatranja i odlučivanja o određenim pitanjima od interesa; nadležni organ ima rok od 30 dana da zauzme stav i o tome obavijesti podnosioca inicijative. Građanskom inicijativom se predlaže donošenje ili promjena akta kojim se uređuju značajna pitanja iz nadležnosti lokalne samouprave. Statutom se bliže uređuju uslovi pod kojima se može pokrenuti građanska inicijativa, broj potpisa, postupak po inicijativi...Ako nadležni organ ne prihvati inicijativu, o pitanju se može raspisati referendum koji će se održati u roku od 90 dana od dana donošenja odluke.

Zbor građana, većinom glasova prisutnih građana, usvaja zahtjeve i prijedloge i upućuje ih nadležnom organu koji je dužan da u roku od 60 dana od dana održavanja zbora, razmotri zahtjeve i prijedloge i o njima obavijesti građane. Građani se o pitanjima iz nadležnosti lokalne samouprave izjašnjavaju na mjesnom i opštinskom referendumu.

Pored oblika neposrednog odlučivanja i izjašnjavanja, građani mogu učestvovati u ostvarivanju lokalne samouprave i putem peticija, prijedloga, žalbi. Svako ima pravo da podnese građansku žalbu ili uputi peticiju organima lokalne samouprave; postupak podnošenja i postupanja po građanskoj žalbi bliže se uređuje statutom opštine.

Mehanizmi participacije građana u lokalnom odlučivanju

Posebnom odlukom uređuju se: oblici, mehanizmi (anketiranje, medija planovi, table za obavještavanje, kutije primjedbi, prijedloga i sugestija, web sajtovi, dežurni telefoni, organizovanje radionica u mjesnim zajednicama, informacioni centri, gostovanja predavača, stručni skupovi i okrugli stolovi i sl.), subjekti, postupci, rokovi i načini učešća lokalnog stanovništva u vršenju javnih poslova, izvještaj o uspješnosti postupka i druga pitanja od značaja za aktivnosti lokalnog stanovništva u donošenju odluka.

Prije donošenja programa razvoja opštine, prostornih i urbanističkih planova, budžeta i opštih akata kojima se utvrđuju prava i obaveze građana, opština će utvrditi plan učešća građana u donošenju odluka i odrediti organ koji će sprovesti javnu raspravu.

Način sprovođenja javne rasprave

Učešće lokalnog stanovništva u odlučivanju u radu lokalne samouprave obezbjeđuje se:

- 1) Kvalitetnim pristupom informacijama o aktivnostima koje se planiraju i koje će se sprovesti na nivou opštine u vremenu prije utvrđivanja nacrtu planova i programa razvoja opštine, budžeta i opštih akata;
- 2) javnim objavljivanjem nacrtu plana i programa razvoja opštine, budžeta i opštih akata, a posebno u stambenoj, komunalnoj, urbanističkoj i ekološkoj oblasti, obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj djelatnosti i dr.;
- 3) obavještavanjem o načinu, rokovima, mjestu i vremenu održavanja javne rasprave;
- 4) javnom raspravom na jeziku pripadnika nacionalnih i etničkih grupa u opštinama gdje većinu ili značajan dio stanovništva čine pripadnici nacionalnih i etničkih grupa;
- 5) na način da usvojeni dokumenti budu dostupni javnosti, a naročito zainteresovanim licima sa posebnim potrebama.

Oragani lokalne samouprave su dužni da poštuju standarde u poštovanju ljudskih prava i sloboda kao i etički kodeks utvrđenog za državne službenike i namještenike, kao i standarde postupanja u upravnim stvarima. Lokalni funkcioneri su dužni da odrede vrijeme prijema građana, postoji obaveza obezbjeđivanja knjige utisaka, sanduče za primjedbe, pritužbe i prijedloge građana na koje je nadležni organ dužan da odgovori.

5.8 Odnosi organa lokalne samouprave sa drugim pravnim licima

Saradnja sa NVO

Organi lokalne samouprave su dužni da sarađuju sa nevladinim organizacijama, putem obezbjeđivanja informacija značajnim za nevladin sektor, konsultovanjem NVO o programima razvoja, omogućavanjem učešća u radu radnih grupa za pripremu normativnih akata ili izradu projekata, finansiranja projekata NVO od interesa za lokalno stanovništvo, obezbjeđivanja uslova za rad NVO.

Saradnja sa državnim organima i javnim službama čiji je osnivač država

Organi lokalne samouprave treba da sarađuju i sa javnim službama i pravnim licima čiji je osnivač država kao i sa državnim organima gdje se odnosi zasnivaju na kompromisu i nadzoru državnih organa nad zakonitošću rada organa lokalne samouprave. Organi lok. samouprave pružaju inicijative državnim organima za uređenje odnosa od značaja za lok. samoupravu; traže mišljenje u vezi primjene zakona, učestvuju u pripremi zakona. Državni organi su dužni da pružaju stručnu pomoć organima u lok. samoupravi, traže izvještaje o obavljanju poslova lok. samouprave.

Opštine mogu da se slobodno udružuju u međuopštinske zajednice preko sporazuma skupština opština ukoliko je to u njihovom zajedničkom interesu.

Odnosi organa lokalne samouprave i Vlade

Vlada ima pravo da, do odluke Ustavnog suda, obustavi od izvršenja propis ili opšti akt skupštine ili predsjednika opštine, ako smatra da nije u skladu sa Ustavom ili zakonom i da najkasnije u roku od osam dana pokrene postupak pred Ustavnim sudom. U slučaju kada skupština opštine neizvršava zakonom utvrđene obaveze, ne održava sjednice, neizvršava odluke nadležnih sudova, Vlada upozorava skupštinu da u roku obezbijedi ostvarivanje svojih funkcija i raspušta je na prijedlog ministarstva nadležnog za poslove lokalne samouprave, ukoliko skupština ne obezbijedi obavljanje svojih funkcija.

Zaštita lokalne samouprave

U cilju zaštite lokalne samouprave, skupština opštine ima pravo da pokrene postupak ocjene ustavnosti i zakonitosti zakona i drugih akata državnih organa kojima se narušavaju prava na lokalnu samoupravu. Nadležni organ opštine ima pravo da podnese ustavnu žalbu Ustavnom sudu kada se pojedinačnim aktima ili radnjama državnih organa narušava pravo građana na lokalnu samoupravu. Međuopštinska zajednica ima pravo da kod Predsjednika Republike ukoliko zakon narušava pravo

građana na lokalnu samoupravu, inicira da se takav zakon ne progłosi.

Radi ostvarivanja unaprijeđenja lokalne samouprave u opštini se osniva Savjet za razvoj i zaštitu lokalne samouprave.

Javnost i transparentnost rada lokalne samouprave

Javnost rada lokalne samouprave se postiže:

- 1) neposrednim uvidom građana u akte i druge službene spise koji se tiču ostvarivanja funkcija lokalne samouprave i ostvarivanja prava građana;
- 2) učešćem građana u javnoj raspravi povodom odlučivanja o pitanjima koja su od neposrednog interesa za lokalno stanovništvo;
- 3) putem javnog objavljivanja opštih i drugih akata u službenom listu i sredstvima javnog informisanja;
- 4) organizovanjem različitih oblika edukacije građana.

Pored postojećih zakonskih rješenja, ide se ka tome da se usvoje novi zakoni koji će regulisati organizaciju i način rada glavnog grada i prijestonice što Zakonom o lokalnoj samoupravi nije uređeno.

Participacija mladih na lokalnom nivou nije uređena u Crnoj Gori postojećom zakonskom materijom. Na nivou Evropske Unije je usvojena Evropska povelja o participaciji mladih na lokalnom nivou. Poveljom se reguliše participacija mladih na nivou lokalne samouprave, politika sporta, dokolice, povećanja zaposlenosti mladih ljudi, životni prostor, obrazovna politika

Šesti dio

Izborni i partijski sistemi

6.1. Pravo na političko udruživanje

Pravo na udruživanje kao jedno od temeljnih političkih i građanskih ljudskih prava garantovano je nizom međunarodnih dokumenata različitog karaktera.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, koja je 1948. godine usvojena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija kao prvi opšti dokument o ljudskim pravima koji je usvojila jedna međunarodna organizacija, u svom članu 20 garantuje slobodu političkog i udruživanja uopšte.

član 20

1. ***Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja.***
2. ***Niko ne može biti primoran da pripada nekom udruženju.***

Iako usvojena u formi neobavezujuće preporuke-rezolucije Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima je odigrala značajnu ulogu u obezbjeđivanju zajedničkih standarda na polju razumijevanja osnovnih ljudskih prava i sloboda, a između ostalih i prava na političko i drugo udruživanje.

Pravo na udruživanje građana garantovano je i međunarodnim ugovorima, kao posebnim i specifičnim izvorom međunarodnog prava. Generalna Skupština Ujedinjenih nacija je 1966. godine usvojila Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima koji je nakon toga stavljen na ratifikaciju država. Do danas ovaj pakt je ratifikovalo preko 140 država, a između ostalih SFRJ, kao jedna od prvih. S obzirom na to da je u pitanju opšti legislativni ugovor erga omnes karaktera on automatski obavezuje zemlje sukcesore, dakle raspadom SFRJ i Srbiju i Crnu Goru. U članu 22 Pakta, garantovano je pravo na udruživanje.

član 22

Svako lice ima pravo da se slobodno udruži sa drugim licima, uključujući i pravo na osnivanje sindikata i učlanjenje u iste radi zaštite svojih interesa.

Vršenje ovog prava može biti samo predmet ograničenja predviđenih zakonom, a koja su porebna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne bezbjednosti, javnog reda ili radi zaštite javnog zdravlja i morala ili prava i sloboda drugih lica. Ovaj član ne sprječava da se vršenje ovog prava od strane članova oružanih snaga i policije podvrgne zakonskim ograničenjima.

Nijedna odredba ovog člana ne dopušta državama članicama Konvencije od

1948. godine Međunarodne organizacije rada o sindikalnoj slobodi i zaštiti sindikalnih prava da donese zakonske mere koje bi narušavale ili da primjenjuju zakon na način koji bi narušavao garancije predviđene navedenom Konvencijom.

Pravo na slobodno udruživanje garantovano je i nekim regionalnim sistemima za zaštitu ljudskih prava, prije svega Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, međunarodnim ugovorom koji je usvojen u okviru Savjeta Evrope 1950. godine, a stupio na snagu 3. septembra 1953. godine. Konvencija nije obavezivala Saveznu Republiku Jugoslaviju. Međutim, Srbija i Crna Gora su je potpisale kao uslov za prijem u članstvo Savjeta Evrope 3. aprila 2003. godine, dok je ratifikovana i time stupila na snagu 3. marta 2004. godine. Do sada ju je ukupno potpisalo 46 zemalja i u svim je ratifikovana izuzev u Maroku.

članom 11 Konvencije garantuju se prava na udruživanje.

član 11

- 1. Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja sa drugima, uključujući pravo da osniva sindikat i učlanjuje se u njega radi zaštite svojih interesa.**
- 2. Za vršenje ovih prava neće se postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti ili javne bezbjednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovim se članom ne sprečava zakonito ograničavanje vršenja ovih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.**

Kao što se iz prethodnog može vidjeti, pravo na udruživanje ne podrazumijeva samo pravo na političko udruživanje građana, već se pod tim pravom podrazumijeva i pravo na sindikalno, interesno i drugo udruživanje. Tako da osnovu za svoje postojanje u ovim istim članovima međunarodnih dokumenata imaju i sindikati (s tom razlikom što je oblast sindikalnog organizovanja regulisana i garantovana i nizom dodatnih dokumenata) i nevladine i međunarodne organizacije.

Sloboda političkog udruživanja podrazumijeva dobrovoljno udruživanje radi ostvarenja političkih ciljeva demokratskim i mirnim sredstvima.

Treba podvući još jedan elemenat ove definicije, a to je dobrovoljnost. Niko ne smije da bude primoran da pripada/ne pripada nekom udruženju, posebno političkoj organizaciji niti da trpi zbog svoje pripadnosti/nepripadnosti. Stvarnost je nerijetko drugačija.

6.2. Partije i partijski sistemi

Termin partija potiče od latinske imenice pars (partis - gen.) - dio, od koje je kasnije izveden glagol partire - dijeliti. U početku se za političke partije koristio termi faksija od latinskog glagola facere, i imenice factio. Tim terminom je izražavan negativan stav prema ovom vidu organizovanja, te su faksije bile grupe koje su se bavile sumnjivim poslovima. Terminom faksije u periodu braće Graha označavana je grupa aristokrata koja kontroliše Senat, a Ciceron u Republici ovim terminom opisuje grčke oligarhe. Termin partije ulazi u širu upotrebu krajem XVIII vijeka, što se može tumačiti kao napuštanje negativnog stava prema ovakvom načinu organizovanja.

Ukoliko bi se **pojam „političke partije,, razumio veoma strogo kao političke organizacije koje okupljaju članove oko nekog programa i bore se za osvajanje/očuvanje političke vlasti** njihov nastanak bi se vezao za prve građanske revolucije i afirmaciju političkih prava građanstva. Tako bi prvi oblici političkih partija bili vigovci i torijevci u Engleskoj krajem 17. vijeka. Nakon slavne revolucije 1688. godine dolazi do prevlasti Parlamenta u odnosu na do tada neprikosnovenog monarha. Tada je došlo do svojevrsnog političkog grupisanja u pobornike jačanja uloge Parlamenta vigovce i pobornike jačanja uloge monarha torijevce. Iz ove dvije političke struje kasnije će se razviti sadašnje političke partije u Velikoj Britaniji, iz torijevaca Konzervativna partija, iz vigovaca Liberalna partija.

Osim ovog primjera, među prvima političke partije se pojavljuju u obliku bliskom savremenom u Sjedinjenim Američkim Državama nakon predsjedničkih izbora 1800. godine i to kao federalistička i antifederalistička partija.

Ukoliko se, pak, govori o korijenima političkog udruživanja u široj definiciji onda se valja vratiti daleko u prošlost, još u period antičke Grčke i Rima. Naime, istorijski izvori navode da su se povodom bitke kod Heroneje (338. godine p.n.e) u Grčkoj razvila dva suprotstavljena bloka - antimakedonski i promakedonski. Ovi blokovi predstavljaju svojevrsne preteče političkih partija ili tačnije rečeno političkog organizovanja. Drugi izvori, pak, ukazuju na određeno političko grupisanje u periodu rimske republike i na braću Tiberija i Gaja Graha kao prve partijske lidere sa narodnom podrškom.

6.3. Funkcije političkih partija u društvu

Savremena demokratija se danas teško može zamisliti bez političkih partija kao njenih glavni subjekata i partijski pluralizam je danas izuzev u rijetkim totalitarnim društvima pravilnost.

Zahvaljujući ulozi i značaju političkih partija savremeno demokratsko društvo nerijetko se pretvara u partitokratsko društvo, u kome građani bivaju subjektima samo na dan izbora. Uprkos tome, političke partije predstavljaju osnovni oblik političkog organizovanja građana i vrše bar šest veoma važnih funkcija u društvu.

Predstavljanje je jedna od osnovnih funkcija političkih građana. Političke partije predstavljaju građane na taj način što oslikavaju i prenose podjele, stavove i prefer

encije u društvu. Raznolikost među partijama prenosi raznolikosti u društvu. Tako se kaže da heterogeni više-partijski parlamenti nastali kao posljedica proporcionalnog izbornog sistema najbolje predstavljaju građane.

Teoretičari racionalnog izbora poput Entoni Daunsa su otišli korak dalje u definisanju ove partijske funkcije. Oni smatraju da se partije ponašaju kao svojevrsni preduzetnici koji oslušuju političko tržište i na osnovu toga, kao u ekonomiji formiraju ponudu. Postoji jedna primjedba na ovu veoma zanimljivu predstavu, a to je da partije nisu samo pasivni prenosioci, već kroz procese mobilizacije kreiraju javno mnjenje.

Stvaranje elita i regrutovanje bi bila druga funkcija političkih partija. Ona se prije svega odnosi na stvaranje političkih elita koje vrše ili učestvuju u vršenju vlasti. Veoma rijedak je slučaj u savremenim demokratijama da nezavisni kandidat u izbornoj trci stigne daleko. Ako se to i desi, najčešće se radi o važnoj ličnosti koja se dokazala i stekla naklonost društva u važnim istorijskim momentima. Primjer za to je šari de Gol u Francuskoj. Ako se izuzmu ovi rijetki primjeri političke elite se najčešće oblikuju od strane i unutar političkih partija. Tako se najuže liderstvo političke partije koja osvoji vlast automatski pretvara u liderstvo države. Osim toga političke partije okupljaju ljude koji su zainteresovani i imaju kapaciteta za aktivno učešće u političkom životu bez obzira da li su u pitanju profesionalni političari ili predstavnici nekih drugih profesija.

Određivanje ciljeva treća, veoma važna funkcija političkih partija. Većina političkih partija pored statuta kojim uređuje svoju unutrašnju organizaciju kao svoj zvaničan dokument ima i program u kome su predstavljeni ciljevi i slika društva za koju se ta politička partija bori. Politička partija koja dođe na vlast „okreće„ društvo ka svojoj skici i viziji kroz definisanje dugoročnih i kratkoročnih društvenih ciljeva. No, nije uvijek aš sasvim tako. Jednom kada osvoji vlast i kada se suoči sa mogućnošću ostvarivanja svojih ciljeva i pod neposrednim pritiskom birokratije zadužene za njihovu implementaciju, politička partija počinje da mijenja i neutrališe svoj program.

Druga je situacija sa tzv. catch all partijama koje od samog početka imaju za cilj da privuku što više sljedbenika i pristalica i kao takve imaju veoma nekonkretne programe, jer se jedinstvenim programom ne može udovoljiti svima ili većini, a to je upravo ono čemu ove partije teže.

Artikulacija i agregacija interesa - Partije uvijek zastupaju nečije interese. Najbolji primjer za ovo su nacionalne partije koje se veoma jasno deklariraju kao prevashodno zastupnici interesa jedne nacije. Međutim, i druge partije artikulišu i predstavljaju interese određenih grupa. Tako postoje tzv. radničke partije čiji je najbolji primjer bila Laburistička partija u Britaniji koja je zastupala interese britanskog sindikata. Zatim, Republikanska partija u SAD-u, za koju se smatra da artikuliše interese pretežno bogatijih i konzervativnijih, za razliku od demokratske koja predstavlja liberalnije, imovinski, nacionalno, vjerski, rasno i drugačije heterogene grupe. Čije interese politička partija zastupa najčešće se može odrediti iz samog imena partije.

Socijalizacija i mobilizacija - Najbolji primjer koji opisuje ovu funkciju političkih partija je ekstreman primjer monopolističkih partija kod kojih zvanična ideologija koju propagiraju postaje jedina u društvu i prožima ga u potpunosti. U savremenim uslovima političke partije mobilišu građanstvo za ciljeve koje same definišu. Pri tome pitan-

ja koja partije smatraju važnim ima mjesto na dnevnom redu političkog života jedne države. Vrijednosti i stavovi koje političke partije emituju na taj način postaju dio političke kulture datog društva.

Organizovanje vlasti - Političke partije organizuju vlast u dvije ravni. Sa jedne strane politička partija koja na izborima osvoji vlast kadrovski organizuje vlast. Sa druge strane političke partije kao političke organizacije omogućavaju formalnu organizaciju vlasti u jednoj državi. One organizuju vladu, omogućavaju ravnotežu između zakonodavne i izvršne vlasti, te predstavljaju osnovni izvor opozicije i kritike.

6.4 Političko udruživanje u Crnoj Gori

O političkom udruživanju u Crnoj Gori možemo govoriti od 1905. godine, odnosno od donošenja Ustava za Knjaževinu Crnu Goru. Ustav koji je donio monarh, knjaz Nikola, a Skupština „primila„ kao tzv. oktroisani ustav unio je značajne novine u politički život Crne Gore. Ustav sadrži rješenja kojima se čini značajan iskorak u modernizaciji i demokratizaciji političkog sistema, te ustanovljavanju nekih važnih građanskih i političkih sloboda. Upravo se njime po prvi put uvodi opšte i neposredno biračko pravo za muškarce (čl. 48) u čitavom setu drugih sloboda i prava koja se garantuju građanima, te uvodi princip nezavisnog sudstva, ministarske kontrole i poslaničkog imuniteta.

Međutim, za nas je najznačajnija odredba sadržana u članu 213 kojom se po prvi put u Crnoj Gori zakonskim propisima garantuje sloboda udruživanja.

član 213

Ustava za Knjaževinu Crnu Goru iz 1905. godine

Državljanima imaju pravo udruživati se u ciljevima, koji nijesu protivni zakonima.

U pravom smislu parlamentarni život u Crnoj Gori počinje 1906. godine nakon izbora za Ustavotvornu skupštinu. Uskoro su se među poslanicima mogle prepoznati dvije struje. Struja protivnika kraljevom apsolutizmu koj se okupljala u klubu koji je kasnije prerastao u Narodnu stranku (otuda naziv „klubaši“) i struja pristalica kralja koja je formirala Narodnu pravu stranku i bila poznata kao „pravaši„. U pozadini svega bio je sukob između dvije dinastije - Karadorđevića i Petrovića, te su i te dvije struje bile zapravo slika sukoba. Klubaši su bili pristalice ujedinjenja sa Srbijom, dok su pravaši bili protivnici takvog koncepta. U narodu je bio aktuelan još jedan naziv za ove dvije struje, ili bolje rečeno interesne grupe, koji je ostao aktuelan do danas - „zele-naši„ kao protivnici ujedinjenja i „bjelaši„ kao pristalice¹². Kako tada, tako i sada, ova podjela se proteže kao osnovna nit diferencijacije među političkim partijama i pokretima u Crnoj Gori i kako je determinisala prošlost determinisaće i budućnost ove države.

¹²Jedna od teorija odakle ovakav naziv je i da on potiče od boje papira na kojima su jedni i drugi istakli liste svojih kandidata na Velikoj Podgoričkoj skupštini 1918. Pristalice ujedinjenja na bijelom, a protivnici zelenom papiru.

Podgorička skupština od 26. novembra 1918. godine označila je početak perioda dominacije koncepta ujedinjenja. Pod tim uticajem formirane su političke partije pod okriljem „bjelaškog„ pokreta. Druga, protivnička strana je opstajala kroz ilegalne ustaničke pokrete. Uoči izbora za ustavotvornu skupštinu SHS 1920. godine u Crnoj Gori su djelovale Komunistička partija u Crnoj Gori, te organizacije Narodne, Demokratske, Jugoslovenske republikanske stranke i Savez zemljoradnika, koje su nastale raspadom „Mlade Crne Gore„ političke organizacije koja je organizovala progone i hapšenja ustanika. Kasnije se broj političkih organizacija povećava na 7 i legalizuje se 1923. godine Crnogorska federalistička stranka (kasnije Crnogorska stranka), pa postoje Komunistička, Narodna radikalna, Demokratska, Jugoslovenska republikanska, Nezavisna demokratska i Crnogorska stranka i Savez zemljoradnika.

Nakon ubistva u Narodnoj Skupštini 20. juna 1928. godine političke partije su zabranjene i time je označen kraj višepartijskom sistemu sve do 1988-89. godine, kada su slomom komunističkog sistema ponovo otvorena vrata za stranački pluralizam.

6.5 Izbori

Jedna od osnovnih pretpostavki za postojanje demokratskog društva jeste postojanje slobodnih i demokratskih izbora. Danas se veoma često od strane predstavnika političkih partija može čuti ova definicija. U brojnim naučnim tekstovima pronaći ćete informacije da su izbori održavani znatno ranije nego što je to slučaj sa našom zemljom.

Međutim, prije nego Crnu Goru smjestimo u neku od grupa shodno svojoj demokratskoj tradiciji, potrebno je naglasiti da postojanje izbora kao metoda određivanja predstavnika u organima vlasti nije uvijek podrazumijevalo izbore kakve danas poznajemo.

Iako, po mnogim autorima, nastajanje parlamentarne reprezentacije se vezuje za 1213. kada je britanski kralj Džon poslao pismo svojim šerifima, da iz njihovih srezova po četiri viteza dođu „kako bi razgovarali o poslovima kraljevstva„, a prvi zakon koji je dao izborna prava određenim kategorijama stanovništva, potiče iz 1413. godine, Velikoj Britaniji je trebalo skoro 700 godina da bi stigla do savremenih standarda koji definišu pojam izbora. Naime, tek je 1928. godine ženama dato opšte pravo glasa, dok su tek 1949. godine ukinuta zakonska rješenja koja su favorizovala pojedine kategorije stanovništva (fakultetski obrazovani građani imali su dvostruko pravo glasa, što nije slučaj sa onima koji nijesu imali fakultetsku diplomu).

Ništa nije bolja situacija ni sa Francuskom. Iako se za Francusku vezuje tvrdnja, da je kolijevka opšteg biračkog prava bez ikakvih ograničenja, tek 1944. godine, nakon oslobođenja, žene dobijaju pravo glasa.

Ustavom Knjaževine Crne Gore iz 1905. godine, a zatim i Zakonom o izboru narodnih poslanika, uvodi se biračko pravo u Crnoj Gori. Aktivno biračko pravo imao je svaki građanin koji je napunio 21 godinu. Za razliku od nekih drugih zemalja, toga vremena, u Crnoj Gori pravo da se bira, nije bilo ograničeno niti imovinskim niti obrazovnim cenzusom.

Pasivno biračko pravo, biti biran, je pored uslova za sticanje aktivnog, poznavalo i obavezu ispunjavanja imovinskog cenzusa koji je na godišnjem nivou iznosio 15 dacija.

6.6 Savremeno značenje izbora

Da bi izbori mogli biti ocijenjeni demokratskim niz autora ukazuje da oni moraju biti:

1. kompetitivni
2. periodični
3. inkluzivni
4. definitivni

Jedan od uslova je da izborni proces „odiše,, kompeticijom između vladajućih i opozicionih partija i grupa. Ovakav odnos podrazumijeva ispunjavanje niza uslova, koje propisuju međunarodne organizacije, a koji se odnose na slobodu djelovanja i slobodne medije. Na ovaj uslov se nadovezuje obaveza, da se izbori održavaju u periodičnim intervalima, putem čega se štiti demokratski karakter izbornih institucija. Problem koji je ugrožavao demokratski karakter izbora u sve do sredine prošlog vijeka, jeste uključenost većine stanovništva, koja nije ugrožena postojanjem različitih cenzusa, kojima se ograničava mogućnost odlučivanja u izbornom procesu. Posljednji uslov je da su izbori definitivni, tj. da će na osnovu njihovih rezultata biti formirana vlada koja će upravljati do izbora nove.

6.7 Biračko pravo i pravo glasa

Biračko pravo sadrži dvije svoje komponente: aktivnu i pasivnu.

Aktivno biračko pravo predstavlja mogućnost učestvovanja u izboru kandidata za predstavničke organe.

Pasivno biračko pravo podrazumijeva mogućnost biti izabran u predstavničke organe kroz proceduru korišćenja aktivnog biračkog prava od strane drugih.

Uslovi za sticanje ovog prava su različiti od zemlje do zemlje. U osnovi svih zahtjeva nalaze se tri uslova:

1. punoljevstvo

2. poslovna sposobnost
3. rezidencijalni uslov

Ovdje je potrebno napraviti razliku u odnosu na pravo glasa, koje da bi bilo ostvareno pored već navedena tri uslova sticanja biračkog prava zahtijeva ispunjavanje četvrtog uslova, tj. da je građanin upisan u birački spisak.

6.8 Da li raspolazete pravom glasa?

Prema crnogorskim zakonima, da biste stekli pravo glasa potrebno je da ste građanin Republike Crne Gore, da ste poslovno sposobni, sa prebivalištem na teritoriji Crne Gore, 24 mjeseca prije izbora za republičke institucije, odnosno 12 mjeseci za lokalne izbore.

Pored ovih uslova potrebno je da budete upisani u birački spisak. U Crnoj Gori organi lokalne samouprave, po službenoj dužnosti, ažuriraju birački spisak što znači da nije potreban zahtjev da budete upisani u njega, već se to čini onog trenutka kad napunite 18 godina po automatizmu.

Preporučuje se da i pored ovakvog sistema, provjerite da li ste upisani, a ako niste onda i da zatražite da se propust otkloni.

6.9 Kada može biti oduzeto biračko pravo?

Postoje dvije grupe razloga koje mogu dovesti do isključenja određenih lica iz glasanja:

1. razlozi nesposobnosti
2. razlozi nedostojnosti

U Crnoj Gori do isključenja određenih lica iz procesa glasanja mogu dovesti samo razlozi nesposobnosti. Da bi ovi razlozi proizveli djejtvo potrebno je da je lice pravosnažnom odlukom suda lišeno poslovne sposobnosti.

Kada je riječ o razlozima nedostojnosti ovakvi razlozi po važećim zakonskim propisima ne dovode do isključenja iz procesa glasanja. Zakonom iz 1990. godine bila je predviđena mogućnost da se isključi iz glasanja lice kome je pravosnažnom sudskom odlukom izrečena mjera zabrane javnog nastupanja. Već naredni izborni zakon iz 1992. godine nije sadržao ovakvo rješenje.

6.10 Izborni sistem

Da bi se iskazana volja građana pretvorila u mandate neophodno je postojanje izbornog sistema. Prema V. Pavićeviću „pod izbornim sistemom podrazumijeva se institucionalna struktura unutar koje se političke preferencije birača iskazane u obliku glasova, pretvaraju u mandate političkih predstavnika,. Njegova tri osnovna obilježja po Nolenu su:„ 1. izborni proces; 2. način glasanja; 3. veličina izborne jedinice;„.

6.11 Većinske i proporcionalne izborne metode

Izbor jedne od dvije izborne metode u velikoj mjeri može uticati na sastav parlamenta. U osnovi njegovog izbora nalazi se izbor između principa teritorijalne zastupljenosti, na kojoj se zasniva, većinski metod, i princip proporcionalne raspodjele mandata u proporciji sa brojem osvojenih glasova.

Većinski sistem u velikoj mjeri stimuliše sprečavanje cijepanja stranaka, stvaranje dvopartijskog sistema, formiranje stabilnih vlada kao i političke umjerenosti. Za razliku od njega proporcionalni sistem podstiče sprečavanje stvaranja vještačkih većina, stvaranje većine putem kompromisa, sprečavanje ekstremnih političkih preokreta.

U Crnoj Gori se primjenjuje proporcionalna metoda. Naime, iako je u Crnoj Gori nekoliko puta mijenjan izborni sistem, zakonodavac se na kraju opredijelio za Crnu Goru kao jedinstvenu izbornu jedinicu, sa jednim izuzetkom, koji se odnosi na izbor 4 poslanika sa biračkih mjesta, utvrđenih odlukom Skupštine Republike Crne Gore, a na kojima građani albanske nacionalnosti predstavljaju većinsko stanovništvo.

Za raspodjelu mandata u ove dvije uslovno rečeno „izborne jedinice,„ primjenjuje se D'Hontov metod, ili metod najvećeg prosjeka.

6.12 Građansko nadgledanje izbora u Crnoj Gori

Pojam i razlozi za građansko nadgledanje izbora

U periodu u kome je značajan broj građana iskazivao nepovjerenje u izborni proces bilo je potrebno povratiti povjerenje u institucije, a prije svega u izborni proces. To nije bilo moguće, usljed velike političke tenzije, uraditi sa postojećim akterima. Tako da je uz podršku međunarodne zajednice, pokrenuta inicijativa koja je rezultirala nastankom građanskog nadgledanja izbora.

Osnov za ovakvu inicijativu nalazi se Deklaraciji, koja je usvojena na sastanku tadašnje Konferencije za bezbjednost i saradnju u Evropi (KEBS), današnjem OSCE, 1990 godine. U VIII poglavlju tog dokumenta, potpisanog od strane Vlade SFRJ ističe se:

„Države koje učestvuju u radu KEBS-a smatraju da prisustvo posmatrača, kako stranih, tako i domaćih, može da poboljša ugled izbornih procesa u državama, u koji-

ma se izbori održavaju. One stoga pozivaju posmatrače iz drugih zemalja - učesnica ove Konferencije i neke druge pogodne institucije i organizacije koje bi bile voljne da prate tok njihovog državnog izbornog procesa, do granica određenih zakonom. Oni će takođe nastojati da olakšaju sličan pristup izbornim procesima koji se dešavaju na nižem nacionalnom nivou. Ovakvi posmatrači preduzeće sve da se ne miješaju u izborne procese,.

Važećim Zakonom o izboru odbornika i poslanika je takođe dozvoljeno nadgledanje izbornog procesa od strane domaćih i stranih posmatrača. Postojanjem ovih dokumenata omogućilo je nesmetano registrovanje i rad nevladinih organizacija koje će sprovesti građansko nadgledanje izbora u Crnoj Gori.

6.13 Razvoj građanskog nadgledanja izbora u Crnoj Gori

Građansko nadgledanje izbora predstavlja jedan od važnih načina uključivanja građana u proces političkog donošenja odluka, a da se pri tom ne podržava nijedna politička struktura.

Period koji obuhvaćen građanskim nadgledanjem izbora dijelimo na dva dijela. Prvi koji su obilježile aktivnosti Crnogorskog Helsinškog komiteta, a zatim u nešto većem obimu CeSID-a i CEDEM-a, i drugi koji nastupa od osnivanja Centra za monitoring CEMI (2000), koji su obilježili rad dvije podgoričke nevladine organizacije CEMI i CDT, kao i beogradskog CeSID-a.

Prvi pokušaji uključivanja građana u kontrolu izbornog procesa predstavljaju aktivnosti Crnogorskog Helsinškog komiteta 1997. godine. Ovi naponi su ojačani zajedničkom posmatračkom misijom CEDEM-a iz Podgorice i CeSID-a iz Beograda, dvije nevladine organizacije koje su organizovale nadgledanje prijevremenih majskih parlamentarnih i lokalnih izbora 1998. godine.

Naredni izbori označili su novu pojavu u Crnoj Gori kada je riječ o kontroli izbornog procesa, a to je po prvi put angažovanje brojne posmatračke misije sastavljene od strane građana. Centar za monitoring CEMI, nevladina organizacija koja je osnovana u martu mjesecu 2000. godine, uz podršku USAID-OTI, Instituta za otvoreno društvo, Kanadske agencije za međunarodni razvoj i Nacionalnog demokratskog instituta NDI, organizovala je misiju od 557 volontera koji su pokrili sva biračka mjesta u opštinama Podgorica i Herceg Novi, u kojima su se odvijali vanredni lokalni izbori.

Posmatrači su pratili rad biračkih odbora na 244 biračka mjesta, kao i rad Republičke i opštinskih izbornih komisija. Svoje nalaze i preporuke CEMI je javno objavio u svom finalnom izvještaju sa čijom sadržinom je obavijestio javnost. Za nagledanje ovih izbora CEMI je obučio 483 volontera iz Podgorice i još 74 iz Herceg Novog. Iako je RIK umjesto planiranih dva dozvolio prisustvo samo po jednog predstavnika CEMI-ja na svakom biračkom mjestu, ovo je predstavljao svakako veliki pomak u kontroli izbornog procesa u Crnoj Gori.

Parlamentarni izbori 2001. godine koji su i dalje bili praćeni snažnim tenzijama, kada je riječ o kontroli izbornog procesa, biće obilježeni primjenom po prvi put metode paralelnog brojanja glasova. Centar za monitoring CEMI i beogradski CeSID

su primijenili metodu paralelnog brojanja glasova i izašli sa preciznim projekcijama rezultata. Iako su nakon saopštavanja projekcija političke partije ih odbacivale, pokazalo se, u slučaju ove dvije nevladine organizacije, da odstupanja po pitanju procenta osvojenih glasova nije bilo tj. da su se zvanični rezultati koji su objavljeni dva dana kasnije u potpunosti poklapali sa projekcijama ove dvije organizacije.

Aktivnosti CEMI-ja i CeSID-a su bile praćene sličnim aktivnostima novoosnovane nevladine organizacije Centar za demokratsku tranziciju - CDT, iz Podgorice, koja je prvi put pratila izbore u septembru 2000, a nastaviće sprovoditi građansko nadgledanje i na izborima koji će slijediti.

Naredne godine uslijedili su lokalni izbori u 19 od 21 crnogorske opštine, na kojima je sprovedeno prebrojavanje sa svih biračkih mjesta u Crnoj Gori. Projekcije rezultata bazirane na paralelnom prebrojavanju glasova saopštene su od strane CEMI-ja i CeSID-a, i u velikoj mjeri su se poklopile sa zvaničnim rezultatima.

Ono što je predstavljalo novinu na vanrednim lokalnim i parlamentarnim izborima 2002 godine, jeste da je CEMI po prvi put u građanskom nadgledanju izbora primijenio metodu online ažuriranja podataka prikupljenih PVT metodom, što je omogućavalo da se građani preko CEMI-jeve internet prezentacije intezivno informišu o rezultatima.

Ista praksa je nastavljena je i na predsjedničkim izborima krajem 2003. i početkom 2004. godine.

6.14 Metodi građanskog nadgledanja izbora

Nadgledanje izbornog procesa

Nadgledanje izbornog procesa je složen proces koji obuhvata niz aktivnosti i primjenu različitih metoda.

Na početku primjene ove vrste monitoringa koriste se manje složene forme. Najviše pažnje se posvećuje analizi pravnog okvira i utvrđivanju usklađenosti izbornih propisa sa međunarodnim standardima, praćenju ponašanja medija prema političkim akterima i prikupljanju podataka sa svih biračkih mjesta o poštovanju izbornih propisa.

Veliki broj organizacija koje se bave izbornim monitoringom ostaju na ovom stepenu razvoja dok one koje ostvare potrebni nivo organizacijskog i tehnološkog razvoja pristupaju primjeni složenije forme, paralelnom prebrojavanju glasova.

6.15 Kontrola izbornih rezultata

Paralelno prebrojavanje glasova (PVT)

U cilju obezbjeđenja preciznih i pravovremenih rezultata izbora CEMI primjenjuje dvije metode. Metodu paralelnog prebrojavanja glasova (PVT) i parcijalnog paralelnog prebrojavanja glasova (PPVT).

Primjenom PVT metode pokušavaju se prikupiti podaci sa što više biračkih mjesta sa ciljem njihovog upoređenja sa zvaničnim rezultatima. CEMI je razvio posebnu bazu podataka u koju se slivaju podaci sa svih biračkih mjesta koje pokrivaju naši posmatrači. Nakon prikupljanja podaci se obrađuju i upoređuju sa podacima koje saopštavaju zvanični izborni organi. Podatke prikupljaju volonteri, koji u svojstvu posmatrača na biračkom mjestu imaju pravo uvida, ali ne i učešća u radu biračkih odbora. Oni podatke šalju u PVT centar, nakon što ih prije toga konstatuju članovi biračkog odbora.

Parcijalno paralelno prebrojavanje glasova (PPVT)

Druga metoda koja se primjenjuje predstavlja parcijalno paralelno prebrojavanje glasova (PPVT). Primjenom ove metode se prikupljaju podaci sa biračkih mjesta koja su obuhvaćena uzorkom. Kod PPVT moguće je primijeniti dva načina izrade uzorka. Jedan je slučajni uzorak, gdje se metodom slučajnog izbora odredie 15% do 25% biračkih mjesta. Naravno ova metoda može dati kvalitetne rezultate i neke organizacije je primjenjuju. Problem nastaje ukoliko se ne mogu pokriti sva odabrana biračka mjesta, pa ih je potrebno zamijeniti. Tu dolazi do odstupanja od principa slučajnosti, te se i samim, time stvara prostor za nastupanje veće greške prilikom dobijanja projekcije.

CEMI se opredijelio za metodu stratifikovanog uzorka, gdje se pažljivo analiziraju preferencije biračkog dijela na teritoriji Crne Gore, te se vrši grupisanje biračkih mjesta unutar određenog broja stratuma. Stratumi objedinjavaju biračka mjesta koja se odlikuju određenim zajedničkim osobinama, kao npr. politička preferencija, nacionalna struktura...

Stratifikovani uzorak daje bolje rješenje od slučajnog kada govorimo o potrebi da se zamijeni biračko mjesto koje nije moguće pokriti, a da se pritom ne ugrozi preciznost projekcije.

Novo biračko mjesto se određuje na način da se uklapa prema karakteristika stratuma iz koga je prije toga elimisano biračko mjesto koje nije bilo moguće pokriti. Na ovaj način se izbjegava narušavanje ravnoteže unutar stratuma.

Kada govorimo o veličini uzorka CEMI je prilikom prve primjene ove metode za Parlamentarne izbore 2001., izradio uzorak koji je obuhvatio 230 biračkih mjesta, što je predstavljalo oko 20% ukupnog broja biračkih mjesta. Vremenom ovaj uzorak je unapređivan da bi se dobijali što precizniji podaci. Na posljednjim izborima u Crnoj Gori, CEMI - jev uzorak je obuhvatio 337 biračkih mjesta ili 33% od njihovog ukupnog broja.

Najveći problem sa kojim se CEMI susrijeće prilikom primjene ove metode jeste izrada projekcija mandata za posebna biračka mjesta sa kojih se biraju predstavnici albanske nacionalne zajednice. Usljed postojanja mogućeg preliivanja glasova, ukoliko neka od partija ne obezbijedi cenzus za učešće u raspodjeli mandata u jednoj od dvije uslovno rečeno „izborne jedinice,,“, onda se glasovi priključuju osvojenim glasovima u drugoj „izornoj jedinici,,“, gdje je ista ostvarila cenzus. Na taj način se izbjegava gubljenje glasova, unutar zvanično jedne izborne jedinice na nivou Crne Gore.

Međutim, ovakvo zakonsko rješenje proizvodi situaciju u kojoj se dosta često dešava da desetine glasova odlučuju o raspodjeli mandata, tako da je potrebna preciznost projekcija ispod 0.01% da bi se mogla dati tačna procjena mandata. Jer moguće je statistički gledano dati preciznu procjenu procenta osvojenih glasova, a u isto vrijeme napraviti grešku u raspodjeli mandata, pa i dovesti u pitanje i nečiju izboru pobjedu.

Online ažuriranje podataka prikupljenih PVT metodom

Prilikom održavanja lokalnih izbora u Podgorici i Tivtu 2002 CEMI je primijenio novu tehniku u građanskom nadgledanju izbora.

Želeći da rezultate sa biračkih mjesta učini javnim istog onog trenutka kada oni pristignu u PVT centar, te na taj način spriječi bilo kakav pokušaj eventualne njihove zloupotrebe, CEMI je izvršio povezivanje softvera putem kojeg su se prikupljali podaci sa biračkih mjesta sa svojom internet prezentacijom. Ovakva povezanost i kompatibilnost dva softvera omogućila je posjeticima veb sajta da se iz časa u čas informišu o pristiglim rezultatima. Naime, istog trenutka kada bi podatak sa biračkog mjesta stigao u PVT centar on bi se po automatizmu pojavio na internet prezentaciji, tako da su građani mogli da prate proces pristizanja podataka sa svakog od biračkih mjesta, a takođe program je sam vršio projekcije mogućih rezultata na osnovu do tog momenta pristiglih podataka.

CEMI je nevladina organizacija koja prva primijenila ovakav način obrade i saopštavanja rezultata, kojim je izborni proces, a posebno proces prebrojavanja glasova učinjen znatno transparentnijim, dok je sa druge strane političkim partijama sužen prostor za moguće manipulacije.

6.16 Sprovođenje izbora u Crnoj Gori

Administrativna struktura izbora

Za sprovođenje izbora u Crnoj Gori zaduženi su sljedeći administrativni organi:

- Republička izborna komisija;
- Opštinske izborne komisije;
- Birački odbor za svako biračko mjesto.

Za sva izborna tijela primjenjuje se niz osnovnih mjera :

- Pravo da odredi opunomoćenog člana za rad u organima za sprovođenje izbora ima svaki podnosilac potvrđene i proglašene izborne liste (član 18, ZIOP-a);
- Službenici organa za sprovođenje izbora moraju biti samo lica koja imaju biračko pravo (član 20, ZIOP-a);
- Organi za sprovođenje izbora odlučuju većinom glasova svojih članova (član 21,

- ZIOP-a);
- Rad organa za sprovođenje izbora je javan; članovi organa za sprovođenje izbora dužni su da postupaju na osnovu zakona i pravila koja propisuje Republička izborna komisija; kad lica koja prate rad organa za sprovođenje izbora prekrše pravila o održavanju reda na biračkom mjestu ili na drugi način ometaju rad organa za sprovođenje izbora, organ za sprovođenje izbora može ih udaljiti, a podatke o tome unosi u zapisnik (član 22, ZIOP-a).

Republička izborna komisija (RIK)

RIK se sastoji iz 13 stalnih članova: predsjednik, sekretar i 11 članova koje je izabrala Republička Skupština - trebalo bi da oni budu pravnici. Dvoje od jedanaest članova su predstavnici dvije najveće opozicione partije u skupštini. Podnosilac prihvaćene izborne liste može da izabere opunomoćenog predstavnika koji učestvuje u radu RIK-a i punovažno odlučuje 15 dana prije dana određenog za održavanje izbora. Opunomoćeni predstavnici i stalni članovi mogu da imaju svoje zamjenike koji bi ih zamijenili u slučaju odsustva ili nemogućnosti da vrše svoje zadatke i obaveze (članovi 29-30, ZIOP-a).

Važne obaveze RIK-a koje se odnose na opštinske izbore jesu:

- Obezbjedivanje zakonitog sprovođenja izbora i jedinstvene primjene odredaba usvojenih u Zakonu za izbor odbornika i poslanika;
- Kontrolisanje sprovođenja Zakona za izbor odbornika i poslanika i davanje stručnih savjeta za njegovu pravilnu primjenu;
- Kontrolisanje sprovođenja Zakona o finansiranju političkih partija i davanje stručnih savjeta za njegovu pravilnu primjenu;
- Koordiniranje rada Opštinskih izbornih komisija, davanje uputstava u pogledu primjene Zakona za izbor odbornika i poslanika i nadgledanje njihovog rada;
- Uspostavljanje jedinstvenih standarda za izborne materijale;
- Uspostavljanje obrazaca za sprovođenje izbornih procedura koje su ustanovljene u ZIOP-u;
- Utvrđivanje načina proglašenja izbornih lista;
- Utvrđivanje načina rukovanja i čuvanja izbornog materijala;
- Javno objavljivanje broja birača u cjelini, po opštinama i po biračkim mjestima.

Opštinska izborna komisija (OIK)

OIK se sastoji od 7 članova, a to su: predsjednik, sekretar i pet članova koje je izabrala opštinska skupština i trebalo bi da oni budu pravnici. Podnosilac prihvaćene izborne liste može da izabere opunomoćenog predstavnika koji učestvuje u radu OIK-a i punovažno odlučuje počevši s izvršavanjem te dužnosti 15 dana prije dana određenog za održavanje izbora. Opunomoćeni predstavnici i stalni članovi mogu da imaju svoje zamjenike koji bi ih zamijenili u slučaju odsustva ili nemogućnosti da vrše svoje zadatke (članovi 24-25, ZIOP-a).

Važne obaveze opštinskih izbornih komisija:

- Stara se o zakonitom sprovođenju izbora;
- Organizuje tehničke pripreme za sprovođenje izbora;
- Određuje biračka mjesta za izbor odbornika;
- Obrazuje biračke odbore i imenuje predsjednika i članove biračkih odbora za izborodbornika i poslanika;
- Utvrđuje broj glasačkih listića za pojedina biračka mjesta, ovjerava ih zajedno s ovjerenim izvodom iz biračkog spiska zapisnički ih predaje biračkim odborima;
- Ocjenjuje da li su izborne liste za izbor odbornika sastavljene i podnesene u skladu sovim Zakonom;
- Potvrđuje i proglašava izborne liste za izbor odbornika;
- Javno objavljuje broj birača u opštini i po biračkim mjestima;
- Utvrđuje rezultate izbora odbornika kao i broj glasova za svaku izbornu listu i utvrđuje broj mandata koji pripada svakoj izornoj listi za izbor odbornika;
- Izdaje uvjerenja izabranom odborniku;
- Utvrđuje ukupne rezultate glasanja za izbor poslanika na svojoj teritoriji po svakom biračkom mjestu i o tome dostavlja izvještaj Republičkoj izornoj komisiji;
- Javno objavljuje rezultate za izbor odbornika;
- Podnosi izvještaj Skupštini Opštine o rezultatima za izbor odbornika;
- Dostavlja podatke o izborima za odbornike organima nadležnim za prikupljanje i obradu statističkih podataka (član 27, ZIOP-a).

Birački odbor

Birački odbor upravlja izbornim procesom na svakom biračkom mjestu i ima 7 stalnih članova od kojih je jedan predsjednik i dva su predstavnici opozicionih partija u odgovarajućoj skupštini, koje su dobile najveći broj glasova na prethodnim izborima.

Birački odbor imenuje se za svako biračko mjesto najkasnije 10 dana prije dana određenog za održavanje izbora. Svaka registrovana lista kandidata može da ima opunomoćenog predstavnika koji učestvuje u radu i punovažno odlučuje pet dana prije dana određenog za održavanje izbora. Opunomoćeni predstavnici i stalni članovi mogu da imaju svoje zamjenike koji bi ih zamijenili u slučaju odsustva ili nemogućnosti da vrše svoje zadatke i obaveze (član 36, ZIOP-a).

- o Odgovornosti Biračkog odbora:
- o Neposredno glasanje na biračkom mjestu;
- o Obezbjedivanje pravilnosti i tajnosti glasanja;
- o Utvrđuje rezultate glasanja na biračkom mjestu;
- o Održavanje reda na biračkom mjestu za vrijeme glasanja;

Glasači

Građani Crne Gore koji imaju 18 godina na dan izbora, poslovno su sposobni, s

prebivalištem na teritoriji Republike, najmanje 24 mjeseca prije dana izbora i prisutni su u Crnoj Gori na sam dan izbora, imaju pravo da glasaju (članovi 11 i 88, ZIOP-a).

Svaka opština odgovorna je za održavanje biračkog spiska za samoupravnu jedinicu. Birački spisak je javan dokument. Sekretarijat za razvoj brine se za Centralni birački spisak (članovi 1,3,4 Zakona o biračkim spiskovima - u daljem tekstu CBS).

Na biračkom spisku nalaze se građani s pravom glasa ili oni koji će svoje biračko pravo steći do dana kada su izbori zakazani, i to u skladu sa svojom starosnom dobi i mjestom prebivališta. Građani koji u vrijeme održavanja izbora borave u inostranstvu i oni koji se nalaze na odsluženju vojnog roka ili učestvuju u vježbama rezervnog sastava, kao i oni koji se nalaze u pritvoru ili služe zatvorsku kaznu, uključeni su u Birački spisak prema svom posljednjem mjestu prebivališta. Samo lica kojima je sudskom odlukom oduzeta poslovna sposobnost izbrisana su iz biračkog spiska (član 5, ZBS-a).

Birački spisak sadrži redni broj za svakog glasača, ime, prezime, datum i mjesto rođenja, državljanstvo, adresu, datum najnovijeg izvještaja o mjestu prebivališta i jedinstveni matični broj birača. Ako glasač nema ličnu kartu, unosi se broj pod kojim je zaveden u birački spisak. Ako se ne može ustanoviti datum posljednjeg izvještaja o glasačevom stalnom mjestu prebivališta, unosi se njegov identifikacioni broj ili datum posljednjeg izvještaja o stalnom mjestu prebivališta jednog od roditelja ili staratelja (član 7, ZBS).

6.17 Izborna procedura

Kampanja

Izborna kampanja počinje od dana kada su izbori zakazani, a završava se 48 sati prije početka samih izbora.

Mediji

Podnosioci kandidatskih lista imaju podjednako pravo da kroz medije informišu građanstvo o svojim programima i aktivnostima. Urednici i voditelji političkih, informativnih i specijalnih programa moraju nezavisno i objektivno da predstavljaju sve kandidate tokom izborne kampanje i moraju imati nepristrasna gledišta na sve političke, socijalne, etničke i kulturne programe. Mediji čiji su osnivači Republika, prijestonica, glavni grad ili opštinski centri dužni su da obezbijede podjednak prostor za svakog podnosioca kandidatske liste. Pravila predstavljanja političkih partija u izbornoj kampanji ustanovljava Republički parlament i to najkasnije 30 dana od dana zakazivanja izbora. Državni mediji dužni su da objave promotivne skupove svih političkih partija i koalicija koje učestvuju u kampanji i to besplatno. Bilo koja reklama koja promovira izbore, političke programe i kandidate mora da ima naznaku da se radi o plaćenom objavljivanju poruka (članovi 51-57, ZIOP-a).

Drugi vidovi javne kampanje

Podnosioci kandidatskih lista i kandidati imaju pravo da organizuju konferencije i druga javna okupljanja da bi prezentirali i promovisali listu tokom kampanje i to pod jednakim uslovima, poštujući pravila o javnom redu i miru. Izborne kampanje koje se organizuju na otvorenom prostoru i uz jako ozvučenje treba da se zakažu u vrijeme i na način kojim ne bi uznemiravali ostale građane ili ugrozili njihovo pravo na mir. Podnosioci, takođe, mogu da sačine postere, javne objave, fotografije, letke, promotivne poruke, itd... i da ih postavljaju na javna mjesta koja su u tu svrhu određena od strane opštinskih vlasti, prethodno ne tražeći od njih dozvolu (članovi 58, 60-61 ZIOP-a).

Korišćenje državnih sredstava

Imovina (novac, tehnička oprema, neke druge povoljnosti) državnih organa, javnih preduzeća, institucija i fondova ili Trgovinske komore i crnogorske privrede ne može biti korišćena za prezentaciju kandidatskih lista (član 50, ZIOP-a).

Istraživanje javnog mnjenja

Medijima je u periodu od sedam dana prije izbora, pa sve do zatvaranja birališta na sam dan izbora zabranjeno objavljivanje rezultata ispitivanja javnog mnjenja, istraživanja i analiza sa osvrtom na lične procjene građana u vezi izbornih rezultata (član. 50, ZIOP-a).

Izborna ćutanje

Izborna kampanja u medijima i kroz javna okupljanja prestaje 48 sati prije dana izbora (član 6, ZIOP-a). Bitno je to da drugi tipovi direktne kampanje u ovom periodu, i na sam dan izbora, nijesu zabranjeni Zakonom.

6.18 Procedura glasanja

Službeni poziv: Pet dana pred izbore glasač treba da dobije na svoju kućnu adresu poziv u pisanoj formi, u kojem su napisani datum i vrijeme održavanja izbora, broj i adresa biračkog mjesta gdje bi glasač trebalo da glasa i redni broj pod kojim se glasač vodi na izvodu iz biračkog spiska.

Vrijeme održavanja izbora:

08.00 - 21.00 čas, bez pauze

Dva su razloga zbog kojih glasanje može biti produženo poslije 21.00 čas:

- 1) Glasačima koji su se zatekli na biračkom mjestu u trenutku njegovog zatvaranja omogućiće se da glasaju. Birački odbor utvrđuje broj i identitet tih glasača.
- 2) Glasanje na biračkom mjestu može se produžiti ako je postojao prekid koji je trajao više od jednog sata uslijed remećenja reda i mira na tom biračkom mjestu.

Biračka mjesta

Biračka mjesta određuje opštinska izborna komisija. Biračko mjesto se određuje za glasanje najviše do 1 000 birača. Biračko mjesto mora biti tako organizovano, da postoji dovoljno prostora za sve članove biračkog odbora i da im bude omogućeno da vide i imaju pristup glasačkim kutijama i izbornim materijalima u svakom trenutku.

Biračko mjesto treba da ima poseban prostor u kojem je moguće obezbijediti tajnost glasanja. Na biračkom mjestu, zbirna izborna lista s nazivima pojedinačnih lista i imenima svih kandidata, mora da bude vidno istaknuta za vrijeme glasanja.

Na biračkom mjestu i na 50 m od biračkog mjesta zabranjeno je isticanje simbola stranaka i drugog propagandnog materijala kojima se može uticati na opredjeljenje birača.

Glasački listići

Glasački listić sadrži:

- oznaku izborne jedinice;
- naziv izbornih lista prema redosljedu utvrđenom na zbirnoj izbornoj listi i njihov redni broj;
- napomenu da birač može da izabere samo jednu izbornu listu zaokružujući naziv te liste ili ime i prezime nosioca te liste.

Na poledini glasačkog listića, u gornjem desnom uglu, nalazi se naziv opštine, naziv i broj biračkog mjesta. Prije nego doda glasački listić biraču, član biračkog odbora stavlja pečat biračkog odbora koji sadrži naziv i broj biračkog mjesta u gornjem desnom uglu.

Glasački listić štampa se s kontrolnim kuponom i serijskim brojem na njemu, koji se odvaja od glasačkog listića pošto birač označi svoj izbor, a prije stavljanja u glasačku kutiju.

Izborni materijal na biračkom mjestu

Na 48 sati prije početka izbora treba da bude dostavljen sljedeći izborni materijal:

- broj glasačkih listića koji je istovjetan broju birača upisanih u birački spisak na tom biračkom mjestu; dodatak tom broju je broj rezervnih glasačkih listića koji ne može biti veći od 3% ukupnog broja upisanih na tom biračkom mjestu;
- zbirne izborne liste;
- izvod iz biračkog spiska za to biračko mjesto; posebne i službene koverta za glasanje;
- obrazac zapisnika o radu biračkog odbora;
- potreban broj glasačkih kutija, koje su providne, s priborom za pečačenje;
- drugi pribor, potreban za glasanje.

Na dan izbora, prije početka glasanja:

- 1) birački odbor utvrđuje da li je pripremljeni izborni materijal za to biračko mjesto potpun i u ispravnom stanju, da li je biračko mjesto uređeno na način kojim se obezbjeđuje tajnost glasanja i da li glasanje može početi; rezultat ove provjere unosi se u zapisnik o radu biračkog odbora;
- 2) glasački listići poređani su po serijskim brojevima na kontrolnim kuponima, tako da se daju biračima po tom redosljedu;
- 3) birački odbor žrijebom određuje stalnog člana biračkog odbora koji će u prisustvu ostalih članova napraviti namjerno oštećenje pečata biračkog odbora, zarezivanjem ili sagorijevanjem gumene matrice pečata;
- 4) žrijebom se takođe bira stalni član biračkog odbora koji vrši pečatiranje glasačkih listića s oštećenim pečatom neposredno prije predaje glasačkog listića biraču;
- 5) stalni član biračkog odbora koji odvaja kontrolni kupon pošto birač obavi glasanjem bira se žrijebom;
- 6) stalni član biračkog odbora koji je zadužen za glasanje van biračkog mjesta, takođe, bira se žrijebom.

Kada je biračko mjesto spremno da bude otvoreno?

U prisustvu birača koji prvi dođe na biračko mjesto, birački odbor provjerava glasačku kutiju i stavlja u nju kontrolni list potpisan od strane svih stalnih članova biračkog odbora i prvog glasača.

Poslije toga, glasačka kutija se pečati u prisustvu prvog glasača, što se unosi u zapisnik.

Glasanje tokom dana

Glasanje mora biti obavljeno lično i u tajnosti. Birač može glasati samo jednom. članovi biračkog odbora ne smiju ni na koji način uticati na odluku birača. Dok je glasanje u toku, svi članovi biračkog odbora ili njihovi zamjenici moraju biti prisutni na biračkom mjestu.

Postupak glasanja

Prilikom dolaska na biračko mjesto, birač se od strane ovlašćenog člana izlaže provjeri putem ultravioletne svjetlosti, kojom se utvrđuje eventualno prisustvo nevidljivog mastila. Ukoliko birač odbije ovaj test birački odbor mu neće dozvoliti da glasa.

Ukoliko se utvrdi da nema nevidljivog mastila glasač pristupa identifikaciji: birač saopštava svoje ime i prezime i dokazuje svoj identitet pokazujući neku od formi identifikacije koja sadrži fotografiju i matični broj ili broj lične karte.

Kad se utvrdi identitet i pozicija na biračkom spisku, član biračkog odbora nanosi „sprej-bocom,, nevidljivo mastilo na korijen desnog kažiprsta i upozorava birača da drži podignut kažiprst do sušenja mastila (oko 30 sec). Ako birač nema desni kažiprst redosljed prstiju koje treba premazati mastilom je sljedeći: palac, prst 3, 4, 5, a ako nema desne ruke isti redosljed se primjenjuje na lijevoj.

NAPOMENA

ZAKON JASNO KAŽE DA BIRAČ NE MOŽE DA GLASA BEZ PODNOŠENJA DOKAZA O SVOM IDENTITETU

Pošto utvrdi identitet birača, član biračkog odbora:

- zaokružuje redni broj pod kojim je birač upisan u izvod iz biračkog spiska;
- objašnjava mu proceduru glasanja;
- predaje glasački listić koji je pečatiran na poledini s ranije pomenutim oštećenim pečatom.
- članovi biračkog odbora dužni su da biraču na njegov zahtjev ponovo objasne način glasanja.
- članovi biračkog odbora dužni su da naročito paze da niko ne ometa birača prilikom popunjavanja glasačkog listića.

U glasačkoj kabini, birač može izabrati samo jednu izbornu listu gdje zaokružuje:

- redni broj ispred naziva izborne liste;
- naziv izborne liste;
- ime i prezime nosioca liste.

Birač presavlja popunjeni glasački listić tako da se ne vidi za koga je glasao, a da pri tome ostane slobodan kontrolni kupon. Zatim, s glasačkim listićem prilazi članu biračkog odbora koji uklanja kontrolni kupon s listića - on je za ovu funkciju odabran žrijebom. Nakon toga, birač ubacuje glasački listić u glasačku kutiju i napušta biralište.

Posebne okolnosti

Birači kojima je potrebna pomoć: Slijepa lica, invalidi ili nepismeni kojima je potrebna pomoć u toku glasanja imaju pravo da sa sobom povedu drugu osobu koja nije član biračkog odbora koja će umjesto njega popuniti glasački listić i do kraja izvršiti glasačku proceduru. Glasanje obavljeno na ovakav način treba da bude upisano u zapisnik.

Glasanje van birališta: Glasac koji ne može da dođe do birališta zbog bolesti ili starosti informiše o tome birački odbor. član biračkog odbora koji je zadužen za glasanje van birališta omogućice takvom biraču da izvrši glasanje na direktan način, uz poštovanje tajnosti čitavog procesa.

Pošto bude informisan, član biračkog odbora koji je zadužen za glasanje van birališta uručiće biraču službenu kovertu koja sadrži zapečaćeni glasački listić, opštu kandidatsku listu, koja se sastoji od svih pojedinačnih kandidatskih lista i specijalnu kovertu za stavljanje obilježenog glasačkog listića. Ukoliko ovaj birač odbije test sa ultravioletnom svjetlošću glasanje mu neće biti omogućeno.

Nakon što je birač glasao, on / ona ubacuje svoj glasački listić u specijalnu kovertu koju, zatim, član biračkog odbora pečati i zatvara voskom u njegovom prisustvu. Zapečaćena koverta potom stavlja se u službenu kovertu koja se takođe pečati u prisustvu birača.

Član biračkog odbora prosljeđuje službenu kovertu istom odboru, gdje se ona otvara, zaokružuje se redni broj ispred biračevog imena na izvodu iz biračkog spiska, a zatvorena specijalna koverta stavlja se u glasačku kutiju.

Korišćenje ovakvog metoda glasanja unosi se u zapisnik.

Glasači koji se ne nalaze u izvodu iz biračkog spiska: Ako birač stalno nastanjen više od 24 mjeseca na području gdje se nalazi određeno biralište, ali njegovo ime ne nalazi se na listi.

Zavođenje reda na biralištu

Nikome nije dozvoljeno da na biralište dođe noseći oružje i druge opasne naprave. U datom trenutku, broj glasača na biralištu ne smije biti veći od broja biračkih kabina; licima koja nemaju službena prava ili dužnosti, zabranjeno je da se zadržavaju na biralištima.

Pripadnicima policije nije dozvoljeno da dođu na biralište tokom glasanja dok ih ne pozove birački odbor u slučaju remećenja javnog reda i mira.

Ako je narušen red na biralištu, birački odbor može prekinuti glasanje dok se ponovo ne zavede red. Razloge koji su doveli do prekida glasanja treba unijeti u zapisnik.

Ako je prekid glasanja trajao duže od jednog sata biće produženo za isti vremenski period.

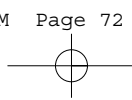
Raspuštanje biračkog odbora

U slučaju da se desi bilo koja od sljedećih zloupotreba, birački odbor se raspušta i glasanje mora biti ponovljeno:

- birač ne glasa lično;
- birač je glasao više od jednog puta;
- nije obezbijedena tajnost glasanja;
- glasanje se ne obavlja ovjerenim glasačkim listićima;
- birač ne potvrđuje svojim potpisom u glasačkoj knjizi da je uzeo izborni materijal;
- neko se pojavljuje na biralištu noseći oružje ili druge opasne naprave;
- biralište nije otvoreno non-stop, od 8.00 do 21.00 čas na dan izbora;
- biračima koji čekaju u redu u vrijeme zatvaranja birališta nije dozvoljeno da glasaju;
- kontrolni listić nije pronađen u glasačkoj kutiji na početku brojanja;
- član biračkog odbora pokušava da utiče na odlučivanje glasača;
- član biračkog odbora ne posvećuje posebnu pažnju obezbijedivanju uslova za potpunu tajnost i neometanost glasanja;
- ako je došlo do izmjene izvoda iz biračkog spiska u periodu od dana kada je sastavljen, do dana sprovođenja izbora kao i na sam izborni dan;
- ako je broj glasačkih listića u glasačkoj kutiji veći od broja birača koji su glasali.

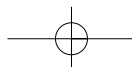
Po zatvaranju biračkog mjesta birački odbor počinje da broji glasove i utvrđuje izborne rezultate na svom biračkom mjestu. Procedura utvrđivanja rezultata teče sljedećim tokom:

- 1) Utvrđuje se broj neiskorišćenih glasačkih listića koji se smještaju posebno u kovertu koja se pečati;
- 2) Broj kontrolnih kupona, odvojenih od glasačkih listića utvrđuje se i smješta u posebnu kovertu, koja se pečati, a utvrđeni broj unosi se u zapisnik;
- 3) Utvrđuje se broj glasača koji je izašao na glasanje na osnovu izvoda iz biračkog spiska, a podatak se unosi u zapisnik;
- 4) Kada se glasačka kutija otvori prvo se utvrđuje da li se unutra nalazi kontrolni listić koji je tu stavljen na početkuglasanja, a informacija o tome unosi se u zapisnik;
- 5) Važeći glasački listići odvajaju se od nevažećih.
Glasački listić čine nevažećim sljedeće okolnosti:
 - a) kada je nepopunjen;
 - b) kada je popunjen na način da se ne može jasno utvrditi za koju izbornu listu se htjelo glasati;
 - c) kada je na listiću zaokruženo više od jedne izborne liste.
- 6) Birački odbor utvrđuje i stavlja uzapisnik:
 - a) broj nevažećih glasačkih listića;
 - b) broj važećih glasačkih listića;
 - c) broj glasova za svaku izbornu listu.
- 7) Birački odbor unosi u zapisnik:
 - a) broj primljenih glasačkih listića;
 - b) broj neupotrijebljenih glasačkih listića;
 - c) broj upotrijebljenih glasačkih listića
 - d) broj važećih glasačkih listića;
 - e) broj glasova za svaku izbornu listu;
 - f) broj glasača prema izvodu iz biračkog spiska;
 - g) broj glasača iz biračkog spiska koji su glasali;
 - h) broj glasača koji su glasali putem pisma.
- 8) U zapisnik o radu biračkog odbora unose se primjedbe i mišljenja članova biračkog odbora koje su od značaja za izbore.
- 9) Zapisnik o radu biračkog odbora potpisuju svi članovi biračkog odbora i svi dobijaju po kopiju.
- 10) Birački odbor smješta neupotrijebljene, nevažeće i važeće glasačke listiće u posebne koverte sa oznakom o sadržaju i one se pečatiraju.
Zapisnik o radu biračkog odbora, izvod iz biračkog spiska, glasački listići, kontrolne kupone odvojene od glasačkih listića, pečat biračkog odbora, kao i ostali izborni materijal stavlja se u jedan koverat koji se pečatira.
- 11) Koverta sa izbornim materijalom dostavlja se opštinskoj izbornoj komisiji bez odlaganja, a najkasnije u roku od 12 časova od časa zatvaranja biračkog mjesta.

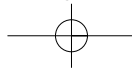

upoznaj zakon da bi ga mijenjao

- 12) Opštinska izborna komisija, po prijemu izbornog materijala sa biračkih mjesta, ustanoviće sljedeće:
- a) ukupan broj birača upisanih u birački spisak;
 - b) broj birača koji je glasao na biračkim mjestima;
 - c) broj birača koji je glasao putem pisma;
 - d) ukupan broj primljenih glasačkih listića;
 - e) ukupan broj nevažećih glasačkih listića;
 - f) ukupan broj važećih glasačkih listića;
 - g) ukupan broj glasova datih za svaku izbornu listu.
- 13) Opštinska izborna komisija utvrđuje privremene rezultate za izbor odbornika u roku od 12 sati nakon prijema izvještaja iz biračkog mjesta i podnosi izvještaj zajedno sa zapisnikom o svom radu Republičkoj izbornoj komisiji.

DODACI

upoznaj zakon da bi ga mijenjao

USTAV

Republike Crne Gore

dodaci

Na osnovu amandmana LXXXII tačka 1. stav 7. na Ustav republike Crne Gore, na sjednici održanoj 12.10.92., donijeta je odluka o proglašenju Ustava Republike Crne Gore.

USTAV REPUBLIKE CRNE GORE

(Objavljen u „SI. listu RCG,,, br. 48/92)

Na osnovu istorijskog prava crnogorskog naroda na sopstvenu državu stečenog u vjekovnim borbama za slobodu;

- na osnovu privrženosti građana Crne Gore slobodi, demokratiji, jednakosti među ljudima i prijateljstvu među narodima;
- na osnovu uvjerenja da je priroda izvor zdravlja, duhovnosti i kulture ljudskog roda, a država čuvar svetinje i čistote prirode;
- na osnovu odluke građana da Crna Gora, kao suverena i ravnopravna republika, nastavi da živi u zajedničkoj državi Jugoslaviji -

Skupština Republike Crne Gore, u težnji da trajno obezbijedi i učvrsti blagodeti mira, čovječnosti, pravde i slobode, usvaja i proglašava Ustav Republike Crne Gore.

PRVI DIO

OSNOVNE ODREDBE

član 1.

Država

Crna Gora je demokratska, socijalna i ekološka država. Crna Gora je republika. Crna Gora je članica SR Jugoslavije.

član 2.

Suverenost

Crna Gora je suverena u pitanjima koja nije prenijela u nadležnost

SRJ.Suverenost pripada građanima.Građani ostvaruju vlast neposredno i preko slobodno izabranih predstavnika.O promjeni državnog statusa, oblika vladavine i promjeni granice ne može se odlučivati bez prethodno sprovedenog referenduma građana.

član 3.

Demokratija

Ne može se uspostaviti niti priznati vlast koja ne proističe iz slobodno izražene volje građana.

član 4.

Vladavina prava

Država počiva na vladavini prava. Vlast je vezana Ustavom i zakonom.

član 5.

Podjela vlasti

Vlast u Crnoj Gori uređuje se po načelu podjele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku.Zakonodavnu vlast vrši Skupština, izvršnu vlast Vlada a sudsku vlast sudovi. Crnu Goru predstavlja predsjednik Republike. Ustavnost i zakonitost štiti Ustavni sud .

član 6.

Državni simboli

Crna Gora ima grb, zastavu i himnu.

član 7.

Glavni grad

Glavni grad Crne Gore je Podgorica.
Prestonica Crne Gore je Cetinje.

član 8.

Teritorija

Teritorija Crne Gore je jedinstvena i neotuđiva. Crna Gora se teritorijalno organizuje u opštine.

član 9.

Jezik i pismo

U Crnoj Gori u službenoj upotrebi je srpski jezik ijekavskog izgovora. Ravnopravno je ćirilično i latinično pismo. U opštinama u kojima većinu ili značajan dio stanovništva čine pripadnici nacionalnih i etničkih grupa u službenoj upotrebi su i njihovi jezici i pisma.

član 10.

Državljanstvo

U Crnoj Gori postoji crnogorsko državljanstvo. Niko ne može biti lišen crnogorskog državljanstva niti prava da promijeni to državljanstvo.

član 11.

Vjeroispovijesti

Pravoslavna crkva, Islamska vjerska zajednica, Rimokatolička crkva i druge vjeroispovijesti su odvojene od države. Vjeroispovijesti samostalno uređuju svoju unutrašnju organizaciju i vjerske poslove, u granicama pravnog poretka. Država materijalno pomaže vjeroispovijesti.

član 12.

Zakonodavstvo

Zakonom se u skladu sa ustavom uređuju:

- 1) način ostvarivanja sloboda i prava ako je to neophodno za njihovo ostvarivanje;
- 2) način osnivanja, organizacija i nadležnost organa vlasti i postupak pred tim organima ako je to neophodno za njihovo funkcionisanje;
- 3) sistem lokalne samouprave ;
- 4) druga pitanja od interesa za republiku.

član 13.

Granice sloboda

U Crnoj Gori slobodno je sve što Ustavom i zakonom nije zabranjeno. Svako je obavezan da se pridržava Ustava i zakona. Javni funkcioner obavezan je da savjesno i čestito obavlja funkciju i odgovoran je za to.

DRUGI DIO

SLOBODE I PRAVA

član 14.

Osnov

Slobode i prava ostvaruju se na osnovu Ustava.

član 15.

Sloboda i jednakost

Građani su slobodni i jednaki bez obzira na bilo kakvu posebnost i lično svojstvo. Svi su pred zakonom jednaki.

član 16.

Nepovredivost

Slobode i prava su nepovredivi. Svako je obavezan da poštuje slobode i prava drugih. Zloupotreba sloboda i prava protivustavna je i kažnjiva.

član 17.

Zaštita

Svako ima pravo na jednaku zaštitu svojih sloboda i prava u zakonom utvrđenom postupku.

Pravo žalbe: Svakome se jamči pravo na žalbu ili drugo pravno sredstvo protiv odluke kojom se rešava o njegovom pravu ili na zakonom zasnovanom interesu.

član 18.**Pravna pomoć**

Svako ima pravo na pravnu pomoć. Pravnu pomoć pružaju advokatura, kao samostalna i nezavisna služba i druge službe.

član 19.**životna sredina**

Svako ima pravo na zdravu životnu sredinu i na blagovremeno i potpuno obavještenje o njenom stanju. Svako je obavezan da unapređuje i čuva životnu sredinu.

1. Lične slobode i prava**član 20.****Nepovredivost ličnosti**

Jamči se nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta čovjeka, njegove privatnosti i ličnih prava. Jamči se dostojanstvo i sigurnost čovjeka.

član 21.**Smrtna kazna**

Život čovjeka je neprikosnoven. Smrtna kazna može se propisati i izreći samo za najteže oblike krivičnih djela.

član 22.**Lišenje slobode**

Svako ima pravo na ličnu slobodu. Lice lišeno slobode mora odmah biti obaviješteno, na svom jeziku ili jeziku koji razumije, o razlozima lišenja slobode. Lice lišeno slobode istovremeno mora biti upoznato da nije dužno ništa da izjavi. Na zahtjev lica lišenog slobode organ je dužan da o lišenju slobode odmah obavijesti njegove najbliže. Lice lišeno slobode ima pravo da njegovom saslušanju prisustvuje branilac koga izabere. Nezakonito lišavanje slobode je kažnjivo.

član 23.

Pritvor

Lice za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično djelo može, na osnovu odluke nadležnog suda, biti pritvoreno i zadržano u pritvoru, samo ako je to neophodno radi vođenja krivičnog postupka. Pritvorenom licu mora se uručiti obrazloženo rešenje u času pritvaranja ili najkasnije u roku 24 časa od pritvaranja. Protiv ovog rešenja pritvoreno lice ima pravo žalbe, o kojoj sud odlučuje u roku od 48 časova. Trajanje pritvora mora biti svedeno na najkraće moguće vrijeme. Pritvor može trajati po odluci prvostepenog suda najduže tri meseca od dana pritvaranja. Ovaj rok se odlukom višeg suda može produžiti još za tri meseca. Ako se do isteka tih rokova ne podigne optužnica, okrivljeni se pušta na slobodu. Pritvor maloljetnika ne može trajati duže od 60 dana.

član 24.

Poštovanje ličnosti

Jamči se poštovanje ljudske ličnosti i dostojanstva u krivičnom i svakom drugom postupku, u slučaju lišenja, odnosno ograničenja slobode i za vrijeme izvršavanja kazne. Zabranjeno je i kažnjivo svako nasilje nad licem koje je lišeno slobode, odnosno kome je sloboda ograničena, kao i svako iznuđivanje priznanja i izjava.

Zaštita fizičkog integriteta

Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ponižavajućem kažnjavanju i postupanju. Zabranjeno je vršiti na čovjeku, bez njegove dozvole, medicinske i druge ogleda.

član 25.

Načelo zakonitosti

Niko ne može biti kažnjen za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo predviđeno zakonom ili propisom zasnovanim na zakonu kao kažnjivo djelo, niti mu se može izreći kazna koja za to djelo nije bila predviđena. Krivična djela i krivične sankcije određuju se zakonom. Niko ne može biti smatran krivim za krivično djelo dok to ne bude utvrđeno pravosnažnom odlukom suda.

Naknada štete

Lice koje je neosnovano lišeno slobode ili je neosnovano osuđeno ima pravo na naknadu štete od države.

Pravo na odbranu

Svakome se jamči pravo na odbranu i pravo da uzme branioca pred sudom ili drugim organom nadležnim za vođenje postupka.

član 26.

Blaži zakon

Krivična i druga kažnjiva djela utvrđuju se i kazne za njih izriču po zakonu ili propisu zasnovanom na zakonu koji je važio u vrijeme izvršenja djela, osim ako je novi zakon ili propis zasnovan na zakonu blaži za učinioca.

član 27.

Ne bis in idem

Niko ne može dva puta odgovarati za isto kažnjivo djelo.

član 28.

Kretanje i nastanjivanje

Građaninu se jamči sloboda kretanja i nastanjivanja. Sloboda kretanja i nastanjivanja može se ograničiti samo ako je to potrebno za vođenje krivičnog postupka, sprečavanja širenja zaraznih bolesti ili za odbranu SR Jugoslavije.

član 29.

Stan

Stan je nepovrediv. Službeno lice može ući u stan ili druge prostorije protiv volje njegovog držaoca i u njima vršiti pretres na osnovu odluke suda. Pretres se vrši u prisustvu dva svjedoka. Službeno lice smije ući u tuđi stan ili druge prostorije i bez odluke suda i vršiti pretres bez prisustva svjedoka ako je to neophodno radi neposrednog hvatanja učinioca krivičnog djela ili radi spasavanja ljudi i imovine.

član 30.**Tajna pisma**

Tajna pisma i drugih sredstava opštenja je nepovrediva. Od načela nepovredivosti tajne pisma i drugih sredstava opštenja može se odstupiti na osnovu odluke suda ako je to neophodno za vođenje krivičnog postupka ili za odbranu SR Jugoslavije.

član 31.**Podaci od ličnosti**

Jamči se zaštita podataka o ličnosti. Zabranjena je upotreba podataka o ličnosti van namjene za koju su prikupljeni. Svako ima pravo da bude upoznat sa podacima koji su prikupljeni o ličnosti koji se na njega odnose, kao i pravo na sudsku zaštitu u slučaju zloupotrebe.

2. Političke slobode i prava**član 32.****Biračko pravo**

Građanin Crne Gore koji je navršio 18 godina ima pravo da bira i da bude biran. Biračko pravo se ostvaruje na izborima. Biračko pravo je opšte i jednako. Izbori su slobodni i neposredni, a glasanje je tajno.

član 33.**Inicijativa, predstavka i peticija**

Svako ima pravo da pokrene inicijativu, podnese predstavku, peticiju ili predlog državnom organu i da dobije odgovor. Niko ne može da bude pozvan na odgovornost, niti trpeti druge štetne posledice zbog stavova iznijetih u inicijativi, predstavci, peticiji ili predlogu, osim ako je time učinio krivično djelo.

član 34.**Slobode čovjeka**

Jamči se sloboda ubjeđenja i savjesti. Jamči se sloboda misli i izražavanja mišljenja, slobode vjerovanja, javnog ili privatnog ispovijedanja vjere, kao i sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti, kulture i upotrebe svog jezika i pisma. Niko nije obavezan da se izjašnjava o svom mišljenju, vjeri i nacionalnoj pripadnosti.

član 35.**Sloboda štampe**

Jamči se sloboda štampe i drugih vidova javnog obavještenja. Građani imaju pravo da u sredstvima javnog obavještanja izražavaju i objavljuju svoja mišljenja. Izdavanje novina i javno obavještanje dostupno je svima, bez odobrenja, uz upis kod nadležnog organa. Radio-difuzni sistem uređuje se zakonom.

član 36.**Odgovor, ispravka, naknada štete**

Jamči se pravo na ogovor i pravo na ispravku objavljenog netačnog podatka ili obavještenja, kao i pravo na naknadu štete prouzrokovane objavljivanjem netačnog podatka ili obavještenja.

član 37.**Cenzura štampe**

Zabranjena je cenzura štampe i drugih vidova javnog obavještanja.

Rasturanje štampe

Niko ne može spriječiti rasturanje štampe i širenje drugih obavještenja, osim ako se odlukom suda utvrdi da se njima poziva na nasilno rušenje ustavnog poretka, narušavanje teritorijalne cjelokupnosti Crne Gore i SR Jugoslavije, kršenje zajamčenih sloboda i prava, ili izaziva nacionalna, rasna ili vjerska mržnja i netrpeljivost.

član 38.**Sloboda govora**

Jamči se sloboda govora i javnog istupanja.

član 39.**Sloboda zbora**

Građanima se jamči sloboda zbora i drugog mirnog okupljanja, bez odobrenja, uz prethodnu prijavu nadležnom organu. Sloboda zbora i drugog mirnog okupljanja građana može se privremeno ograničiti odlukom nadležnog organa radi sprečavanja ugrožavanja zdravlja i morala ili radi bezbjednosti ljudi i imovine.

član 40.**Sloboda udruživanja**

Građanima se jamči sloboda političkog, sindikalnog i drugog udruživanja i djelovanja, bez odobrenja, uz upis kod nadležnog organa. Država pomaže politička, sindikalna i druga udruženja, kad za to postoji javni interes.

član 41.**Zabrana organizovanja**

Zabranjeno je političko organizovanje u državnim organima. Profesionalni pripadnici policije ne mogu biti članovi političkih stranaka.

Sudije, sudije Ustavnog suda i državni tužilac ne mogu biti članovi organa političkih stranaka.

član 42.**Tajne i paravojne organizacije**

Zabranjeno je djelovanje političkih, sindikalnih i drugih organizacija koje je usmjereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, narušavanje teritorijalne cjelokupnosti Crne Gore i SR Jugoslavije, kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne, vjerske i druge mržnje i netrpeljivosti. Zabranjeno je osnivanje tajnih organizacija i neregularnih vojski.

član 43.**Neravnopravnost i netrpeljivost**

Protivustavno je i kažnjivo svako izazivanje i podsticanje nacionalne, vjerske, rasne i druge neravnopravnosti, kao i izazivanje i raspirivanje nacionalne, rasne, vjerske i druge mržnje ili netrpeljivosti.

član 44.**Građani i međunarodne organizacije**

Građani imaju pravo učešća u regionalnim i međunarodnim nevladinim organizacijama. Građani imaju pravo obraćanja međunarodnim institucijama radi zaštite svojih sloboda i prava zajamčenih Ustavom

3. Ekonomske, socijalne i kulturne slobode i prava

član 45.

Svojina

Jamči se pravo svojine. Niko ne može biti lišen prava svojine niti mu se pravo svojine može ograničiti osim kada to zahtijeva javni interes utvrđen zakonom ili na osnovu zakona uz naknadu koja ne može biti niža od tržišne.

član 46.

Nasleđivanje

Jamči se pravo nasleđivanja.

član 47.

Privređivanje i preduzetništvo

Jamči se sloboda privređivanja i sloboda preduzetništva. Zabranjeni su svaki akt i radnja kojima se stvara ili podstiče monopolski položaj i sprečava tržišno privređivanje.

član 48.

Ograničavanja svojine i privređivanja

Pravo svojine i sloboda privređivanja mogu se ograničiti zakonom, odnosno uredbom sa zakonskom snagom, za vrijeme vanrednog stanja, neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja.

član 49.

Porezi

Svako je obavezan da plaća poreze i druge dažbine.

član 50.

Autorska prava

Jamči se sloboda stvaranja i objavljivanja naučnih i umjetničkih djela, naučnih otkrića i tehničkih izuma, a njihovim stvaraocima moralna i imovinska prava.

član 51.

Opšta opasnost

Svako je obavezan da učestvuje u sprečavanju i otklanjanju opšte opasnosti.

član 52.

Pravo na rad

Svako ima pravo na rad, na slobodan izbor zanimanja i zapošljavanja, na pravične i humane uslove rada i na zaštitu za vrijeme nezaposlenosti. Zabranjen je prinudni rad.

član 53.

Prava zaposlenih

Zaposleni imaju pravo na odgovarajuću zaradu. Zaposleni imaju pravo na ograničeno radno vrijeme i plaćeni odmor. Zaposleni imaju pravo na zaštitu na radu. Omladina, žene i invalidi uživaju posebnu zaštitu na radu.

član 54.

Štrajk

Zaposleni imaju pravo na štrajk radi zaštite svojih profesionalnih i ekonomskih interesa. Zaposleni u državnim organima i profesionalni pripadnici policije nemaju pravo na štrajk.

član 55.

Socijalno osiguranje

Obaveznim osiguranjem zaposleni obezbjeđuju sebi i članovima porodice sve oblike socijalnog osiguranja. Država obezbjeđuje materijalnu sigurnost građaninu koji je nesposoban za rad i nema sredstva za život, kao i građaninu koji nema sredstava za život.

član 56.

Zaštita invalida

Invalidima se jamči posebna zaštita.

član 57.

Zdrastvena zaštita

Svako ima pravo na zaštitu zdravlja. Djeca, trudnice i stara lica imaju pravo na zdravstvenu zaštitu iz javnih prihoda, ako to pravo ne ostvaruju po nekom drugom osnovu.

član 58.

Brak

Brak se može zakljuciti samo uz slobodan pristanak žene i muškarca.

član 59.

Porodica uživa posebnu zaštitu. Roditelji su obavezni da brinu o djeci, da ih vaspitavaju i školuju.

Djeca su obavezna da se staraju o svojim roditeljima kojima je potrebna pomoć.

član 60.

Majka i dijete

Majka i dijete uživaju posebnu zaštitu. Djeca rođena van braka imaju ista prava i obaveze kao i djeca rođena u braku.

član 61.

Zloupotreba djece

Zabranjena je zloupotreba djece. Zabranjeno je zapošljavanje djece i maloljetnika na poslovima štetnim za njihovo zdravlje i razvoj.

član 62.

Školovanje

Svako ima pravo na školovanje pod jednakim uslovima. Osnovno školovanje je obavezno i za njega se ne plaća školarina.

član 63.

Autonomija univerziteta

Jamči se autonomija univerziteta, visokoškolskih i naučnih ustanova.

član 64.

Nauka, kultura i umjetnost

Država pomaže i podstiče razvoj prosvete, nauke, kulture, umjetnosti, sporta, fizičke i tehničke kulture. Država štiti naučne, kulturne, umjetničke i istrijske vrijednosti.

član 65.

Država i priroda

Država štiti životnu sredinu. Sloboda privređivanja i sloboda preduzetništva ograničene su zaštitom životne sredine.

4. Lokalna samouprava

član 66.

Lokalna samouprava

Jamči se pravo na lokalnu samoupravu. Lokalna samouprava ostvaruje se u opštini i glavnom gradu. Građani u lokalnoj samoupravi odlučuju neposredno i preko slobodno izabranih predstavnika o određenim javnim i drugim poslovima od neposrednog interesa za lokalno stanovništvo. Organi lokalne samouprave u opštini su skupština i predsjednik opštine.

Republika pomaže lokalnu samoupravu.

5. Posebna prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa

član 67.

Zaštita identita

Pripadnicima nacionalnih i etničkih grupa jamči se zaštita nacionalnog, etničkog,

kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta. Zaštita prava nacionalnih i etničkih grupa ostvaruje se u skladu sa međunarodnom zaštitom ljudskih i građanskih prava.

član 68.

Jezik, pismo, školovanje i informisanje

Pripadnici nacionalnih i etničkih grupa imaju pravo na slobodnu upotrebu svog jezika i pisma, pravo na školovanje i pravo na informisanje na svom jeziku.

član 69.

Simboli

Pripadnici nacionalnih i etničkih grupa imaju pravo na upotrebu i isticanje nacionalnih simbola.

član 70.

Udruživanje

Pripadnici nacionalnih i etničkih grupa imaju pravo osnivanja prosvjetnih, kulturnih i vjerskih udruženja, uz materijalnu pomoć države.

član 71.

Nastavni programi

Nastavni programi prosvjetnih ustanova obuhvataju i istoriju i kulturu nacionalnih i etničkih grupa.

član 72.

Jezik

Pripadnicima nacionalnih i etničkih grupa jamči se pravo na upotrebu svog jezika u postupku pred državnim organima.

član 73.

Zastupljenost

Pripadnicima nacionalnih i etničkih grupa jamči se pravo srazmjerne zastupljenosti u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave.

član 74.**Kontakti**

Pripadnici nacionalnih i etničkih grupa imaju pravo da uspostavljaju i održavaju kontakte sa građanima van Crne Gore sa kojima imaju zajedničko nacionalno i etničko porijeklo, kulturno i istorijsko nasleđe, kao i vjerska ubjeđenja, bez štete za Crnu Goru.

Pravo obraćanja

Pripadnici nacionalnih i etničkih grupa imaju pravo učešća u regionalnim i međunarodnim nevladinim organizacijama, kao i pravo obraćanja međunarodnim institucijama radi zaštite svojih sloboda i prava zajamčenih Ustavom.

član 75.**Ostvarivanje prava**

Posebna prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa ne mogu se ostvariti suprotno Ustavu, načelima međunarodnog prava i načelu teritorijalne cjelovitosti Crne Gore.

član 76.

Radi očuvanja i zaštite nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta pripadnika nacionalnih i etničkih grupa i ostvarivanja njihovih prava utvrđenih Ustavom, u Crnoj Gori se obrazuje Republički savjet za zaštitu prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa. Republičkim savjetom za zaštitu prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa rukovodi predsjednik Republike.

Sastav i nadležnosti Republičkog savjeta utvrđuje Skupština.

TREĆI DIO

UREĐENJE VLASTI

1. Skupština

član 77.

Sastav i izbor

Skupštinu čine poslanici koje biraju građani neposrednim i tajnim glasanjem, na osnovu opšteg i jednakog biračkog prava. Poslanik se bira na šest hiljada birača.

Samostalnost poslanika

Poslanik se opredeljuje i glasa po sopstvenom uvjerenju i ne može biti opozvan.

Profesionalnost

Poslanik ima pravo da funkciju obavlja profesionalno.

član 78.

Mandat Skupštine traje četiri godine. Za vrijeme ratnog stanja, mandat Skupštine produžava se do uspostave mira. Na predlog najmanje 25 poslanika, vlade ili predsjednika Republike, Skupština može skratiti mandat.

član 79.

Imunitet

Poslanik uživa imunitet. Poslanik ne može biti pozvan na odgovornost za govor u Skupštini. Protiv poslanika ne može se pokrenuti krivični postupak, niti odrediti pritvor bez prethodnog odobrenja Skupštine. Poslanik može biti pritvoren bez odobrenja Skupštine ako je zatečen u vršenju krivičnog dela za koje je propisana kazna u trajanju dužem od pet godina zatvora.

Imunitet, kao i poslanik, uživaju: predsjednik Republike, članovi Vlade, sudije, sudije Ustavnog suda i državni tužilac.

član 80.

Predsjednik i potpredsjednik

Skupština ima predsjednika i jednog ili više potpredsjednika, koje bira iz svog

sastava, na vrijeme od četiri godine. Predsjednik predstavlja Skupštinu, raspisuje izbore za predsjednika Republike i vrši druge poslove utvrđene Poslovníkom Skupštine.

član 81.

Nadležnost

Skupština:

- 1) donosi Ustav;
- 2) donosi zakone, druge propise i opšte akte;
- 3) donosi prostorni plan Crne Gore, budžet i završni račun;
- 4) utvrđuje načela za organizaciju državne uprave;
- 5) potvrđuje međunarodne ugovore iz nadležnosti Republike;
- 6) raspisuje republički referendum;
- 7) raspisuje javne zajmove i odlučuje o zaduživanju Crne Gore;
- 8) bira i razrješava predsjednika i članove Vlade, predsjednika i sudije Ustavnog suda, predsjednike i sudije svih sudova;
- 9) imenuje i razrješava državnog tužioca i druge funkcionare;
- 10) daje amnestiju za krivična djela utvrđena republičkim zakonom;
- 11) vrši i druge poslove utvrđene Ustavom.

član 82.

Zasijedanja

Skupština radi na redovnim i vanrednim zasijedanjima. Redovno zasijedanje održava se dva puta godišnje, u skladu sa Poslovníkom Skupštine. Prvo redovno zasijedanje počinje prvog radnog dana u martu, a drugo prvog radnog dana u oktobru. Vanredno zasijedanje saziva se na zahtjev najmanje trećine ukupnog broja poslanika, predsjednika Republike i predsjednika Vlade.

član 83.

Odlučivanje

Skupština odlučuje ako sjednici prisustvuje više od polovine ukupnog broja poslanika, a odluke donosi većinom glasova prisutnih poslanika, ako Ustavom nije drukčije određeno. Skupština odlučuje većinom glasova ukupnog broja poslanika o zakonima kojima se uređuje način ostvarivanja sloboda i prava, uređuje izborni sistem, utvrđuje materijalne obaveze građana, uređuju državni simboli, o razrešenju predsjednika Republike, o izboru Vlade i povjerenju Vladi, o raspisivanju referenduma, o skraćivanju mandata i o svom poslovniku ..

član 84.

Raspuštanje Skupštine

Skupština se raspušta ako ne izabere Vladu u roku od 60 dana od dana kada predsjednik Republike predloži kandidata za predsjednika Vlade. Skupština se ne može raspuštiti za vrijeme ratnog stanja, neposredne ratne opasnosti ili vanrednog stanja. Ako Skupština duže vrijeme ne obavlja nadležnosti utvrđene Ustavom, Vlada može, pošto sasluša mišljenje predsjednika Skupštine i predsjednika klubova poslanika u Skupštini, raspustiti Skupštinu. Vlada ne može raspustiti Skupštinu ako je pokrenut postupak glasanja o nepovjerenju Vladi. Raspuštanje Skupštine utvrđuje ukazom predsjednik Republike i određuje datum izbora za novu Skupštinu.

član 85.

Predlaganje zakona

Pravo predlaganja zakona, drugog propisa ili opšteg akta imaju Vlada, poslanik i najmanje šest hiljada birača.

2. Predsjednik Republike

član 86.

Izbor

Predsjednika Republike biraju građani neposrednim i tajnim glasanjem, na osnovu opšteg i jednakog biračkog prava, na vrijeme od pet godina. Za vrijeme ratnog stanja mandat predsjednika Republike se produžava do uspostavljanja mira. Isto lice može biti izabrano za predsjednika Republike najviše dva puta .

član 87.**Prestanak mandata**

Mandat predsjednika Republike prestaje istekom vremena na koje je biran, razrješenjem ili ostavkom. Predsjednika Republike može razriješiti Skupština samo kad Ustavni sud utvrdi da je povrijedio Ustav. Postupak za utvrđivanje povrede Ustava pokreće Skupština.

član 88.**Nadležnost**

Predsjednik Republike:

- 1) predstavlja Republiku u zemlji i inostranstvu;
- 2) proglašava ukazom zakone;
- 3) raspisuje izbore za Skupštinu;
- 4) predlaže Skupštini kandidata za predsjednika Vlade, predsjednika i sudije Ustavnog suda;
- 5) predlaže Skupštini raspisivanje republičkog referenduma;
- 6) daje pomilovanja za krivična djela propisana republičkim zakonom;
- 7) daje odlikovanja i priznanja;
- 8) vrši i druge poslove utvrđene Ustavom.

Predsjednik Republike je član Vrhovnog savjeta odbrane.

član 89.**Proglašenje zakona**

Predsjednik Republike ukazom proglašava zakon u roku od sedam dana od dana njegovog usvajanja. Predsjednik Republike može, u roku od sedam dana od dana usvajanja zakona, zahtijevati da Skupština ponovo odlučuje o zakonu. Predsjednik Republike je dužan da proglasi ponovo usvojeni zakon.

član 90.**Vršenje funkcije**

U slučaju prestanka mandata predsjednika Republike, do izbora novog predsjednika, kao i u slučaju privremene spriječenosti predsjednika da obavlja svoju funkciju, tu funkciju obavlja predsjednik Skupštine, odnosno predsjednik Vlade ako je Skupština raspuštena.

3. Vlada**član 91.****Sastav**

Vladu čine predsjednik, jedan ili više podpredsjednika i ministri.

Predsjednik

Predsjednik Vlade rukovodi Vladom.

član 92.**Izbor**

Kandidat za predsjednika Vlade iznosi u Skupštini svoj program i predlaže sastav Vlade. Ako Skupština ne prihvati program, predsjednik Republike, u roku od deset dana, predlaže novog kandidata za predsjednika Vlade.

član 93.**Nespojivost funkcije**

Član Vlade ne može vršiti poslaničku i drugu javnu funkciju, niti profesionalno obavljati drugu djelatnost.

član 94.**Nadležnost**

Vlada:

- 1) utvrđuje i vodi unutrašnju i spoljnu politiku;

- 2) predlaže i izvršava zakone, druge propise i opšte akte;
- 3) donosi uredbe, odluke i druge akte za izvršavanje zakona;
- 4) zaključuje međunarodne ugovore iz nadležnosti Republike;
- 5) predlaže prostorni plan, budžet i završni račun Republike;
- 6) utvrđuje organizaciju i način rada državne uprave;
- 7) vrši nadzor nad radom ministarstava i drugih organa uprave, poništava i ukida njihove akte;
- 8) donosi odredbe sa zakonskom snagom za vrijeme vanrednog stanja, neposredne ratne opasnosti ili rata, ako Skupština nije u mogućnosti da se sastane, koje je dužna podnijeti na potvrdu Skupštini čim ona bude u mogućnosti da se sastane;
- 9) vrši i druge poslove utvrđene Ustavom i zakonom.

član 95.

Ostavka

Vlada i član Vlade mogu podnijeti ostavku. Ostavka predsjednika Vlade smatra se ostavkom Vlade.

Razrješenje

Predsjednik Vlade može predložiti Skupštini da razriješi člana Vlade.

član 96.

Pitanje povjerenja

Vlada može u Skupštini postaviti pitanje svog povjerenja.

član 97.

Pitanje nepovjerenja

Skupština može izglasati nepovjerenje Vladi. Predlog da se glasa o nepovjerenju može podnijeti najmanje deset poslanika. O nepovjerenju Vladi glasa se najranije tri dana od podnošenja predloga. Ako je Vlada dobila povjerenje, predlog za glasanje o nepovjerenju iz istih razloga ne može se podnijeti u roku kraćem od 90 dana od dana glasanja.

član 98.**Prestanak mandata**

Vladi prestaje mandat prestankom mandata Skupštine, raspuštanjem Skupštine, podnošenjem ostavke i kad izgubi povjerenje. Vlada koja je izgubila povjerenje, koja je podnijela ostavku ili joj je prestao mandat zbog raspuštanja Skupštine, vrši funkciju do izbora nove Vlade.

član 99.**Državna uprava**

Poslove državne uprave vrše ministarstva i organi uprave.

Prenošenje i povjeravanje

Pojedini poslovi državne uprave mogu se zakonom prenijeti na lokalnu samoupravu. Pojedini poslovi državne uprave mogu se propisom Vlade povjeriti lokalnoj samoupravi, ustanovama i pravnim licima.

4. Sudstvo i državni tužilac**član 100.****Samostalnost i nezavisnost**

Sudstvo je samostalno i nezavisno. Sud sudi na osnovu Ustava i zakona.

član 101.**Sudsko vijeće**

Sud sudi u vijeću, osim kada je zakonom određeno da sudi sudija pojedinac.

Sudije

Sudsku funkciju vrši sudija i sudija porotnik.

član 102.**Javnost suđenja**

Rasprava pred sudom je javna. Izuzetno, sud može isključiti javnost rasprave ili njenog dijela.

član 103.**Stalnost funkcije**

Sudijska funkcija je stalna. Sudiji prestaje funkcija ako to sam zatraži, kad ispuni uslove za ostvarivanje prava na starosnu penziju i ako je osuđen na bezuslovnu kaznu zatvora. Sudija se razrješava dužnosti ako je osuđen za djelo koje ga čini nedostojnim za vršenje sudske funkcije, ako nestručno ili nesavjesno obavlja sudijsku funkciju ili ako trajno izgubi sposobnost za vršenje sudijske funkcije. Sudija ne može biti premješten protiv svoje volje.

član 104.**Vrhovni sud**

Vrhovni sud je najviši sud Republike.

član 105.**Državni tužilac**

Državni tužilac vrši poslove krivičnog gonjenja, ulaže pravna sredstva radi zaštite ustavnosti i zakonitosti i zastupa Republiku u imovinsko-pravnim odnosima.

Nezavisnost

Državni tužilac vrši svoju funkciju na osnovu Ustava i zakona.

Mandat

Državni tužilac se imenuje na vrijeme od pet godina.

član 106.**Nespojivost funkcije**

Sudija i državni tužilac ne mogu vršiti poslaničku i drugu javnu funkciju, niti profesionalno obavljati drugu djelatnost.

ČETVRTI DIO

USTAVNOST I ZAKONITOST

član 107.

Ustavnost i zakonitost

Zakon mora biti saglasan sa Ustavom, a drugi propis i opšti akt sa Ustavom i zakonom.

član 108.

Vacatio legis

Zakon, drugi propis i opšti akt objavljuje se prije stupanja na snagu. Zakon, drugi propis i opšti akt stupa na snagu najranije osmog dana od dana objavljivanja. Izuzetno, kad za to postoje razlozi utvrđeni u postupku donošenja, može se predvidjeti da zakon, drugi propis ili opšti akt stupa na snagu najranije danom objavljivanja.

član 109.

Povratno dejstvo

Zakon, drugi propis i opšti akt ne može imati povratno dejstvo. Izuzetno, pojedine odredbe zakona, ako to zahtijeva javni interes, utvrđen u postupku donošenja zakona, mogu imati povratno dejstvo.

član 110.

Zakonitost pojedinačnih akata

O zakonitosti pojedinačnih akata, kojima organi državne uprave i organi sa javnim ovlaštenjima rješavaju o pravima ili obavezama, odlučuje sud u upravnom sporu, ako za određenu stvar nije predviđena druga sudska zaštita. Izuzetno, u određenim vrstama upravnih stvari, upravni spor se može isključiti zakonom.

Ustavni sud

član 111.

Sastav suda

Ustavni sud ima pet sudija.

Izbor

Sudija Ustavnog suda bira se na vrijeme od devet godina i ne može biti ponovo biran. Sudija Ustavnog suda bira se iz reda istaknutih pravnika sa najmanje petnaest godina rada u struci.

Mandat

Predsjednik Ustavnog suda bira se iz reda sudija Ustavnog suda, na vrijeme od tri godine.

Nespojivost funkcije

Predsjednik i sudija Ustavnog suda ne može vršiti poslaničku i drugu javnu funkciju, niti profesionalno obavljati drugu djelatnost.

član 112.

Prestanak funkcije

Sudiji Ustavnog suda prestaje funkcija prije isteka vremena na koje je izabran ako to sam zatraži, kad ispuni uslove za starosnu penziju i ako je osuđen na безусловnu kaznu zatvora.

Razrješenje

Sudija Ustavnog suda razrješava se dužnosti ako je osuđen za djelo koje ga čini nedostojnim za vršenje funkcije ili ako trajno izgubi sposobnost za vršenje funkcije sudije Ustavnog suda.

Suspenzija

Ustavni sud može odlučiti da sudija Ustavnog suda protiv koga je pokrenut krivični postupak ne vrši dužnost dok taj postupak traje.

član 113.

Nadležnost

Ustavni sud:

- 1) odlučuje o saglasnosti zakona sa Ustavom;
- 2) odlučuje o saglasnosti drugih propisa i opštih akata o saglasnosti sa Ustavom i zakonom;
- 3) utvrđuje da li je predsjednik Republike povrijedio ustav;
- 4) odlučuje o ustavnim žalbama zbog povrede, pojedinačnim aktom ili radnjom, slo boda i prava čovjeka i građanina utvrđenih Ustavom, kad takva zaštita nije u nadležnosti Saveznog ustavnog suda i kada nije predviđena druga sudska zaštita;
- 5) rješava sukob nadležnosti između upravnih i sudskih organa, sukob nadležnosti i između ovih organa i organa lokalne samouprave i sukob nadležnosti između jedinica lokalne samouprave;
- 6) odlučuje o saglasnosti akata političke stranke i udruženja građana;
- 7) odlučuje o zabrani rada političkih stranaka i udruženja građana;
- 8) odlučuje o izbornim sporovima i sporovima u vezi sa referendumom, koji nijesu u nadležnosti redovnih sudova;
- 9) vrši druge poslove utvrđene Ustavom;

Ustavni sud može odlučivati o ustavnosti i zakonitosti akata koji su prestali da važe, ako od prestanka važenja pa do pokretanja postupka nije proteklo više od jedne godine.

član 114.

Pokretanje postupka

Svako može dati inicijativu za pokretanje postupka za ocjenjivanje ustavnosti i zakonitosti. Postupak pred Ustavnim sudom pokreću državni organi i pravna lica kad ocijene da im je povrijeđeno pravo ili interes aktom čija se ustavnost i zakonitost osporava. Ustavni sud može i sam pokrenuti postupak za ocjenjivanje ustavnosti i zakonitosti.

član 115.

Prestanak važenja

Kad Ustavni sud utvrdi da zakon, drugi propis ili opšti akt nije u saglasnosti sa Ustavom, odnosno zakonom, taj zakon, drugi propis ili opšti akt prestaje da važi danom objavljivanja odluke Ustavnog suda.

Privremena naredba

U toku postupka, do donošenja odluke, Ustavni sud može narediti da se obustavi izvršavanje pojedinačnog akta ili radnje koji su preduzeti na osnovu zakona, drugog propisa ili opšteg akta čija se ustavnost odnosno zakonitost ocjenjuje, ako bi njihovim izvršenjem mogle nastupiti neotklonjive štetne posledice.

član 116.

Odluka

Ustavni sud odlučuje većinom glasova. Odluka Ustavnog suda je opšteobavezna i izvršna. Odluke Ustavnog suda objavljuju se zajedno sa mišljenjem sudija koji nije su glasali za odluku. Kad je to potrebno, izvršenje odluke Ustavnog suda obezbjeđuje Vlada.

PETI DIO

PROMJENA USTAVA

član 117.

Predlog za promjenu

Predlog za promjenu Ustava može podnijeti najmanje deset hiljada birača, najmanje dvadesetpet poslanika, predsjednik Republike i Vlada. Predlog za promjenu Ustava sadrži odredbe za čije se promjene traži i obrazloženje. O predlogu za promjenu Ustava odlučuje Skupština dvotrećinskom većinom svih poslanika. Ako predlog za promjenu Ustava nije usvojen, isti predlog ne može se ponoviti prije isteka jedne godine od dana kada je predlog odbijen.

član118.

Amandmani

Promjena Ustava vrši se amandmanima na ustav.

Nacrt

Skupština utvrđuje nacrt amandmana na ustav. O promjeni Ustava Skupština odlučuje dvotrećinskom većinom svih poslanika.

član 119.

Bitne promjene i novi Ustav

Ako se predlog za promjenu Ustava odnosi na odredbe o državnom statusu i obliku vladavine, ako se njima sužavaju slobode i prava ili ako se predlaže donošenje novog Ustava, danom usvajanja predloga Skupština se raspušta, a nova Skupština saziva u roku od 90 dana od dana kada je predlog usvojen. Nova Skupština odlučuje dvotrećinskom većinom svih poslanika samo o onim promjenama Ustava koji sadrži usvojeni predlog, odnosno o usvojenom predlogu za donošenje novog Ustava.

ŠESTI DIO

ZAVRŠNE ODREDBE

član 120.

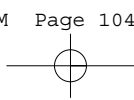
Ustavni zakon

Za sprovođenje Ustava Republike Crne Gore donijeće se ustavni zakon. Ustavni zakon proglašava se i stupa na snagu istovremeno sa Ustavom Republike Crne Gore.

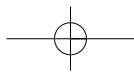
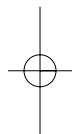
član 121.

Stupanje na snagu

Ovaj Ustav stupa na snagu danom proglašenja.

upoznaj zakon da bi ga mijenjao

**EVROPSKA KONVENCIJA
ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA
I OSNOVNIH SLOBODA**

**EVROPSKA KONVENCIJA
ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA
I OSNOVNIH SLOBODA**

Rim, 4. novembra 1950.

Vlade potpisnice ove Konvencije, kao članice Saveta Evrope,

Imajući u vidu Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija proglasila 10. decembra 1948; Imajući u vidu da ova Deklaracija ima za cilj da osigura opšte i stvarno priznanje i poštovanje prava proklamovanih u njoj;

Imajući u vidu da je cilj Saveta Evrope postizanje većeg jedinstva između njegovih članica i da je očuvanje i razvijanje osnovnih ljudskih prava i sloboda jedan od načina na koji tom cilju treba stremiti;

Potvrđujući iznova svoju duboku veru u one osnovne slobode koje su temelj pravde i mira u svetu i koje se najbolje održavaju stvarnom političkom demokratijom, s jedne strane, i zajedničkim shvatanjem i poštovanjem ljudskih prava od kojih one zavise, s druge strane;

Rešene da, kao vlade evropskih zemalja koje su sličnih pogleda i imaju zajedničko nasleđe političkih tradicija, ideala, slobode i vladavine prava, preduzmu prve korake za skupno ostvarivanje izvesnih prava navedenih u Univerzalnoj deklaraciji,

Sporazumele su se o sledećem:

**član 1.
Obaveza poštovanja ljudskih prava**

Visoke strane ugovornice jemče svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode određene u Delu I ove Konvencije.

Deo I

Prava i slobode

član 2. Pravo na život

- 1 Pravo na život svake osobe zaštićeno je zakonom. Niko ne može biti namerno lišen života, sem prilikom izvršenja presude suda kojom je osuđen za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom.
- 2 Lišenje života se ne smatra protivnim ovom članu ako proistekne iz upotrebe sile koja je apsolutno nužna:
 - a radi odbrane nekog lica od nezakonitog nasilja;
 - b da bi se izvršilo zakonito hapšenje ili sprečilo bekstvo lica zakonito lišenog slobode;
 - c prilikom zakonitih mera koje se preduzimaju u cilju suzbijanja nereda ili pobune.

član 3 Zabrana mučenja

Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

član 4 Zabrana ropstva i prinudnog rada

- 1 Niko se ne sme držati u ropstvu ili ropskom položaju.
- 2 Ni od koga se ne može zahtevati da obavlja prinudni ili obavezni rad.
- 3 Za svrhe ovog člana izraz „prinudni ili obavezni rad„ ne obuhvata:
 - a rad uobičajen u sklopu lišenja slobode određenog u skladu sa odredbama člana 5. ove Konvencije ili tokom uslovnog otpusta;
 - b službu vojne prirode ili, u zemljama u kojima se priznaje prigovor savesti, službu koja se zahteva umesto odsluženja vojne obaveze;
 - c rad koji se iziskuje u slučaju kakve krize ili nesreće koja preči opstanku ili dobrobiti zajednice;
 - d rad ili službu koji čine sastavni deo uobičajenih građanskih dužnosti.

član 5 Pravo na slobodu i sigurnost

- 1 Svako ima pravo na slobodu i bezbednost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sledećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

- a u slučaju zakonitog lišenja slobode na osnovu presude nadležnog suda;
 - b u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili radi obezbeđenja ispunjenja neke obaveze propisane zakonom;
 - c u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično delo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se predupredilo izvršenje krivičnog dela ili bekstvo po njegovom izvršenju.
 - d u slučaju lišenja slobode maloletnog lica na osnovu zakonite odluke u svrhu vaspitnog nadzora ili zakonitog lišenja slobode radi njegovog privođenja nadležnom organu.
 - e u slučaju zakonitog lišenja slobode da bi se sprečilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog lišenja slobode duševno poremećenih lica, alkoholičara ili uživalaca droga ili skitnica.
 - f u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se sprečio njegov neovlašćeni ulazak u zemlju, ili lica protiv koga se preduzimaju mere u cilju deportacije ili ekstradicije.
- 2 Svako ko je uhapšen biće odmah i na jeziku koji razume obavешten o razlozima za njegovo hapšenje i o svakoj optužbi protiv njega.
 - 3 Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1.c ovog člana biće bez odlaganja izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije i imaće pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se usloviti jemstvima da će se lice pojaviti na suđenju.
 - 4 Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito.
 - 5 Svako ko je bio uhapšen ili lišen slobode u suprotnosti s odredbama ovog člana ima utuživo pravo na naknadu.

član 6

Pravo na pravično suđenje

- 1 Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona. Presuda se izriče javno, ali se štampa i javnost mogu isključiti s celog ili s dela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne bezbednosti u demokratskom društvu, kada to zahtevaju interesi maloletnika ili zaštita privatnog života stranaka, ili u meri koja je, po mišljenju suda, nužno potrebna u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla da naškodi interesima pravde.
- 2 Svako ko je optužen za krivično delo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.
- 3 Svako ko je optužen za krivično delo ima sledeća minimalna prava:
 - a da u najkraćem mogućem roku, posebno i na jeziku koji razume, bude

- obavešten o prirodi i razlozima za optužbu protiv njega;
- b da ima dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane;
 - c da se brani lično ili putem branioca koga sam izabere ili, ako nema dovoljno sredstava da plati za pravnu pomoć, da ovu pomoć dobije besplatno kada interesi pravde to zahtevaju;
 - d da ispituje svedoke protiv sebe ili da postigne da se oni ispituju i da se obezbedi prisustvo i saslušanje svedoka u njegovu korist pod istim uslovima koji važe za one koji svedoče protiv njega;
 - e da dobije besplatnu pomoć prevodioca ako ne razume ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu.

član 7

Kažnjavanje samo na osnovu zakona

- 1 Niko se ne može smatrati krivim za krivično delo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vreme kada je izvršeno, nije predstavljalo krivično delo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći strožija kazna od one koja je bila propisana u vreme kada je krivično delo izvršeno.
- 2 Ovaj član ne utiče na suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vreme izvršenja smatralo krivičnim delom prema opštim pravnim načelima koja priznaju civilizovani narodi.

član 8

Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života

- 1 Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.
- 2 Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

član 9

Sloboda misli, savesti i veroispovesti

- 1 Svako ima pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti; ovo pravo uključuje slobodu promene vere ili uverenja i slobodu čoveka da, bilo sam ili zajedno s drugima, javno ili privatno, ispoljava veru ili uverenje molitvom, propovedi, običajima i obredom.
- 2 Sloboda ispovedanja vere ili ubeđenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

član 10**Sloboda izražavanja**

- 1 Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu pose dovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.
- 2 Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nere da ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

član 11**Sloboda okupljanja i udruživanja**

- 1 Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo da osniva sindikat i učlanjuje se u njega radi zaštite svojih interesa.
- 2 Za vršenje ovih prava neće se postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovim se članom ne sprečava zakonito ograničavanje vršenja ovih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.

član 12**Pravo na sklapanje braka**

Muškarci i žene odgovarajućeg uzrasta imaju pravo da stupaju u brak i zasnivaju porodicu u skladu s unutrašnjim zakonima koji uređuju vršenje ovog prava.

član 13**Pravo na delotvorni pravni lek**

Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.

član 14**Zabrana diskriminacije**

Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

član 15

Odstupanje u vanrednim okolnostima

- 1 U doba rata ili druge javne opasnosti koja prethodi opstanku nacije, svaka Visoka strana ugovornica može da preduzme mere koje odstupaju od njenih obaveza po ovoj Konvenciji, i to u najnužnijoj meri koju iziskuje hitnost situacije, s tim da takve mere ne budu u neskladu s njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu.
- 2 Prethodna odredba ne dopušta odstupanja od člana 2, osim u pogledu smrti prouzrokovane zakonitim ratnim postupcima, ili člana 3, 4. (stav 1.) i 7.
- 3 Svaka Visoka strana ugovornica koja koristi svoje pravo da odstupa od odredbi Konvencije obaveštava u potpunosti generalnog sekretara Saveta Evrope o merama koje preduzima i razlozima za njih. Ona takođe obaveštava generalnog sekretara Saveta Evrope kada takve mere prestanu da deluju i kada odredbe Konvencije ponovo počnu da se primenjuju u potpunosti.

član 16

Ograničenja političke aktivnosti stranaca

Nijedna odredba članova 10, 11 i 14. neće se tumačiti tako da sprečava Visoke strane ugovornice da ograničavaju političku delatnost stranaca.

član 17

Zabrana zloupotrebe prava

Ništa u ovoj Konvenciji ne može se tumačiti tako da podrazumeva pravo bilo koje države, grupe ili lica da se upuste u neku delatnost ili izvrše neki čin koji je usmeren na poništavanje bilo kog od navedenih prava i sloboda ili na njihovo ograničavanje u većoj meri od one koja je predviđena Konvencijom.

član 18

Granice korišćenja ograničenja prava

Ograničenja navedenih prava i sloboda koja su dozvoljena ovom Konvencijom neće se primenjivati ni u koje druge svrhe sem onih zbog kojih su propisana.

Deo II

Evropski sud za ljudska prava

član 19

Uspostavljanje Suda

Da bi se obezbedilo poštovanje obaveza iz Konvencije i protokola uz nju koje su prihvatile Visoke strane ugovornice, ustanovljava se Evropski sud za ljudska prava, u daljem tekstu „Sud„. Sud će raditi kao stalni organ.

član 20

Broj sudija

Sud se sastoji od onolikog broja sudija koliko je Visokih strana ugovornica.

član 21

Uslovi za izbor

- 1 Sudije moraju imati visoki moralni ugled i posedovati kvalifikacije potrebne za obavljanje visokih sudskih funkcija, odnosno biti priznati pravni stručnjaci.
- 2 Sudije služe u ličnom svojstvu.
- 3 Tokom svog mandata sudije se ne mogu baviti poslovima koji su nespojivi s njihovom nezavisnošću, nepristrasnošću ili zahtevima stalne službe; sva pitanja u vezi s primenom ovog stava rešava Sud.

član 22

Izbor sudija

- 1 Za svaku stranu ugovornicu sudiju bira Parlamentarna skupština većinom glasova, sa liste od tri kandidata koje dotična Visoka strana ugovornica predloži.
- 2 Isti postupak se primenjuje za popunu Suda u slučaju pristupanja novih Visokih strana ugovornica, kao i prilikom popunjavanja upražnjenih mesta.

član 23

Trajanje mandata

- 1 Sudije se biraju na period od šest godina. Oni se mogu ponovo birati. Međutim, mandat jedne polovine sudija izabranih na prvim izborima ističe posle tri godine.
- 2 Sudije čiji mandat ističe na kraju početnog trogodišnjeg perioda žrebom određuje generalni sekretar Saveta Evrope neposredno posle izbora.
- 3 Da bi se obezbedilo da se, koliko je to moguće, mandat jedne polovine sudija obnavlja svake tri godine, Parlamentarna skupština može pre svakih sledećih izbora odlučiti da mandat ili mandati jednog ili više sudija koji budu izabrani traju duže ili kraće od šest godina, ali ne duže od devet i ne kraće od tri godine.
- 4 Kada je reč o više mandata, a Parlamentarna skupština primenjuje prethodni stav,

- generalni sekretar Saveta Evrope žrebom raspoređuje mandate neposredno posle izbora.
- 5 Sudija izabran na mesto sudije čiji mandat nije istekao obavlja dužnost svog prethodnika do okončanja njegovog mandata.
 - 6 Sudiji ističe mandat kada napuni sedamdeset godina života.
 - 7 Sudije ostaju na dužnosti dok ne budu zamenjeni. Međutim, oni nastavljaju da rade na predmetima koje su već uzeli u razmatranje.

član 24

Razrešenje

Sudija se ne može razrešiti svoje funkcije dok druge sudije ne odluče dvotrećinskom većinom da on više ne ispunjava potrebne uslove.

član 25

Sekretarijat i stručni saradnici

Sud ima sekretarijat čije se funkcije i organizacija određuju Poslovníkom Suda. Sudu pomažu stručni saradnici.

član 26

Opšta sednica Suda

Na opštoj sednici Sud

- a bira predsednika i jednog ili dva potpredsednika Suda na period od tri godine; oni se mogu ponovo birati;
- b ustanovljava veća za određeni vremenski period;
- c bira predsednike veća Suda; oni se mogu ponovo birati;
- d usvaja poslovnik Suda; i
- e bira sekretara Suda i jednog ili više njegovih zamenika.

član 27

Odbori, veća i Veliko veće

- 1 Sud razmatra predmete u odborima od tri sudije, veću od sedam sudija i u Velikom veću od sedamnaest sudija. Veća suda uspostavljaju odbore za određeni vremenski period.
- 2 Po službenoj dužnosti u sastav veća i Velikog veća ulazi sudija izabran sa liste zainteresovane države ili, ako takvog nema ili nije u mogućnosti da učestvuje u radu, drugo lice po njenom izboru koje će obavljati sudsku funkciju.
- 3 U sastav Velikog veća takoe ulaze predsednik i potpredsednici Suda, predsednici veća i druge sudije izabrane u skladu s poslovnikom Suda. Kada se predmet iznese pred Veliko veće na osnovu člana 43, sudije članovi veća koje je donelo presudu ne mogu učestvovati u radu Velikog veća, s izuzetkom predsednika veća i sudije koji je izabran sa liste zainteresovane države.

član 28

Izjave odbora o neprihvatljivosti

Odbor može jednoglasnom odlukom da proglašuje neprihvatljivom ili da skine s liste predmeta pojedinačnu predstavku podnetu na osnovu člana 34, ako se takva odluka može doneti bez daljeg ispitivanja. Ova odluka je konačna.

član 29

Odluke veća o prihvatljivosti i suštini stvari

- 1 Ako nije doneta odluka iz člana 28, veće odlučuje o prihvatljivosti i suštini pojedinačnih predstavki podnetih na osnovu člana 34.
- 2 Veće odlučuje i o prihvatljivosti i suštini međudržavnih predstavki podnetih na osnovu člana 33.
- 3 Odluka o prihvatljivosti se donosi posebno osim kada Sud, u izuzetnim slučajevima, drukčije odluči.

član 30

Ustupanje nadležnosti Velikom veću

Ako se povodom predmeta koji veće razmatra pokrene neko ozbiljno pitanje od značaja za tumačenje Konvencije ili protokola uz nju, ili ako rešenje pitanja pred većem može da dovede do rezultata koji nije u saglasnosti s nekom prethodno donetom presudom Suda, veće može, sve dok ne donese presudu, da ustupi nadležnost Velikom veću, izuzev kada se tome protivi jedna od stranaka u sporu.

član 31

Ovlašćenja Velikog veća

Veliko veće

- a odlučuje o predstavkama podnetim na osnovu člana 33. i člana 34, kada mu neko od veća ustupi nadležnost na osnovu člana 30. ili kada mu je predmet upućen na osnovu člana 43; i
- b razmatra zahteve za savetodavna mišljenja podnete na osnovu člana 47.

član 32

Nadležnost Suda

- 1 Nadležnost Suda se proteže na sve predmete koji se tiču tumačenja i primene ove Konvencije i protokola uz nju, a koji su mu upućeni na osnovu članova 33, 34 i 47.
- 2 U sporovima oko nadležnosti odlučuje Sud.

član 33

Međudržavni sporovi

Svaka Visoka strana ugovornica može ukazati Sudu na svaku povredu odredbi Konvencije ili protokola uz nju za koju smatra da se može pripisati nekoj drugoj Visokoj strani ugovornici.

član 34

Pojedinačne predstavke

Sud može da prima predstavke od svake osobe, nevladine organizacije ili grupe lica koji tvrde da su žrtve povrede prava ustanovljenih Konvencijom ili protokolima uz nju, učinjene od strane neke Visoke strane ugovornice. Visoke strane ugovornice obavezuju se da ni na koji način ne ometaju stvarno vršenje ovog prava.

član 35

Uslovi prihvatljivosti

- 1 Sud može uzeti predmet u postupak tek kada se iscrpu svi unutrašnji pravni lekovi, u skladu sa opštepriznatim načelima međunarodnog prava, i u roku od šest meseci od dana kada je povodom njega doneta pravosnažna odluka.
- 2 Sud ne postupa po pojedinačnoj predstavi podnetoj na osnovu člana 34. koja je
 - a anonimna, ili
 - b u suštini istovetna s predstavkom koju je Sud već razmatrao, ili koja je već podneta nekoj drugoj međunarodnoj instanci radi ispitivanja, odnosno rešavanja a ne sadrži nove relevantne činjenice.
- 3 Sud proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku podnetu na osnovu člana 34. za koju smatra da je nespojiva s odredbama Konvencije ili protokola uz nju, očigledno neosnovana, ili predstavlja zloupotrebu prava na predstavku.
- 4 Sud odbacuje svaku predstavku koju smatra neprihvatljivom u smislu ovog člana. On to može učiniti u svakoj fazi postupka.

član 36

Intervencija trećih lica

- 1 Visoka strana ugovornica čiji je podnosilac predstavke državljanin može podneti pisani podnesak i uzeti učešće u raspravi u predmetima pred većem ili Velikim većem.
- 2 Predsednik Suda može u interesu ispravnog postupanja pozvati Visoku stranu ugovornicu koja nije strana u postupku ili svaku zainteresovano lice koje nije podnosilac predstavke da podnesu pisani podnesak ili uzmu učešće u raspravi.

član 37

Brisanje predavki

- 1 Sud u svakoj fazi postupka može odlučiti da izbriše predstavku sa liste predmeta ako se na osnovu okolnosti može zaključiti:
 - a da podnosilac predstavke ne namerava da dalje učestvuje u postupku; ili
 - b da je stvar razrešena; ili
 - c da iz svakog drugog razloga koji Sud utvrdi nije više opravdano nastaviti sa ispitivanjem predstavke.

Međutim, Sud nastavlja s ispitivanjem predstavke ako je to potrebno radi poštovanja ljudskih prava ustanovljenih Konvencijom i protokolima uz nju.

- 2 Sud može odlučiti da predstavku vrati na svoju listu predmeta ako smatra da okolnosti to nalažu.

član 38

Ispitivanje predmeta i postupak prijateljskog poravnania

- 1 Ako Sud proglaši predstavku prihvatljivom, on
 - a nastavlja ispitivanje predmeta zajedno s predstavnicima stranaka i, ako je to potrebno, preduzima istragu, za čije će mu efikasno sprovođenje države u pitanju pružiti sve potrebne olakšice.
 - b stavlja se na raspolaganje stranama u sporu kako bi se postiglo prijateljsko poravnanie zasnovano na poštovanju ljudskih prava ustanovljenih Konvencijom i protokolima uz nju.
- 2 Postupak koji se vodi na osnovu stava 1.b poverljive je prirode.

član 39

Postizanje prijateljskog poravnania

Ako se postigne prijateljsko poravnanie, Sud briše predmet sa svoje liste odlukom koja sadrži kratak opis činjenica i postignutog rešenja.

član 40

Javna rasprava i uvid u spise

- 1 Rasprave su javne, sem kada Sud u posebnim okolnostima odluči drukčije.
- 2 Spisi deponovani kod Sekretara dostupni su javnosti, sem kada predsednik Suda odluči drukčije.

član 41

Pravično zadovoljenje

Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.

član 42

Presude veća

Presude veća postaju pravosnažne u skladu s odredbama člana 44, stav 2.

član 43

Obraćanje Velikom veću

- 1 U roku od tri meseca od dana donošenja presude veća svaka stranka može, u posebnim slučajevima, da zahteva da se predmet iznese pred Veliko veće.
- 2 Kolegijum od pet sudija Velikog veća prihvatiće zahtev ako se predmet tiče nekog značajnog pitanja vezanog za tumačenje Konvencije ili ozbiljnog pitanja od opšte važnosti.
- 3 Ako kolegijum prihvati zahtev, Veliko veće odlučuje o predmetu presudom.

član 44
Pravosnažne presude

- 1 Presuda Velikog veća je pravosnažna.
- 2 Presuda veća postaje pravosnažna
 - a kada stranke izjave da neće zahtevati da se predmet iznese pred Veliko veće;ili
 - b tri meseca posle donošenja presude, ako se ne zatraži da se predmet iznese pred Veliko veće; ili
 - c kada kolegijum odbije zahtev za obraćanje Velikom veću na osnovu člana 43.
- 3 Pravosnažna presuda se objavljuje.

član 45
Obrazloženja presuda i odluka

- 1 Obrazloženje se daje za presude i za odluke kojima se predstavka proglašava prihvatljivom ili neprihvatljivom.
- 2 Ako presuda u celosti ili jednom svom delu ne predstavlja jednoglasno mišljenje sudija, svaki sudija ima pravo da iznese izdvojeno mišljenje.

član 46
Obaveznost i izvršenje presuda

- 1 Visoke strane ugovornice preuzimaju obavezu da se povinuju pravosnažnoj presudi Suda u svakom predmetu u kome su stranke.
- 2 Pravosnažna presuda Suda se dostavlja Komitetu ministara koji nadgleda njeno izvršenje.

član 47
Savetodavna mišljenja

- 1 Na zahtev Komiteta ministara Sud može da daje savetodavna mišljenja o pravnim pitanjima koja se tiču tumačenja Konvencije i protokola uz nju.
- 2 Takva mišljenja se ne mogu baviti pitanjima koja se odnose na sadržaj ili obuhvat prava i sloboda ustanovljenih Delom I Konvencije i protokolima uz nju, kao ni bilo kojim drugim pitanjem koje bi Sud ili Komitet ministara mogli da razmatraju u vezi s postupcima koji se mogu pokrenuti u skladu sa Konvencijom.
- 3 Za odluke Komiteta ministara da zahteva savetodavno mišljenje Suda potrebna je većina glasova predstavnika koji imaju pravo da u Komitetu zasedaju.

član 48
Nadležnost Suda da daje savetodavna mišljenja

Sud odlučuje da li zahtev za davanje savetodavnog mišljenja koji podnese Komitet ministara spada u njegovu nadležnost određenu članom 47.

upoznaj zakon da bi ga mijenjao

član 49

Obrazloženje savetodavnih mišljenja

- 1 Savetodavna mišljenja Suda se obrazlažu.
- 2 Ako savetodavno mišljenje u celosti ili jednom svom delu ne predstavlja jedno glasno mišljenje sudija, svaki sudija ima pravo da iznese izdvojeno mišljenje.
- 3 Savetodavna mišljenja Suda dostavljaju se Komitetu ministara.

član 50

Troškovi Suda

Troškove Suda snosi Savet Evrope.

član 51

Privilegije i imuniteti sudija

Tokom vršenja svoje funkcije sudije uživaju privilegije i imunitete predviđene članom 40. Statuta Saveta Evrope i sporazumima donetim na osnovu njega.

Deo III

Ostale odredbe

član 52

Obaveštenja generalnom sekretaru

Po prijemu zahteva od generalnog sekretara Saveta Evrope, svaka Visoka strana ugovornica pružiće objašnjenje o načinu na koji njeno unutrašnje pravo obezbeđuje stvarnu primenu svih odredaba ove Konvencije.

član 53

Obezbeđenje postojećih ljudskih prava

Nijedna odredba ove Konvencije neće se tumačiti tako da ograničava odnosno ugrožava ljudska prava i osnovne slobode koji bi bili priznati po zakonima svake Visoke strane ugovornice ili po svakom drugom sporazumu čija je ona strana ugovornica.

član 54

Ovlašćenja Komiteta ministara

Ništa u ovoj Konvenciji ne dira u ovlašćenja koja su data Komitetu ministara Statutom Saveta Evrope.

član 55

Isključenje drugih načina za rešavanje spora

Visoke strane ugovornice saglasile su se da se neće koristiti, izuzev ako postoji poseban sporazum, postojećim međusobnim ugovorima, konvencijama ili deklaracijama kako bi neki spor koji proizilazi iz tumačenja ili primene ove Konvencije putem predstavke podnele da se rešava nekim drugim načinom, a ne onima koji su predviđeni ovom Konvencijom.

član 56

Teritorijalna primena

- 1 Prilikom ratifikacije, ili u svako doba posle toga, svaka država može izjaviti, putem notifikacije upućene generalnom sekretaru Saveta Evrope, da će se u skladu sa odredbama stava 4. ovog člana ova Konvencija primenjivati na sve ili na neku od teritorija za čije je međunarodne odnose odgovorna.
- 2 Konvencija će se primenjivati na teritoriju ili teritorije označene u notifikaciji počev od tridesetog dana po prijemu ove notifikacije od strane generalnog sekretara Saveta Evrope.
- 3 Pri primeni odredaba ove Konvencije na takvim teritorijama vodiće se računa o lokalnim potrebama.

- 4 Svaka država koja je dala izjavu u saglasnosti sa stavom 1. ovog člana može u svako doba posle toga izjaviti da prihvata nadležnost Suda u pogledu primanja predstavi od pojedinaca, nevladinih organizacija ili grupa lica prema odredbama člana 34. Konvencije, a u odnosu na neku ili više teritorija na koje se izjava odnosi.

član 57 **Rezerve**

- 1 Prilikom potpisivanja ove Konvencije, ili prilikom deponovanja instrumenta ratifikacije, svaka država može staviti rezervu na svaku pojedinu odredbu Konvencije u obimu u kome neki zakon koji je tada na snazi na njenoj teritoriji nije saglasan sa tom odredbom. Rezerve opšteg karaktera nisu dozvoljene na osnovu ovog člana.
- 2 Svaka rezerva stavljena na osnovu ovog člana sadrži kratku izjavu o zakonu u pitanju.

član 58 **Otkazivanje**

- 1 Visoka strana ugovornica može otkazati ovu Konvenciju tek po proteku pet godina od dana kada je postala strana ugovornica i to putem otkaza sa šestomesečnim otkaznim rokom, koji se dostavlja generalnom sekretaru Saveta Evrope, koji o tome obaveštava druge Visoke strane ugovornice.
- 2 Otkaz ne može imati za posledicu da se Visoka strana ugovornica u pitanju oslobodi svojih obaveza prema ovoj Konvenciji u pogledu svake radnje učinjene do dana kada je otkaz počeo da deluje, a koja bi mogla da predstavlja kršenje tih obaveza.
- 3 Pod ovim istim uslovima, svaka Visoka strana ugovornica koja prestane da bude članica Saveta Evrope prestaje da bude i ugovornica ove Konvencije.
- 4 Saglasno odredbama prethodnih stavova, Konvencija se može otkazati u odnosu na svaku teritoriju za koju je saglasno odredbama člana 56. izjavljeno da se primenjuje.

član 59 **Potpis i ratifikacija**

- 1 Ova Konvencija je otvorena za potpis članicama Saveta Evrope. Ona se ratifikuje. Ratifikacije se deponuju kod generalnog sekretara Saveta Evrope.
- 2 Ova Konvencija stupa na snagu posle deponovanja deset instrumenata ratifikacije.
- 3 U pogledu svakog potpisnika koji je bude ratifikovao posle toga, Konvencija stupa na snagu na dan kada ovaj deponuje svoj instrument ratifikacije.
- 4 Generalni sekretar Saveta Evrope obaveštava sve članice Saveta Evrope o stupanju na snagu ove Konvencije, o imenima Visokih strana ugovornica koje su je ratifikovale i o svim instrumentima ratifikacije naknadno deponovanim.
Sačinjeno u Rimu, dana 4. novembra 1950, na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta podjednako verodostojna, u jednom primerku koji se pohranjuje u arhivi Saveta Evrope. Generalni sekretar će dostaviti overene prepise svakoj potpisnici.

**IZMJENJENA I DOPUNJENA
EVROPSKA POVELJA O PARTICIPACIJI
MLADIH U LOKALNOM I REGIONAL-
NOM ŽIVOTU**

Izmjenjena i dopunjena Evropska povelja o participaciji mladih u lokalnom i regionalnom životu

Participacija se ne svodi samo na glasanje ili isticanje kandidature na izborima, mada su i to važni elementi. Građanska participacija i djelovanje podrazumijevaju da građani imaju prava, sredstva, prostor i priliku - a tamo gdje je to potrebno, i podršku - da učestvuju u odlukama i utiču na njih i da se uključuju u postupke i aktivnosti kako bi doprinosili izgradnji boljeg društva .

Lokalne i regionalne vlasti najbliže mladoj osobi igraju veoma važnu ulogu u unaprijeđivanju participacije mladih. Od ključnog je značaja da oni mogu da oblikuju i utiču na odluke i postupke kada su mladi, a ne u nekom kasnijem životnom dobu .

Sektorske politike

- Politika sporta, dokolice i društvene aktivnosti ;
- Politika povećanja zaposlenosti mladih i borbe protiv nezaposlenosti;
- Urbano okruženje, životni prostor, stambena politika i prevoz;
- Obrazovna politika kojom se podstiče participacija mladih;
- Politika mobilnosti i razmene;
- Zdravstvena politika;
- Politika ravnopravnosti polova;
- Posebna politika za ruralna područja;
- Politika pristupa kulturi
- Politika održivog razvoja i životnog okruženja;
- Politika borbe protiv nasilja i kriminaliteta;
- Antidiskriminatorna politika;
- Seksualna politika;
- Politika pristupa pravima i zakonu

Instrumenti participacije mladih

- Edukacija o participaciji mladih;
- Informisanje mladih;
- Promovisanje participacije mladih putem informativnih i komunikacionih tehnologija;
- Promovisanje participacije mladih u medijima
- Podsticanje mladih da se bave dobrovoljnim radom i da se posvećuju ciljevima zajednice;
- Podrška projektima i inicijativama mladih;
- Promovisanje organizacija mladih;
- Participacija mladih u nevladinim organizacijama i političkim partijama

Institucionalna participacija mladih u lokalnim i regionalnim poslovima

- Omladinski savjeti, omladinski parlamenti, omladinski forumi;
- Podrška strukturama participacije mladih

EVOPSKA POVELJA O
LOKALNOJ SAMOUPRAVI
SAVET EVROPE

EVOPSKA POVELJA O LOKALNOJ SAMOUPRAVI SAVET EVROPE, STRAZBUR, 15. oktobar 1985.

PREAMBULA

Zemlje članice Saveta Evrope, potpisnice ove povelje, Imajući u vidu da je cilj Saveta Evrope da postigne veće jedinstvo među svojim članicama, u svrhu očuvanja i postizanja ideala i principa koji predstavljaju njihovo zajedničko nasleđe;

Imajući u vidu to da je jedan od metoda kojima je ovaj cilj moguće postići - sporazumevanje na administrativnom planu; Imajući u vidu to da je pravo građana da učestvuju u vođenju javnih poslova demokratski princip koji važi u svim zemljama-članicama Saveta Evrope:

Uverene da je najneposrednije ostvarivanje ovog prava moguće upravo na lokalnom nivou;

Uverene da samo lokalne vlasti sa stvarnim odgovornostima mogu da obezbede upravu koja će biti i efikasna i bliska građanima;

Svesne da je očuvanje i jačanje lokalne samouprave u različitim evropskim zemljama značajan doprinos izgradnji Evrope zasnovane na načelima demokratije i decentralizacije vlasti;

Ocenjujući da sve ovo podrazumeva postojanje lokalnih vlasti koje poseduju demokratski obrazovane organe za donošenje odluka i raspoložu visokim stepenom autonomije, u skladu sa svojim odgovornostima i kojima stoje na raspolaganju odgovarajući putevi i načini da ove odgovornosti realizuju. kao i sredstva potrebna za njihovu realizaciju.

Dogovorile su se kako sledi:

član 1.

Zemlje potpisnice će se smatrati obaveznim da poštuju sledeće članove ove povelje, na način i u obimu predviđenom članom 12. Povelje:

DEO I

član 2.

Ustavna i zakonska osnova lokalne samouprave

Princip lokalne samouprave biće utvrđen zakonodavstvom zemlje potpisnice i, gde je to moguće - ustavom

član 3.

Koncept lokalne samouprave

1. Lokalna samouprava podrazumeva pravo i osposobljenost lokalnih viasti da, u granicama zakona, regulišu i rukovode određenim delovima javnih poslova, na osnovu sopstvene odgovornosti i u interesu lokalnog stanovništva.
2. Ovo pravo lokalne vlasti će vršiti putem saveta ili skupština. sastavljenih od članova izabranih na slobodnim izborima, tajnim glasanjem, na bazi neposrednog, opsteg, za sve jednakog biračkog prava, a koji (saveti, odnosno skupštine) mogu da imaju izvršne organe koji su im odgovorni. Ovo pravo neće ni u kojem smislu derogirati zborove građana, referendum ili bilo koji drugi oblik neposrednog učešća građana u odlučivanju - tamo gde su oni predviđeni statutom.

član 4.

Delokrug lokalne samouprave

1. Osnovna prava i dužnosti lokalnih vlasti biće utvrđeni ustavom ili statutom. Time se, međutim, ne sprečava prenošenje na lokalne vlasti prava i odgovornosti za specifične zadatke u skladu sa zakonom.
2. Lokalne vlasti će, u granicama zakona, imati puno diskreciono pravo da sprovode svoje inicijative u vezi sa svim stvarima koje nisu isključene iz njihove nadležnosti niti stavljene u nadležnost neke druge vlasti.
3. Javni poslovi će se po pravilu, vršiti pre svega od strane onih vlasti koje su najbliže građanima. Prilikom prenosjenja odgovornosti na neku drugu vlast vodiće se računa o obimu i prirodi posla, kao i o zahtevima efikasnosti i ekonomičnosti.
4. Prava poverena lokalnim vlastima će, po pravilu, biti puna i isključiva. Ona ne smeju biti uskraćena ili ograničena od strane neke druge - centralne ili regionalne vlasti osim u slučajevima predviđenim zakonom.
5. U slučajevima prenosjenja ovlašćenja sa centralnih i regionalnih na lokalne vlasti, lokalnim vlastima će, u sto je moguće većoj meri, biti dozvoljeno da prilagođavaju njihovo sprovođenje lokalnim uslovima.
6. Lokalne vlasti će biti konsultovane, u najvećoj mogućoj meri, pravovremeno i na odgovarajući način u procesu planiranja i donošenja odluka o svim stvarima koje ih se direktno tiču.

član 5.

Zaštita granica lokalnih zajednica

1. Promene granica teritorije na kojoj se prostire autoritet lokalnih vlasti neće se vršiti bez prethodnog konsultovanja zainteresovanih lokalnih zajednica, ukoliko je moguće putem referenduma, u slučajevima kada je to statutom dozvoljeno.

član 6.

Odgovarajuća organizacija uprave i izvori sredstava za obavljanje poslova lokalnih vlasti

1. U meri u kojoj to nije u sukobu sa opštijim statutarnim odredbama, lokalne vlasti će imati mogućnost da određuju sopstvenu, internu upravnu strukturu, s ciljem

njenog prilagođavanja lokalnim potrebama i efikasnog rukovođenja radom organa uprave.

2. Uslovi rada zaposlenih u lokalnim vlastima biće takvi da omoguće zapošljavanje visokokvalitetnog osoblja, sposobnog i kompetentnog. U tom cilju, obezbediće se odgovarajući uslovi i mogućnost za obuku zaposlenih u upravi, njihovo odgovarajuće nagrađivanje, kao i mogućnost za napredovanje u službi.

član 7.

Uslovi vršenja funkcija lokalnih vlasti

1. Uslovi rada izabranih lokalnih funkcionera moraju biti takvi da obezbeđuju slobodno vršenje njihovih funkcija.
2. Ti uslovi podrazumevaju i odgovarajuću finansijsku kompenzaciju troškova nastalih u vršenju ovih dužnosti, kao i gde je to potrebno, nadoknadu za izgubljenju zaradu, odnosno naknadu za obavljanje dužnosti, uz odgovarajuće socijalno osiguranje.
3. Sve funkcije i aktivnosti koje se smatraju inkompatibilnim sa vršenjem dužnosti lokalnog funkcionera biće predviđene statutom ili osnovnim pravnim načelima.

član 8.

Upravni nadzor nad radom lokalnih vlasti

1. Sve vrste upravnog nadzora nad radom lokalnih vlasti mogu se vršiti isključivo u slučajevima i postupku predviđenim ustavom i zakonom.
2. Svaki oblik upravnog nadzora nad radom lokalnih vlasti će, po pravilu, imati za cilj jedino da obezbedi usklađenost rada lokalnih vlasti sa zakonom i ustavnim načelima. Upravni nadzor nad radom lokalnih vlasti mogu vršiti visi nivoi vlasti radi obezbeđivanja ekspeditivnosti u obavljanju onih poslova koji su delegirani lokalnim vlastima.
3. Upravni nadzor nad radom lokalnih vlasti vršiće se na način kojim će se obezbediti da intervencija kontrolnog organa bude u srazmeri sa značajem interesa koji se stiti.

član 9.

Izvori finansiranja lokalnih vlasti

1. Lokalne vlasti će, u skladu sa ekonomskom politikom zemlje, imati pravo na odgovarajuće sopstvene izvore finansiranja. kojima će raspolagati slobodno, u okviru svojih ovlašćenja.
2. Izvori finansiranja lokalnih vlasti će biti primereni njihovim dužnostima koje propisuju ustav ili zakon.
3. Najmanje jedan deo sredstava lokalnih vlasti će poticati od lokalnih taksi i nakna da za koje lokalne vlasti. u meri utvrđenoj statutom, imaju pravo da utvrđuju stope.
4. Sistemi finansiranja na kojima se zasnivaju izvori sredstava lokalnih vlasti treba da

budu dovoljno raznoliki i elastični kako bi omogućili usklađivanje, u najvećoj mogućoj meri, sa stvarnim promenama troškova koje nametne obavljanje dužnosti lokalnih vlasti.

5. Potreba zaštite finansijski slabijih lokalnih vlasti nalaze uspostavljanje odgovarajućih postupaka ili mera finansijskog ujednačavanja, sa ciljem ispravljanja posledica nejednake distribucije izvora finansiranja, odnosno finansijskog opterećenja lokalnih vlasti. Takvim postupcima ili merama ne mogu se sužavati prava lokalnih vlasti koja one imaju u okvirima svoje nadležnosti.
6. Lokalne vlasti će, na odgovarajući način, biti konsultovane u pogledu metoda na osnovu kojeg će im biti dodeljeni redistribuirani izvori finansiranja.
7. Koliko je god to moguće, sredstva koja se prenose lokalnim vlastima neće imati karakter namenskih sredstava. Dodelom tih sredstava ne može se ugroziti diskreciono pravo lokalnih vlasti da vode politiku u okviru svojih ovlašćenja.
8. Kako bi im se omogućilo uzimanje kredita za kapitalne investicije, lokalnim vlastima je neophodno omogućiti pristup nacionalnom tržištu kapitala, u skladu sa zakonom.

član 10.

Pravo lokalnih vlasti na udruživanje

1. Lokalne vlasti imaju pravo da u vršenju svojih dužnosti međusobno saraduju i da se, u skladu sa zakonom, udružuju sa drugirn lokalnim vlastima radi vršenja poslova od zajedničkog interesa.
2. Svaka zemlja mora priznati pravo lokalnim vlastima da pripadaju udruženju (savezu) lokalnih vlasti - radi zaštite i unapređenja njihovih zajedničkih interesa i da pripadaju medunarodnoj organizaciji vlasti.
3. Lokalne vlasti imaju pravo da, pod uslovima koji mogu biti propisani zakonom, saraduju sa odgovarajućim lokalnim vlastima drugih zemalja.

član 11.

Zakonska zaštita lokalne samouprave

Lokalne vlasti imaju pravo na pravna sredstva radi obezbeđivanja slobodnog obavljanja svojih dužnosti i poštovanja načela lokalne samouprave ustanovljenim ustavom ili zakonima zemlje kojoj pripadaju.

DEO II

OSTALE ODREDBE

član 12.

Preuzimanje obaveza

1. Svaka od potpisnica se obavezuje na postovanje najmanje 20 paragrafa i dela Povelje, od kojih najmanje 10 mora biti medu sledećim paragrafima:
član 2.
član 3, paragrafi 1. i 2.

član 4, paragrafi 1. 2. i 4.

član 5.

član 7. paragraf I.

član 8, paragraf 2.

član 9, paragrafi I, 2. i 3.

član 10, paragraf I.

član 11.

2. Svaka od potpisnica će, prilikom donošenja svog instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili pristanka, obavestiti generalnog sekretara Saveta Evrope o paragrafima odabranim u skladu s odredbama paragrafa 1. ovog člana.
3. Svaka od potpisnica može, u bilo koje vreme, obavestiti generalnog sekretara da se smatra obaveznom da poštuje i druge paragrafe ove povelje koje pre toga nije prihvatila prema uslovima propisanim paragrafom 1. ovog člana. Ovo naknadno preuzimanje obaveza smatraće se integralnim delom ratifikacije prihvatanja ili pristanka od strane zemlje koja o ovome obavesti generalnog sekretara, i stupiće na snagu prvog dana u mesecu koji sledi po isteku perioda od tri meseca od datuma kada generalni sekretar Saveta Evrope primi ovakvo obaveštenje.

član 13.

Vlasti na koje se Povelja odnosi

1. Načela lokalne samouprave, sadržana u ovoj povelji, odnose se na sve kategorije lokalnih vlasti koje postoje na teritoriji zemlje potpisnice. Međutim, svaka od potpisnica može, prilikom deponovanja svog instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili pristanka, da odredi kategorije lokalnih ili regionalnih vlasti na koje ne namerava da primenjuje odredbe Povelje. Ona, isto tako, može da podvede i druge kategorije lokalnih ili regionalnih vlasti pod odredbe ove povelje - naknadnim obaveštenjem generalnog sekretara Saveta Evrope.

član 14.

Dostavljanje informacija

Svaka od zemalja potpisnica će dostaviti generalnom sekretaru Saveta Evrope sve relevantne informacije koje se odnose na zakonodavne i druge mere koje bude preuzela radi usaglašavanja svoje reglulative odredbama ove povelje.

DEO III

član 15.

Potpisivanje ratifikacije i stupanje na snagu

1. Ova je povelja otvorena za potpis zemalja članica Saveta Evrope. Ona je podložna ratifikaciji, prihvatanju ili pristanku. Instrumenti ratifikacije, prihvatanja ili pristanka će biti deponovani kod generalnog sekretara Saveta Evrope.
2. Ova povelja stupa na snagu prvog dana po isteku perioda od tri meseca posle datuma kojeg četiri zemlje članice Saveta Evrope izraze svoj pristanak da budu

- obavezane Poveljom u skladu s odredbama iz prethodnog paragrafa.
3. U slučaju kada bilo koja zemalja-članica naknadno izrazi svoj pristanak da bude obavezana ovom poveljom, Povelja će stupiti na snagu prvog dana meseca koji sledi po isticanju perioda od tri meseca od datuma deponovanja instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili pristanka.

član 16.

Teritorijalna klauzula

1. Svaka država može, u momentu potpisivanja, ili prilikom deponovanja instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili pristanka, da odredi teritoriju ili teritorije na koje će se odnositi ova povelja.
2. Svaka država može, bilo kojeg kasnijeg datuma, putem deklaracije upućene generalnom sekretaru Saveta Evrope, da proširi primenu ove povelje na bilo koju drugu teritoriju koju imenuje u toj deklaraciji. Za tu teritoriju, Povelja će stupiti na snagu prvog dana u mesecu koji sledi po isticanju perioda od tri meseca počev od datuma prijema takve deklaracije od strane generalnog sekretara.
3. Svaka deklaracija koja se dostavi u skladu sa prethodna dva paragrafa može, za svaku od teritorija navedenih u takvoj deklaraciji, da bude povučena putem posebnog obaveštenja upućenog generalnom sekretaru. Ovaj akt o povlačenju će stupiti na snagu prvog dana meseca koji sledi po isteku perioda od šest meseci posle dana prijema takvog obaveštenja od strane generalnog sekretara.

član 17.

Otkazivanje

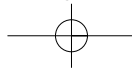
1. Svaka od potpisnica može da povuče svoj pristanak na ovu povelju u svakom momentu po isteku perioda od pet godina od dana kada je Povelja stupila na snagu za tu zemlju. U tom smislu, generalnom sekretaru Saveta Evrope potrebno je dostaviti posebnu izjavu sa otkaznim rokom od šest meseci. Ovakvo otkazivanje neće uticati na važenje Povelje za druge zemlje-potpisnice, pod uslovom da ni u jednom momentu ne budu manje od četiri zemlje-potpisnice Povelje.
2. Svaka od potpisnica može, u skladu s odredbama prethodnog paragrafa da otkáže bilo koji paragraf Dela I Povelje koji je prihvatila, pod uslovom da ostane obavezana, po broju i vrsti, članovima predviđenim u članu 12. paragraf 1. Za svaku potpisnicu koja, otkazavši svoju saglasnost na određeni paragraf, prestane da ispunjava zahteve člana 12. paragraf I. smatraće se da je otkazala i Povelju u celosti.

član 18.

Obaveštenje

Generalni sekretar Saveta Evrope će obavestiti zemlje članice Saveta Evrope o:

- a. svakom potpisu
- b. deponovanju svakog instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili pristanka
- c. svakom datumu stupanja na snagu ove povelje. u skladu sa članom 15.

upoznaj zakon da bi ga mijenjao

- d. svakom obaveštenju primljenom u skladu s odredbama člana 12. paragrafa 2. i 3.
- e. svakom obaveštenju primljenom u skladu s odredbama člana 13.
- f. o svakom drugom aktu, obaveštenju ili saopštenju koje se odnosi na ovu povelju.

